

Міністерство екології та природних ресурсів України

Державна екологічна академія
післядипломної освіти та управління

БІБЛІОТЕКА ЕКОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ

НА ШЛЯХУ ЗЕЛЕНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: МОДЕЛЬ СТАЛОГО СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВА

довідник у запитаннях та відповідях

Видано на замовлення
Державної екологічної академії
післядипломної освіти та управління

Київ
2017

УДК 502.33:330.15(477)(035)
Н 12

Схвалено до друку рішенням Вченої ради
Державної екологічної академії післядипломної освіти та управління
(протокол № 7-17 від 14 грудня 2017 року)

В написанні довідника брали участь: С.В. Берзіна, Г.С. Бузан, В.М. Вакареш, Т.В. Князькова, А.В. Ворфоломеев,
Ю.В. Гайдаєнко, Б.М. Кравченко, О.В. Ткач, О.А. Чайковський, О.П. Хохотва, М.М. Цибка, І.Л. Шилович.

Н 12 На шляху зеленої модернізації економіки: модель сталого споживання та виробництва : дов. / С.В. Берзіна та ін. – К.: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 138 с.
ISBN 978-966-916-459-9

Довідник містить інформацію про основні інструменти зеленої економіки як основи моделі сталого споживання та виробництва в поєднанні з методичними рекомендаціями та практичними прикладами щодо застосування таких інструментів.

Видання дозволить швидко та легко вивчити основи сталого споживання та виробництва на основі міжнародних, регіональних, національних та інших стандартів з метою поліпшення екологічної дієвості організації та підвищення конкурентоспроможності продукції з поліпшеними екологічними характеристиками.

Містить малюнки, термінологічний словник та посилання на додаткові джерела інформації.

Рекомендовано для державних службовців, науковців, аспірантів, студентів, представників ділових кіл та засобів масової інформації і широкого кола читачів, зацікавлених у питаннях екологізації економіки.

УДК 502.33:330.15(477)(035)

ISBN 978-966-916-459-9

© ДЕА післядипломної освіти та управління, 2017

ЗМІСТ

1 ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Що означає поняття «сталий розвиток»?	7
Які основні складові сталого розвитку?	7
Яка головна мета сталого розвитку?	8
Які передумови та етапи формування сталого розвитку?	9
Що таке екологічна компетентність?	11
Яка роль освіти для сталого розвитку?	12
Що означає термін «зелена економіка»?	14
Чому саме модель зеленої економіки?	14
Які основні принципи сталого споживання та виробництва?	15
Які основи для сталого розвитку бізнесу?	16

2 ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Що таке «економічні інструменти» екологізації економіки і для чого вони потрібні?	19
Які основні вигоди застосування економічних інструментів?	19
У чому полягає принцип «забруднювач платить»?	21
Які економічні інструменти найбільш поширені в Україні?	22
Які економічні інструменти притаманні в ЄС?	23
Які існують складнощі застосування економічних інструментів?	25
Які існують типи екологічних податків та платежів (зборів)?	26
У чому переваги і складності застосування екологічних податків і платежів (зборів)?	29
Яка ціль та основні принципи застосування економічних стимулів?	29
В чому полягає основний принцип фінансово-кредитного механізму?	30
В чому полягає переваги та недоліки застосування екологічних субсидій?	30

3 ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО ВИРОБНИЦТВА

Як знайти баланс між екологічним впливом та економічною сталістю підприємства?	33
Що таке ISO та ISO 14000?	33
Яка мета та переваги впровадження систем екологічного управління?	34
Як скласти екологічну політику?	35
Як забезпечити належне екологічне планування?	37
Що таке екологічна дієвість організації та як її оцінити?	37
Які показники для оцінки екологічної дієвості, пов'язані з екологічними, соціальними та економічними аспектами сталого розвитку?	40
Чи потрібно упроваджувати систему екологічного управління на підприємствах малого та середнього бізнесу?	42
Що таке добровільна екологічна звітність?	42
Що таке більш чисте виробництво?	44
Що таке «зелений офіс»?	46
Для чого впроваджувати стандарт «зелений офіс»?	48
Що таке «зелений клас»?	48
Що таке «зелений туризм»?	49
Що таке «зелений банкінг»?	54
Що таке «водний слід»?	55
Що таке «вуглецевий слід»?	57

4 РИНКИ

Що відрізняє екопродукцію від звичайних товарів і послуг?	59
Як поліпшені екологічні характеристики продукції впливають на споживчий вибір?	59
Яка ємність та тенденції розвитку ринку екопродукції?	59
Що стимулює розвиток ринку екопродукції?	60
Як розвиваються ринки екопродукції в Європі, Азії, Америці та інших країнах світу?	62
Як розвивається український ринок екопродукції та які чинники впливають на його розвиток?	72
Екологічне маркування на товарах та виробках – це зрозуміло. А яким чином можна використовувати екологічний знак відносно послуг?	80
Чи визнається отриманий в Україні екологічний сертифікат на продукцію в інших країнах?	81
Яким документом визначається міжнародне визнання системи екологічної сертифікації та органу з оцінки відповідності?	81
Як отримати право на застосування екологічного маркування регіону або країни, куди експортується продукція, що має екологічний сертифікат та маркування, отримані за схемою згідно з ISO 14024 в Україні?	82
Як отримати право на застосування українського знака екологічного маркування продукції, що імпортована і має екологічний сертифікат згідно з ISO 14024, отриманий за схемою згідно з ISO 14024 в країні виробника?	83

5 ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО СПОЖИВАННЯ

Що таке екологічне маркування ?	85
Для чого застосовується екологічне маркування?	85
Які екологічні твердження відносно продукції можна застосовувати без проведення сертифікації?	86
Застосування якого екологічного маркування потребує сертифікації й чому?	87
Як функціонує система екологічної сертифікації та маркування в Україні?	90
Хто що робить?	90
Які вимоги встановлюють екологічні критерії на продукцію, хто їх розробляє і як вони приймаються?	92
Які стандарти встановлюють вимоги до екологічного маркування та екологічні критерії на продукцію чи послуги та як їх отримати?	96
За якими категоріями продукції та послуг уже прийняті екологічні критерії?	97
Чи може продукція з певною екологічною характеристикою вважатися екопродукцією?	98
Які правила та методи декларування екологічних переваг продукції?	99
Яка відповідальність суб'єкта господарювання за порушення правил застосування екологічного маркування та хто його контролює?	100
Чи існує зв'язок між сертифікацією на відповідність ISO 14001 та за схемою сертифікації згідно з ISO 14024?	102
Органічна чи екологічна сертифікація та маркування, у чому різниця і що обрати?	103
Що означають інші знаки що вказують на екологічні переваги продукції?	109

6 МАРКЕТИНГ

Орієнтовний профіль споживача екопродукції	113
Український споживач робить розумні речі для кращого вибору	114
Перший крок до успіху	114
Стратегія та аргументи	116
Історії успіху	121

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

130

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

136

КОНТАКТИ

137

РОЗДІЛ I

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ
ТА ВИЗНАЧЕННЯ

ЩО ОЗНАЧАЄ ПОНЯТТЯ «СТАЛИЙ РОЗВИТОК»?

Сталий розвиток (sustainable development – англ.) – розвиток суспільства, що дозволяє задовольнити потреби сучасного покоління без шкоди для можливостей майбутніх поколінь.

Переклад поняття «sustainable development» на українську мову має декілька варіантів. Український термін «сталий розвиток» є офіційно визнаним в Україні відповідником англійського терміна, у російському перекладі «устойчивое развитие». Проте розвиток як динамічна зміна станів або явищ не може бути «сталим», тобто незмінним. Деякі фахівці вважають, що більш вдалим перекладом українською мовою може бути словосполучення «стійкий розвиток», бо «сталий» означає, швидше, «стабільний», «постійний», тобто здатний підтримувати певні темпи руху, розвитку, поступу. Але явище, про яке йдеться, містить у собі ще один аспект – здатність утримувати рівновагу, не падати, не руйнуватися. Багато українських науковців, освітян застосовують також термін «збалансований розвиток» як такий, що більше відповідає суттєвості розвитку як процесу змін з утриманням еколого-економічного та соціального балансу.

ЯКІ ОСНОВНІ СКЛАДНИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ?

Основними складниками сталого розвитку є економічні та екологічні інтереси суспільства (Рис. 1).

Рис. 1. Основні складники сталого розвитку

Під економічним складником розуміють раціональне використання природних ресурсів, енерго- та ресурсоефективні технології, включаючи видобуток і переробку сировини, технології більш чистого виробництва, виробництво екологічно вигідної продукції, мінімізацію і максимальну переробку відходів.

Сталий розвиток орієнтований на людину і спрямований на збереження стабільності соціальних і культурних систем. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ, збереження культурного капіталу й різноманіття в глобальних масштабах.

Екологічний складник передбачає забезпечення цілосності біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність. Деградація природних ресурсів, забруднення довкілля і втрата біологічної різноманітності скорочують здатність екологічних систем до самовідновлення.

Порушення рівноваги між вказаними компонентами щодо економічних інтересів впливає на зменшення рівня суспільного добробуту.

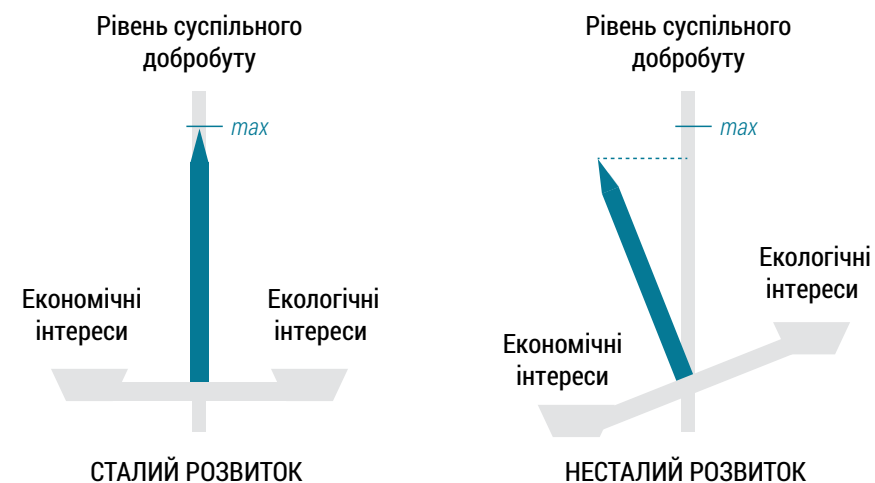

Рис. 2. Модель взаємозв'язку складників сталого розвитку¹

ЯКА ГОЛОВНА МЕТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ?

Головною метою сталого розвитку є, насамперед, підвищення якості життя. Основними пріоритетами мають бути фізичне і моральне здоров'я суспільства, якісна питна вода, атмосферне повітря, безпечні продукти, товари і послуги, безпечні і комфортні умови життя, праці, навчання тощо.

На сьогоднішній день ми використовуємо таку кількість ресурсів, що для подальшого існування людства нам знадобиться 2,6 такої планети, як наша Земля.

¹ Мартинов С. В. Забезпечення сталого розвитку аграрного сектору регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.07.2002 / С. В. Мартинов. - 2005. - 22 с

СТРУКТУРА СВІТОВОГО ЕНЕРГОСПОЖИВАННЯ

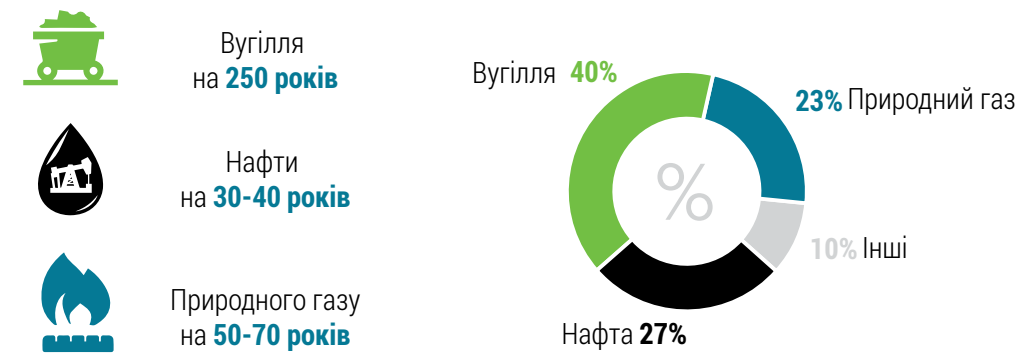

Рис. 3. На скільки вистачить природних ресурсів, щоб забезпечити необхідним людство при сучасному обсязі споживання

Ідея сталого розвитку передбачає вирівнювання рівня якості життя населення різних країн та його подальше зростання. Бідним країнам треба наздоганяти багатих, не наслідуючи бездумно, що неминуче пов'язано з хижацькою експлуатацією природних багатств, а діяти так би мовити «навперейми». Багатим країнам, спираючись на вже нові досягнення науки, належить скорочувати споживання ресурсів, насамперед невідновлювальних, переходити на інші види матеріалів та відновлювані джерела енергії, повсюдно поширювати прогресивні ресурсоємні безвідходні технології, зменшуючи навантаження на довкілля.

ЯКІ ПЕРЕДУМОВИ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ?

Усвідомлення необхідності змін у підходах до економічного зростання відбулося в 70-х роках минулого століття. Концепція «сталого розвитку» стала логічним продовженням екологізації наукових знань у питаннях соціально-економічного розвитку.

Стокгольмська Конференція ООН з питань навколишнього середовища відбулася в червні 1972 року. Ця подія вважається першою віхою у становленні історії концепції сталого розвитку. До порядку денного було включене питання взаємозв'язку між економічним розвитком і станом довкілля. За підсумками Конференції була прийнята Декларація, яка містила 27 принципів та план дій.

Міжнародне співтовариство на міждержавному рівні включилося в розв'язання екологічних проблем, які стримували соціально-економічний розвиток. Розвивається екологічна політика та дипломатія, екологічне право, з'явилася новий інституційний компонент – органи влади з питань охорони довкілля, створено Програму ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП).

У 1983 році Генеральна Асамблея ООН створила Міжнародну комісію з навколишнього середовища та розвитку. Очолила комісію прем'єр-міністр Норвегії Гру Харлем Брундтланд. Комісії було доручено проаналізувати глобальні проблеми у відносинах між природою та суспільством, з'ясувати причини цих проблем, сформувані відповідні завдання перед світовим співтовариством, запропонувати концепцію та стратегію розв'язання глобальних проблем.

За результатами роботи Комісії в 1987 році була оприлюднена доповідь «Наше спільне майбутнє», у якій представлено Концепцію сталого розвитку як альтернативу розвитку, що базується на необмеженому економічному зростанні. У доповіді «Наше спільне майбутнє» уперше було конкретно сформульовано визначення поняття «сталий розвиток» як такого розвитку, за якого сучасні покоління забезпечують свої потреби, не ставлячи під загрозу можливість задовольняти свої потреби майбутнім поколінням.

1972 – Стокгольмська Конференція ООН з питань навколишнього середовища, де представники 113 країн провели першу зустріч на вищому рівні для обговорення екологічних проблем.

1983 – створення ООН Всесвітньої комісії з навколишнього середовища і розвитку (комісія Г.Х. Брунтланд). Комісія закликала до нової ери економічного розвитку, безпечного для довкілля, і визначила поняття сталого розвитку.

1987 – доповідь Комісії Г.Х. Брунтланд «Наше спільне майбутнє», у якій були сформульовані попередження про необхідність зміни способу життя і діяльності, щоб запобігти подальшому погіршенню стану навколишнього середовища.

1992 – проведення зустрічі на вищому рівні на Конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро, Бразилія. На зустрічі були присутні глави і високопоставлені представники 179 країн, які прийняли п'ять документів – дві заяви про принципи і план основних дій з метою всесвітнього сталого розвитку:

- Декларацію з навколишнього середовища і розвитку, 27 принципів якої визначають права і обов'язки країн у справі забезпечення розвитку і добробуту людей;
- «Порядок денний на XXI століття» – програму досягнення сталого розвитку з соціальної, економічної та екологічної точок зору;
- Заяву про принципи, управління, захисту та сталого розвитку всіх видів лісів, життєво необхідних для збереження всіх форм життя і забезпечення економічного розвитку;
- Конвенцію про зміну клімату – з метою стабілізації концентрації газів, що викликають парниковий ефект в атмосфері, до екологічно допустимих рівнів;
- Конвенцію про біологічне різноманіття, що вимагає від усіх країн збереження біологічного різноманіття всього живого.

На Конференції була створена Комісія ООН зі сталого розвитку для забезпечення ефективної подальшої діяльності щодо здійснення рішень Конференції та зміцнення міжнародного співробітництва. Комісія забезпечувала більш раціональне використання міжурядових механізмів прийняття рішень з питань довкілля та розвитку, аналіз рівнів досягнення Цілей Порядку денного на XXI століття на національному, регіональному та міжнародному рівнях.

1994 – проведення глобального екологічного форуму «Міста і сталий розвиток», Манчестер, Велика Британія. Демонстрація перших «Програм сталого розвитку» великих міст світу. Проведення конференції «Довкілля і здоров'я» в Гельсінкі (Фінляндія).

1996 – проведення глобального екологічного форуму «Habitat – II» (Навколишнє середовище), Стамбул, Туреччина.

1997 – підведення перших підсумків «Ріо – 92» на Нараді «Ріо + 5». На жаль, підсумки п'яти років виявилися невтішними: результати виконання «Порядку денного XXI століття» відставали від планованих.

Проведення міжнародної наради «Стале будівництво». Ухвалення рішення про розроблення стандартів сталого проектування і будівництва (проектування і будівництва об'єктів з поліпшеними показниками енергоефективності та екологічними характеристиками).

1998 – форуми за підтримки ООН «Людина у великому місті XXI століття» (Москва, Росія) та «Здорове середовище міста» (Мадрид, Іспанія).

1999 – глобальний форум «Здорова планета» (Лондон, Велика Британія).

2000 – Саміт Тисячоліття ООН, на якому 189 держав світу, у тому числі й Україна, затвердили Декларацію Тисячоліття ООН та прийняли зобов'язання досягти Цілей розвитку тисячоліття до 2015 року. Однією з Цілей є забезпечення сталого екологічного розвитку (Ціль 7).

2002 – Всесвітня зустріч на вищому рівні зі сталого розвитку у Йоганнесбурзі (ЮАР)², результатом якої стали: Йоганнесбурзька Декларація зі сталого розвитку та план дій³

2012 – Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо+20», на якій були обговорені проблеми зеленої економіки, сталого розвитку та подолання бідності. Основним результатом Конференції стало затвердження підсумкового документа Конференції «Майбутнє, якого ми бажаємо», який серед іншого сформував основу для початку роботи щодо розроблення Цілей сталого розвитку та плану дій на період після 2015 року.

2015, 25 вересня – Саміт зі сталого розвитку, Нью-Йорк, США, на якому було схвалено план дій на період після 2015 року, що включає 17 глобальних Цілей та 169 завдань зі сталого розвитку. Нові Цілі та завдання мають комплексний характер і забезпечують збалансованість усіх трьох компонентів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

ЩО ТАКЕ ЕКОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ?

Компетентність – «спроможність особистості кваліфіковано діяти, завдання або роботу» або «здатність успішно відповідати на індивідуальні та соціальні потреби, діяти, виконувати поставлені завдання».

Кожна людина взаємодіє з навколишнім середовищем, зокрема споживаючи природні ресурси, продукти, що виготовлені з них (промислові товари) чи з їх використанням (продукти харчування).

Окрім споживання ресурсів, на стан довкілля впливає професійна діяльність людини. Професій, що не впливають на стан довкілля, не існує. Різниця полягає лише в обсягах, характеристиках та способах впливу. Максимальне зменшення негативного впливу на довкілля під час професійної діяльності є ознакою високого рівня професійної екологічної компетентності.

Крім професійної, кожна людина впливає на довкілля власною повсякденно-побутовою діяльністю. Адже практично кожний час від часу відпочиває у природному середовищі, а в побуті щодня є споживачем води, природного газу, електроенергії тощо. Щодня ми маємо робити вибір, які продукти обирати, якими засобами користуватися, чим опалювати помешкання, як поводитися з відходами.

² http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/decl_wssd.shtml

³ http://www.un.org/ru/events/pastevents/pdf/plan_wssd.pdf.

РАХУЄМО ЕКОНОМІЮ

Характеристики	Ванна	Душ
Кількість води, що використовується за 1 раз, л	200	25
Ціна за 1 м ³ гарячої води, грн	25,87	25,87
Ціна експлуатації при використанні 1 людиною 30 разів на місяць, грн	154,20	19,20

Тому й розв'язання багатьох екологічних проблем (особливо на місцевому рівні) лежить у площині змін побутових звичок та стилю повсякденної діяльності кожної людини. Цей процес тісно пов'язаний з умінням кожної особистості, оцінюючи рівень безпечності, щодня свідомо обирати ті засоби й моделі поведінки, що дозволяють мінімізувати вплив на снан довкілля та здоров'я. Отже, йдеться про повсякденно-побутову екологічну компетентність у сфері сталого споживання.

Компетентні рішення в повсякденні та побуті можуть впливати на розв'язання екологічних проблем будь-якого рівня. Проте компетентність виявляється лише в тих ситуаціях, що стосуються особистості безпосередньо. Наприклад, більшість людей обізнана щодо проблеми руйнування озонового шару планети та стурбована хижацьким вирубуванням лісів.

Реально вплинути на розв'язання цих проблем пересічний громадянин може, купуючи аерозолі з позначкою «ozon friendly» («дружній до озону») та паперові вироби чи лісоматеріали, марковані знаком FSC⁴. Саме у прийнятті такого рішення виявляється екологічна компетентність особистості.

Найближче до людини довкілля, у якому вона, маючи певний рівень екологічної культури, щодня приймає рішення щодо вибору стилю діяльності для збереження навколишнього середовища, є її «полем (зоною) відповідальності». Тож визначення екологічної компетентності можемо уточнити ще й таким чином: екологічна компетентність – це прояв екологічної культури у «зоні відповідальності» особистості.

Професійна екологічна компетентність стосується дорослих, а її формування є, насамперед, прерогативою вишів, професійних училищ, технікумів, інститутів тощо.

Повсякденно-побутова компетентність притаманна всім. Вона має формуватися з дитинства як у сім'ї, так і засобами цілеспрямованого навчально-виховного процесу в дошкільних, шкільних, позашкільних та інших загальноосвітніх закладах.

ЯКА РОЛЬ ОСВІТИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ?

Всесвітні програмні засади освіти для сталого розвитку були визначені у Главі 36 «Сприяння освіті, поінформованню населення і підготовці кадрів» програми дій «Порядок денний на XXI століття», згідно з якими роль освіти має фундаментальне значення у сприянні сталому розвитку.

На шостій сесії Комісії зі сталого розвитку ООН (1998) було прийнято резолюцію щодо рекомендацій урядам країн інтегрувати цілі сталого розвитку в освітні програми на всіх рівнях. У подальшому почалося формування світової думки відносно того, що досягнення цілей збалансованого розвитку по своїй суті є безперервним навчанням і, навпаки, безперервне навчання – це і є розвиток.

У Декларації і плані виконання рішень Всесвітнього саміту на вищому рівні зі сталого розвитку (Йоганнесбург, ПАР, 2002) акцентовано на необхідності включення концепції збалансованого розвитку в усі системи освіти з метою їх перетворення у ключовий фактор розвитку.

У 2005 році Генеральна Асамблея ООН прийняла відповідну Резолюцію ООН щодо Десятиріччя освіти для збалансованого розвитку (2005 – 2015).

⁴ Лісова опікунська рада (Forest Stewardship Council, FSC – англ.) – міжнародна неурядова некомерційна організація, яка ініціювала та заснувала в 1993 році незалежну сертифікаційну систему зі сталого управління лісами та ланцюгами поставок продукції, виготовленої з лісоматеріалів. Основним напрямком діяльності FSC є просування принципів сталого управління лісами в усьому світі. FSC стандартизувала принципи і критерії сталого управління лісами та ланцюгами поставок продукції, виготовленої з лісоматеріалів. Станом на 09 березня 2016 року за схемою FSC сертифіковано понад 188 млн га лісів у 80 країнах світу і видано 30121 сертифікат ланцюга поставок у 117 країнах. Детальніше на <https://www.fsc.org/>

Освіта для сталого розвитку має бути орієнтована на сприяння розв'язанню комплексних проблем досягнення збалансованості розвитку із застосуванням методів навчання, які поєднують (інтегрують) навчальні і практичні цілі. Вона охоплює різні аспекти освіти з проблем розвитку (економічні, гуманітарні, інженерні та ін.), що орієнтовані на тематичну структуру галузей економіки, споживання і виробництва, збереження біорізноманіття, раціонального природокористування, скорочення масштабів бідності, соціальної справедливості, відповідальності в локальному і глобальному масштабі, розвиток сільських і міських районів (територіальних громад) тощо.

Національна система освіти для сталого розвитку повинна охоплювати як системи формальної і неформальної освіти, поінформованості населення і професійної підготовки, так і процеси комплексного забезпечення стратегічного планування, інтегрованого управління знаннями, компетентністю на державному рівні й рівні місцевого управління (самоврядування).

ЩО ОЗНАЧАЄ ТЕРМІН «ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА»?

Найпоширенішим є таке визначення «**зеленої економіки**» (green economics – англ.) – економіка, що веде до підвищення добробуту людей і зміцнення соціальної справедливості при одночасному зниженні ризиків для довкілля і дефіциту природних ресурсів⁵

При цьому концепція «зеленої економіки» не замінює собою концепції сталого розвитку, однак досягнення сталості значною мірою визначаються правильністю розвитку економіки.

Сучасне поняття «зелена економіка» розглядається в контексті зниження викидів парникових газів, підвищення ефективності використання всіх видів ресурсів, формування системи відповідності інтересам суспільства.

ЧОМУ САМЕ МОДЕЛЬ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ?

Принципи сталого розвитку та модель зеленої економіки є основою стратегії розвитку ЄС «Європа 2020» та країн з високим рівнем якості життя. Україна, територіально розташована в Європі, є самостійною державою з 1991 року і зараз проходить складний етап трансформації економіки та соціальної сфери.

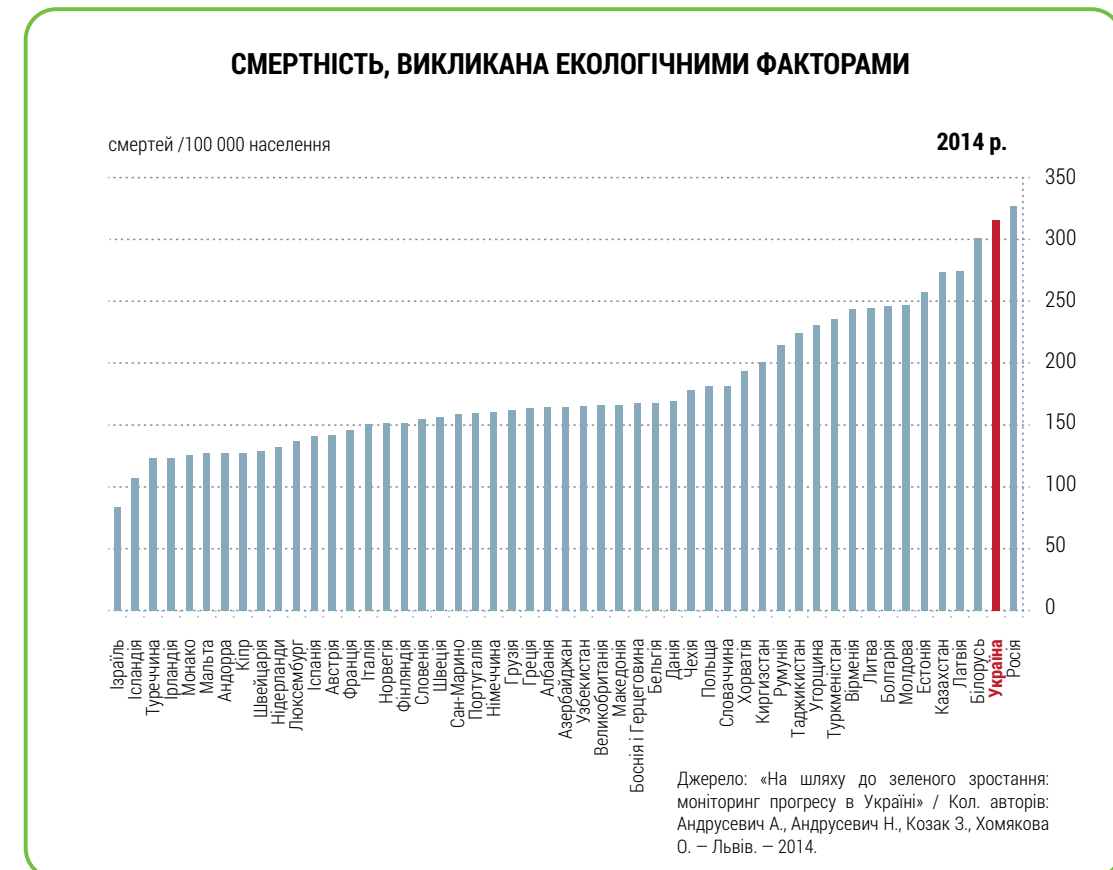
Економіка. Сучасний стан економіки України має найнижчі показники, починаючи з 1991 року. За даними Всесвітнього економічного форуму (Давос, Швейцарія), на початок 2015 року Україна посідає 162 місце з 178 країн світу за індексом економічної свободи, що оцінює рівень технологій та інновацій, рівень витрат країни на дослідження і розвиток, іноземних інвестицій, незалежності бізнесу від уряду, корупції в країні, торгової політики, податків, політики формування цін та оплати праці тощо.

Екологічна безпека. За підрахунками експертів ОБСЄ, у країні залишилося лише 6% чистої території. Рівень забруднення атмосферного повітря та питної води значно перевищує європейські норми. Площа сміттєзвалищ займає понад 6% території країни, при цьому територія

⁵ Ерохин С.А. Структурная трансформация национальной экономики /С.А. Ерохин// Экономика Украины. – 2002. – № 10. – с. 49-55.

природно-заповідного фонду становить усього 4,6%, що вдвічі менше за мінімальний рівень у країнах ЄС.

Соціальний захист. За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), Україна лідирує серед країн Європи за рівнем смертності від хронічних захворювань. Щорічно внаслідок серцево-судинних захворювань помирає близько 500 тис. осіб, від новоутворень – майже 90 тис. На обліку з приводу цукрового діабету перебуває 1 млн громадян, але ще близько 2 млн мають приховану форму захворювання. Усі ці захворювання пов'язані з екологічними впливами, показниками безпеки продуктів харчування та питної води.

Необхідність розвитку України шляхом сталого розвитку, зеленого економічного зростання, поєданого з активною соціальною політикою держави, демократизацією складників суспільного життя, вимагає формування якісно нової державної та регіональної політики.

Національна економіка потребує адаптації до вимог конкуренції, підвищення ефективності та наукоємності виробництва, актуалізації екологічних норм та впровадження екологічних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими.

ЯКІ ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ СТАЛОГО СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВА?

Стале споживання і виробництво передбачає стимулювання ефективності використання ресурсів та енергії; формування сталої інфраструктури; вільний доступ до основних соціальних послуг; забезпечення «зелених» і гідних робочих місць і більш високої якості життя для всіх.

Стале споживання і виробництво спрямовані на те, щоб «робити більше і краще меншими засобами», нарощуючи чисту вигоду від економічної діяльності для підтримки рівня добробуту за рахунок скорочення обсягу використання ресурсів, зменшення деградації та забруднення протягом усього життєвого циклу при одночасному підвищенні якості життя. Для цього необхідна участь різних зацікавлених сторін, у тому числі підприємців, споживачів, політиків, дослідників, науковців, ретейлерів, засобів масової інформації, закладів з питань співробітництва в цілях розвитку та інших.

Такий підхід передбачає залучення споживачів шляхом просвітницьких і навчальних ініціатив з питань сталого споживання і способу життя; надання споживачам інформації в достатньому обсязі за рахунок стандартів та маркування, організацію державних закупівель, зважаючи на принципи сталості тощо.

ЯКІ ОСНОВИ ДЛЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ?

В умовах сучасного розвитку виробництва виникає необхідність подолання або хоча б часткової мінімізації виявлених суперечностей між рівнем технологічного процесу та засобами, що підтримують екологічну безпеку життєдіяльності людини.

На шляху до сталого розвитку виробництва необхідно знайти інноваційні шляхи для забезпечення економічного зростання і водночас покращення екологічних показників виробничих процесів і продукції.

Роль держави в цьому процесі – створити максимально сприятливі умови для розвитку екологічно орієнтованого бізнесу.

Сталий розвиток виробництва передбачає розширення традиційного економічного центру із включенням екологічних і соціальних аспектів, для того щоб створити більш сталий бізнес (Елкінгтон, 1997).

Рис. 4. Аспекти сталого розвитку виробництва

На початку 1980-х років перші кроки виробників для запобігання забрудненню навколишнього середовища створили суттєвий економічний ефект. Впровадження більш чистих технологій привело до зменшення використання ресурсів, забруднення довкілля і виробничого браку, що також сприяло істотним економічним заощадженням.

За минулі декілька десятиліть багато підприємств, компаній та корпорацій взяли на себе більше відповідальності за покращення стану довкілля і продемонстрували, що екологічні ініціативи й удосконалення можуть принести значні економічні переваги.

Удосконалення продукції протягом життєвого циклу дозволяє отримати економічні переваги в майбутньому як у продукті (наприклад, повторне використання матеріалів, заміна небезпечних матеріалів), так і на ринку (наприклад, удосконалене уявлення, переваги конкурентоспроможності).

На вимогу сьогодення конкурентоспроможний бізнес повинен брати на себе зобов'язання перед державою й суспільством щодо покращення своїх екологічних аспектів.

Екологічно чистіші виробничі процеси

Заощадження ресурсів /Залишки

Системи екологічного управління

Безпечні удосконалення /Репутація

Екологічно вигідна продукція

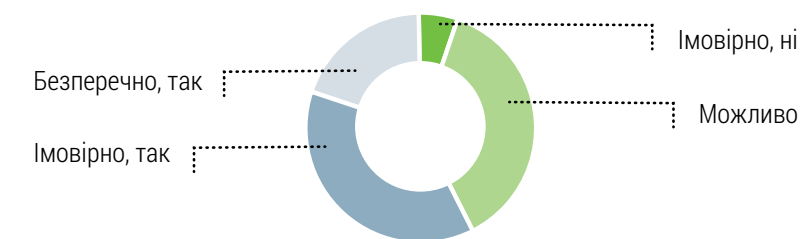
Конкурентоздатна перевага /Доходи

Наслідки цих зобов'язань можна відобразити таким чином:

НОВОВВЕДЕННЯ СПРЯМОВАНЕ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК

Значення для розвитку бізнесу

Ви вірите, що для нововведення є потенціал доставки значення бізнесу?

Ділові переваги, відзначені на сьогодні

Джерело: Артур Д. Вивчення наслідків за результатами впроваджених нововведень серед 40 провідних технологічних компаній світу, 2005 рік

РОЗДІЛ II

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

ЩО ТАКЕ «ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ» ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ І ДЛЯ ЧОГО ВОНИ ПОТРІБНІ?

Економічні інструменти – важлива група інструментів реалізації екологічної політики. Їх використання забезпечує зміну поведінки суб'єктів господарювання за рахунок переведення зовнішніх витрат від руйнування або виснаження об'єктів довкілля в категорію внутрішніх витрат і зміни набору та структури стимулів для цих суб'єктів. Ключовою роллю економічних інструментів є те, що саме через них відбувається вплив на мотивацію діяльності суб'єктів господарювання, їх економічні інтереси.

Однією з основних відмінностей екологічних інструментів від традиційних командно-контрольних методів державного регулювання є те, що вони стимулюють застосування ринкових підходів (наприклад, екологічних податків, торгівлі квотами тощо) для досягнення поставлених цілей і завдань.

Дві основні **функції екологічних інструментів** полягають у:

- стимулюванні екологічно безпечної поведінки суб'єктів господарювання й
- отриманні ресурсів для фінансування заходів з поліпшення екологічних аспектів діяльності, наприклад проведення модернізації виробництва, поліпшення екологічних характеристик продукції тощо.

Екологічні інструменти сприяють інтеграції державної екологічної політики в політику інших секторів, зокрема енергетику, транспорт, сільське господарство, промисловість і т. ін. Розумне застосування таких інструментів сприяє більш ефективному розподілу ресурсів на заходи з формування безпечної, заснованої на принципах сталого розвитку поведінки всіх суб'єктів суспільства, а також більш економічно раціональним методам досягнення завдань екологічної політики.

Екологічні інструменти державного регулювання в Україні ґрунтуються на концепції платності використання природних ресурсів і спрямовані, з одного боку, на акумулювання матеріальних ресурсів для реалізації природоохоронних програм, а з іншого – на спонукання товаровиробників, надавачів послуг чи виконавців робіт до обмеження діяльності, що завдає шкоди довкіллю.

ЯКІ ОСНОВНІ ВИГОДИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ?

Екологічні інструменти допомагають забруднювачам довкілля й користувачам природних ресурсів досягти екологічних цілей і завдань при максимальній гнучкості у використанні підходів та економії.

Теоретична основа використання економічних інструментів базується на ідеї зовнішніх екологічних витрат. Зовнішні витрати – це побічні форми впливу виробництва і споживання на довкілля. Вони не обліковуються у фінансовій звітності тих, хто здійснює виробництво чи споживає готову продукцію. Економічна теорія визначає негативні впливи виробництва і споживання на довкілля як витрати всього суспільства в цілому.

Водночас ці витрати можна цілком або частково перевести до категорії внутрішніх витрат за рахунок введення відповідних податків чи зборів на прогнозовані негативні форми негативного впливу на довкілля або ж на самі продукти або процеси, що призводять до таких впливів. Збір чи податки з продукції підвищують її ціну і стимулюватимуть як виробника, так і споживача переходити на альтернативну продукцію та процеси, які не пов'язані із зобов'язаннями сплати таких зборів чи податків.

Наприклад, витрати, пов'язані з обігом упаковки. Виробник закладає вартість упаковки в ціну на продукцію, проте витрати на переробку пакувального матеріалу – збір за утилізацію – перекладаються на третю сторону. Сьогодні існує розуміння того, що витрати, пов'язані з використанням і виведенням продукції з обігу, мають бути відображені в ціні товару і компенсуватися, таким чином, тими, хто її виробляє, і тими, хто нею користується. Іншими словами, ціна на продукцію повинна відображати реальні витрати, пов'язані з можливими впливами на довкілля та можливістю їх мінімізувати чи їм запобігти.

Застосування економічних інструментів пов'язані з такими перевагами як:

- можливість переведення екологічних витрат до категорії внутрішніх витрат суб'єктів господарювання, відповідно до реальних витрат і втрат, пов'язаних із забрудненням довкілля; такий підхід сприяє їх включенню до ціноутворення на товари, послуги чи роботи;
- упровадження економічно ефективних заходів, спрямованих на зменшення екологічних впливів, наприклад більш чистих технологій;
- сприяння практичній реалізації принципу «забруднювач платить» і «користувач платить» (принцип, згідно з яким користувач повинен повністю покривати витрати за використання природних ресурсів);
- можливість інвестицій за рахунок доходів від забруднення довкілля та використання природних ресурсів у національному бюджеті чи спеціальних фондах для подальшого спрямування фінансових ресурсів на реалізацію екологічних проєктів;
- сприяння посиленню потенціалу інновацій та конкурентоспроможності за рахунок підвищення «вартості» забруднення довкілля та використання природних ресурсів;
- сприяння розв'язанню проблеми «розсіяного забруднення» (такі джерела забруднення, як транспорт, побутові відходи, упаковка тощо).

У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ПРИНЦИП «ЗАБРУДНЮВАЧ ПЛАТИТЬ»?

Принцип «забруднювач платить» означає, що виробник несе повну фінансову відповідальність за забезпечення реалізації заходів, спрямованих на запобігання чи зменшення забруднення довкілля. Це означає, що забруднювач повинен нести витрати, пов'язані з деградацією (забрудненням) довкілля або використанням природних ресурсів та інших екологічних благ (води, ґрунту, повітря, корисних копалин, земельних угідь).

У 1972 році принцип «забруднювач платить» був прийнятий Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) як економічний принцип розподілу витрат на запобігання забрудненню та контроль за ним.

Сучасне трактування принципу «забруднювач платить» можна обмежити двома основними принципами:

- забруднювач повинен здійснювати всі витрати, які стосуються упровадження природоохоронних заходів, пов'язаних з його діяльністю;
- забруднювач має відшкодувати всі втрати, пов'язані з забрудненням довкілля та використанням природних ресурсів.

Проте варто зазначити, що практичне застосування принципу «забруднювач платить» показує безліч відхилень від теоретичних постулатів.

По-перше, існує проблема ідентифікації забруднювача. Юрично відповідальним за забруднення визнається фізична чи юридична особа, яка безпосередньо чи опосередковано завдає шкоди довкіллю чи створює умови, що призводять до виникнення такої шкоди. Однозначне визначення відповідального за забруднення може бути утруднене в разі, якщо забруднення пов'язане одночасно з кількома джерелами (кумулятивне забруднення) чи з послідовними причинами (ланцюгове забруднення). Наприклад, за забруднення атмосферного повітря вихлопними газами має відповідати як виробник, так і власник автомобіля. У таких випадках відповідні витрати потрібно розподілити так, щоб забезпечувалося оптимальне рішення з адміністративної та економічної точки зору, яке дозволить досягти максимального ефекту поліпшення стану довкілля.

По-друге, політичні причини (наприклад, лобі виробників чи можлива втрата підтримки виборців) можуть перешкодити провадженню політики за принципом «забруднювач платить».

По-третє, економічні причини, особливо на регіональному рівні (закриття основних виробництв, безробіття) створюють зовні переконливий аргумент проти застосування зазначеного принципу.

Проте немає іншого принципу екологічної політики, який міг би зрівнятися за ефективністю з принципом «забруднювач платить». Інші інструменти екологічної політики спрямовані на посилення його впливу, про що йтиметься далі.

ЯКІ ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ НАЙБІЛЬШ ПОШИРЕНІ В УКРАЇНІ?

З 2005 року в Україні запроваджені екологічні податки та платежі (збори) за:

- спеціальне використання водних ресурсів;
- користування надрами для видобутку корисних копалин;
- користування надрами з метою, не пов'язаною з видобутком корисних копалин;
- користування землею;
- спеціальне використання лісових ресурсів і користування земельними ділянками лісового фонду;
- спеціальне використання диких тварин, рибних та інших живих водних ресурсів.

Крім того, прийнятими законодавчими актами передбачена плата за користування мисливськими угіддями, спеціальне використання ресурсів рослинного світу і природних лікувальних ресурсів, а також збір за полювання на мисливських тварин.

Сучасний рівень екологічних податків, платежів (зборів) за забруднення довкілля та користування природними ресурсами не забезпечує адекватного відображення реальних втрат суспільства і не створює достатньої фінансової бази для забезпечення природоохоронної діяльності.

Основні недоліки застосування економічних інструментів для екологізації економіки в Україні полягають у тому, що вони:

По-перше, не в змозі зацікавити товаровиробників у проведенні природоохоронних заходів за рахунок власних коштів;

По-друге, не кореспондуються з іншими економічними показниками й важелями господарської діяльності;

По-третє, недостатньо оперативно та ефективно реагують на динаміку економічних й екологічних процесів у державі.

Однією з найважливіших компонент застосування економічних інструментів є система технічного регулювання, яка передбачає встановлення єдиних та обов'язкових для всіх суб'єктів господарювання та об'єктів норм, вимог та правил. Саме на них мають орієнтуватися у своїй природоохоронній діяльності всі підприємства-забруднювачі.

Система екологічного нормування включає:

- норми екологічної безпеки (гранично допустимі концентрації забруднювальних речовин, гранично допустимі рівні акустичного, електромагнітного радіаційного та іншого шкідливого фізичного впливу на довкілля тощо);
- гранично допустимі викиди та скиди забруднювальних речовин, рівні шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів.

Плата за забруднення довкілля встановлюється на основі лімітів викидів забруднювальних речовин до атмосферного повітря, рівнів забруднення стічних вод, а також розміщення відходів промислового, сільськогосподарського, будівельного та іншого виробництва. Плата встановлюється в розрахунку на натуральну одиницю шкідливої речовини. Норматив плати становлять викиди речовин у межах ліміту. Понадлімітні викиди (скиди) становлять наднормативну плату й підлягають фінансовому покаранню у вигляді оплати, збільшеної в кілька разів (зазвичай до п'яти разів).

Платежі в межах нормативів забруднення включаються в собівартість і повинні оплачуватися споживачем. Наднормативні платежі сплачуються підприємством за рахунок прибутку, що впливає на його рентабельність.

Порядок встановлення екологічних норм і стягнення екологічних податків чи платежів (зборів) за забруднення довкілля та користування природними ресурсами визначається Кабінетом Міністрів України. Рівень податку чи платежу (збору) має відповідати соціально-економічному збитку від забруднення чи іншому показнику, наприклад економічній оцінці асиміляційного потенціалу природного середовища.

ЯКІ ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ПРИТАМАННІ ЄС?

Розглянемо практику застосування економічних інструментів у ЄС на прикладі Польщі. Польща дотримується основного пріоритету екологічної політики, загальновизнаного для всіх країн ЄС, – запобігання забрудненню довкілля. Досягти цього можливо шляхом широкого застосування так званих «найкращих доступних технологій» (*Best Available Technology, BAT*). Основна мета BAT – удосконалення систем управління виробничими процесами й контролю за ними на промислових підприємствах для забезпечення комплексного підходу до захисту довкілля. Застосування найкращих доступних технологій дозволяє підвищити технологічну ефективність й екологічну безпеку на промислових об'єктах. Керівні документи щодо найкращих доступних технологій постійно модифікуються відповідно до передових і найбільш ефективних на сьогодні виробничих процесів й устаткування.

Широке поширення BAT отримали в ЄС, починаючи з середини 90-х, згідно з Директивою Ради Європи 96/61/ЄС про комплексний контроль і запобігання забрудненням.

До економічних інструментів, що застосуються на рівні національного законодавства Польщі, належать:

- **екологічні податки на забруднення довкілля** та інші види шкідливого впливу на довкілля, у поєднанні із системою фінансування і кредитування природоохоронних заходів (державний і місцеві бюджети, природоохоронні фонди, банки, кошти підприємств, іноземні інвестиції тощо);

Польща, як і інші країни з ринковою економікою, широко використовує диференційоване оподаткування залежно від «екологічної сприйнятливості» продукції. У цьому разі концепція оподаткування передбачає можливість зменшення податків підприємствам, які досягли кращих показників екологічної результативності виробництва завдяки впровадженню інновацій та/чи модернізації виробництва, для того щоб забезпечити конкурентну ціну на продукцію порівняно з іншими виробниками.

- **податкові пільги і субсидії;**

Головним завданням застосування цього інструменту є стимулювання більш активного впровадження сучасних науково-технічних досягнень. Втрати бюджетних коштів внаслідок упровадження податкових пільг компенсуються надходженнями від оподаткування підприємств, що використовують екологічно небезпечну технологію або виготовляють екологічно шкідливу продукцію.

- **пільгові позики;**

Є важливою умовою підтримки екологічних інвестицій на капітальні вкладення виробників. У переліку пільгових позик заслуговують на увагу такі методи, як безвідсоткові чи із субсидованими відсотками позики. До них зараховують різні види пільгового кредиту для фінансової підтримки суб'єктів господарювання, які запроваджують ресурсозберігальні технології більш чистого виробництва.

- **платежі (збори) за спеціальне використання природних ресурсів;**

- **екологізація податкової та цінової систем.**

Як засвідчує досвід Польщі, завдяки диференційованому підходу до ціноутворення на екологічно забруднену та екологічно вигідну продукцію можна досягти позитивних результатів у зменшенні забруднення довкілля.

Ефективним перспективним стимулом природоохоронної діяльності можна вважати й ринкову реалізацію права на забруднення. Цей механізм є частиною плану заохочення бізнесу до переходу на енергоефективні, маловідходні та безвідходні технології, застосування високоефективних очисних систем. Він ґрунтується на різниці між фактичним та допустимим рівнем забруднення. Якщо фактичний рівень забруднення нижчий від визначеного екологічно допустимого, суб'єкт отримує право на забруднення довкілля у вигляді сертифіката, який можна продати іншим.

Загалом, економічні інструменти, що спрямовані на застосування фінансових важелів і переваг, що виникають з альтернативної господарської поведінки, визнають найважливішою групою інструментів державної екологічної політики.

Характерним є те, що екологічні податки та платежі (збори) сплачують усі суб'єкти господарювання і лише за діяльність, що відповідає чинним державним нормам. Як підкреслюють польські дослідники, доцільним є екологічний податок у розмірі спричиненої довкіллю чи природним ресурсам шкоди, яка визначається екологічними нормами. Система екологічних норм при цьому побудована таким чином, що містить граничні обмеження на використання природних ресурсів, застосування технологічних процесів, а також екологічних вимог до готової продукції, перевищення яких призводить до економічної, екологічної, соціальної шкоди. Тобто екологічні норми, крім свого прямого призначення, мають виконувати функцію механізмів екологічної політики, за допомогою яких розділяють екологічні податки чи платежі (збори) та економічні санкції за нераціональне природокористування. У Польщі сума штрафу за викиди забруднювальних речовин у повітря в 10 разів перевищує суму плати за нормоване забруднення. Сама загроза можливого великого штрафу за порушення екологічних норм значно посилює його функцію як запобіжного економічного регулятора охорони довкілля.

Отже, у Польщі сформувалася ефективна система економічних інструментів екологічної політики, яка вже стала надійним фундаментом для захисту довкілля та раціонального природокористування.

ЯКІ СКЛАДНОЩІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ?

Успішність практичного застосування екологічних інструментів залежить від різних факторів, у тому числі нормативно-правової бази, системи державного нагляду (контролю) за дотриманням природоохоронного законодавства, економічних умов (ринкові умови) і т. ін. Це особливо актуально для країн з перехідною економікою. Ось лише основні соціально-екологічні й політичні фактори, що визначають складність застосування економічних інструментів:

- **екологічна ефективність;**

Дуже важко оцінити переваги екологічних інструментів щодо їх впливів на поліпшення стану довкілля порівнян із застосуванням екологічних нормативів. Аналіз ефективності в країнах з перехідною економікою ускладнюється внаслідок тривалих процесів реформування, перебудови національної екологічної політики та ряду інших проблем (таких, наприклад, як низькі ставки екологічних податків чи платежів (зборів)). Оцінювання ефективності екологічних інструментів ускладнюється ще такими обставинами, що в реальному житті існує невелика кількість прикладів, коли моніторинг роботи інструменту передбачений на законодавчому рівні. У більшості випадків така оцінка ґрунтується на самостійній звітності підприємств.

- **дисбаланс розподілу та рівності у використанні природних ресурсів;**

Відмінності в купівельній спроможності населення різних регіонів можуть спричинити несправедливий розподіл факторів і наслідків застосування економічних інструментів.

- **потенційна втрата конкурентоспроможності;**

Деякі економічні інструменти (наприклад, корегування податків на імпорт/експорт, окремі екологічні платежі (збори) і т. ін.) можуть негативно позначитися на іноземних виробниках та інвесторах.

Застосування економічних інструментів не є універсальним засобом. Їх використання має здійснюватися спільно з іншими інструментами, наприклад, у рамках єдиного пакету різноманітних інструментів екологічної політики. Навіть більше, вибір на користь використання тих чи тих інструментів регулювання має враховувати критерії ефективного контролю за дотриманням встановлених правил чи процедур (Speak et al, 2001).

ЯКІ ІСНУЮТЬ ТИПИ ЕКОЛОГІЧНИХ ПОДАТКІВ ТА ПЛАТЕЖІВ (ЗБОРІВ)?

Єврокомісія визначає екологічні податки як усі податки, об'єкти оподаткування яких пов'язані з певними негативними впливами на довкілля.

Відповідно до Податкового кодексу України екологічним податком є загальнодержавний обов'язковий платіж, який визначається за фактичними обсягами викидів в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднювальних речовин, розміщення відходів чи радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичним обсягом утворених радіоактивних відходів та фактичним обсягом радіоактивних відходів, накопичених до 01 квітня 2009 року.

Екологічні податки застосовуються в усіх економічно розвинених країнах. Частка таких податків у сукупному ВВП країн-членів ЄС збільшилася з 2,6 % у 1980 році до 2,9 % у 1994. До країн-членів ЄС з відносно високою часткою екологічних податків від ВВП належать Данія (5,7 %), Нідерланди (3,9%), Болгарія і Мальта (по 3,5%), а найнижча частка – в Іспанії (1,6%), Литві (1,7%), Румунії (1,8 %) та Латвії (1,9 %). Найвищий показник екологічних податків демонструє Ірландія – 11,9 %.

За сферами застосування Директорат з питань податків та митних зборів Єврокомісії розподілив екологічні податки на сім груп:

- енергетичні податки (на паливо, на електроенергію);
- транспортні податки (податки на кілометраж, акцизи на авто);
- платежі за забруднення (забруднення атмосферного повітря та стічних вод);
- платежі за розміщення відходів та їх переробку;
- податки на викиди речовин, що призводять до глобальних змін;
- податок на шумовий вплив;
- платежі за використання природних ресурсів.

Найбільш поширеними в європейських країнах є транспортні та енергетичні податки. Так, енергетичні податки становлять 72 % від загального обсягу екологічних податків ЄС, а транспортні податки – 23 %.

За основними цілями використання отриманих доходів екологічні податки поділяють на такі види:

- збори на покриття затрат;
- стимулювальні податки;
- податки, які підвищують доходи.

Збір на покриття витрат спрямовується на відновлення довкілля або покриття витрат на моніторинг і контроль за дотриманням природоохоронного законодавства. Збори на покриття витрат можуть бути двох типів:

- збори з користувачів, коли плата виплачується за конкретні екологічні послуги;
- цільові збори, коли доходи від зборів витрачаються на екологічні цілі, але не у вигляді конкретних послуг платника збору (наприклад, на рекультивацию земель).

Стимулювальні податки стягуються з метою зміни поведінки суб'єктів, які завдають шкоди довкіллю.

Податки, що підвищують доходи, спрямовані не тільки на покриття витрат екологічного регулювання, а й на поповнення державного бюджету, виконуючи роль інструменту фіскального перерозподілу коштів.

Ці три види екологічних податків не є взаємовиключними: збори на покриття витрат можуть мати стимулювальний ефект, водночас як податки, що підвищують доходи, можуть бути частково використані для екологічних цілей.

Збір на покриття витрат повинен покривати витрати на реалізацію екологічних заходів, але не більше. Стимулювальний податок повинен бути встановлений на відповідному оптимальному або інструментальному рівні. Що стосується необхідного рівня податків, які підвищують доходи, то вони мають бути визначені так, щоб генерувати необхідну кількість доходів. Тому для вибору об'єкта та рівня оподаткування важливо заздалегідь визначати ціль податку відповідно до його класифікації.

Екологічним податком в Україні замінено збір за забруднення навколишнього природного середовища. Порядок його нарахування і сплати регламентується Розділом VIII Податкового кодексу України. Перелік платників екологічного податку наведено на Рис. 5.

З метою оподаткування екологічним податком джерела забруднення поділяють на стаціонарні та пересувні.

Стаціонарне джерело забруднення – підприємство, цех, агрегат, установка або інший нерухомий об'єкт, що зберігає свої просторові координати протягом певного часу і здійснює викиди забруднювальних речовин в атмосферу або скиди забруднювальних речовин у водні об'єкти.

Пересувне джерело забруднення – транспортний засіб, рух якого супроводжується викидом в атмосферу забруднювальних речовин.

У 2018 році Податковим кодексом України передбачено зростання ставок екологічного податку з урахуванням індексу споживчих цін на 11,2%.

Об'єкти та базу оподаткування екологічним податком зображено на Рис. 6.

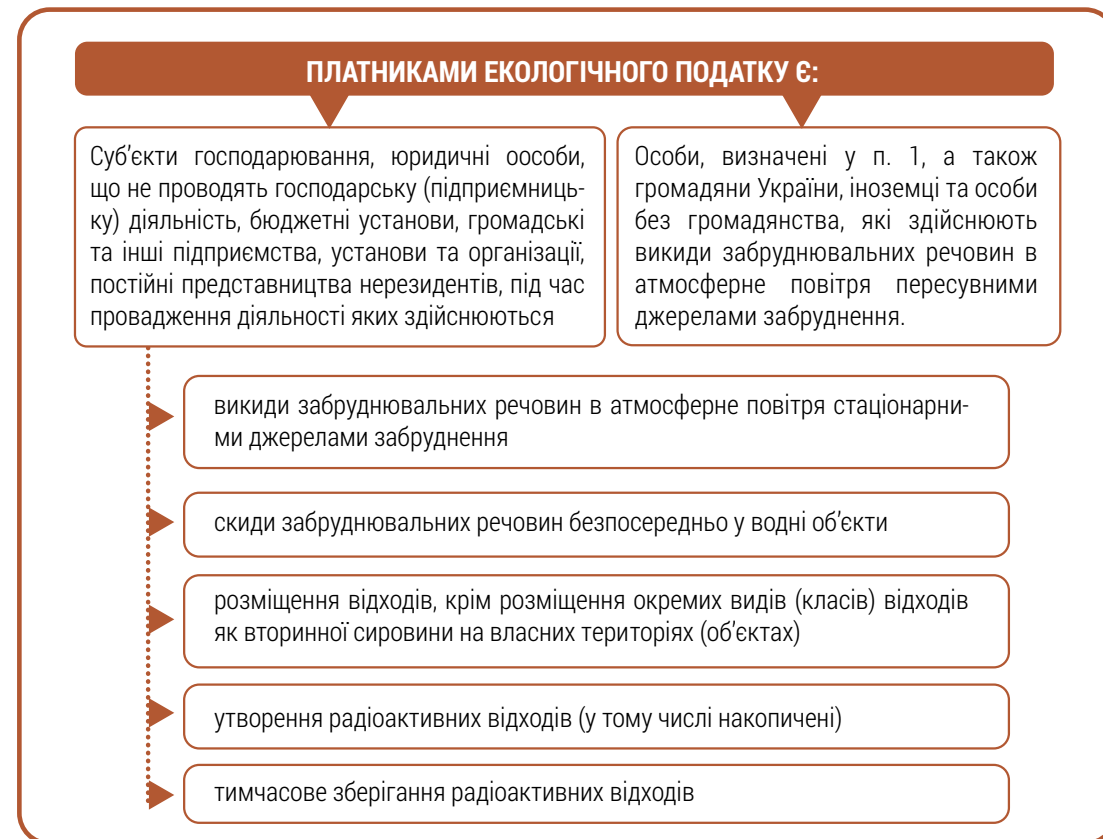

Рис. 5 – Платники екологічного податку згідно з чинним законодавством України

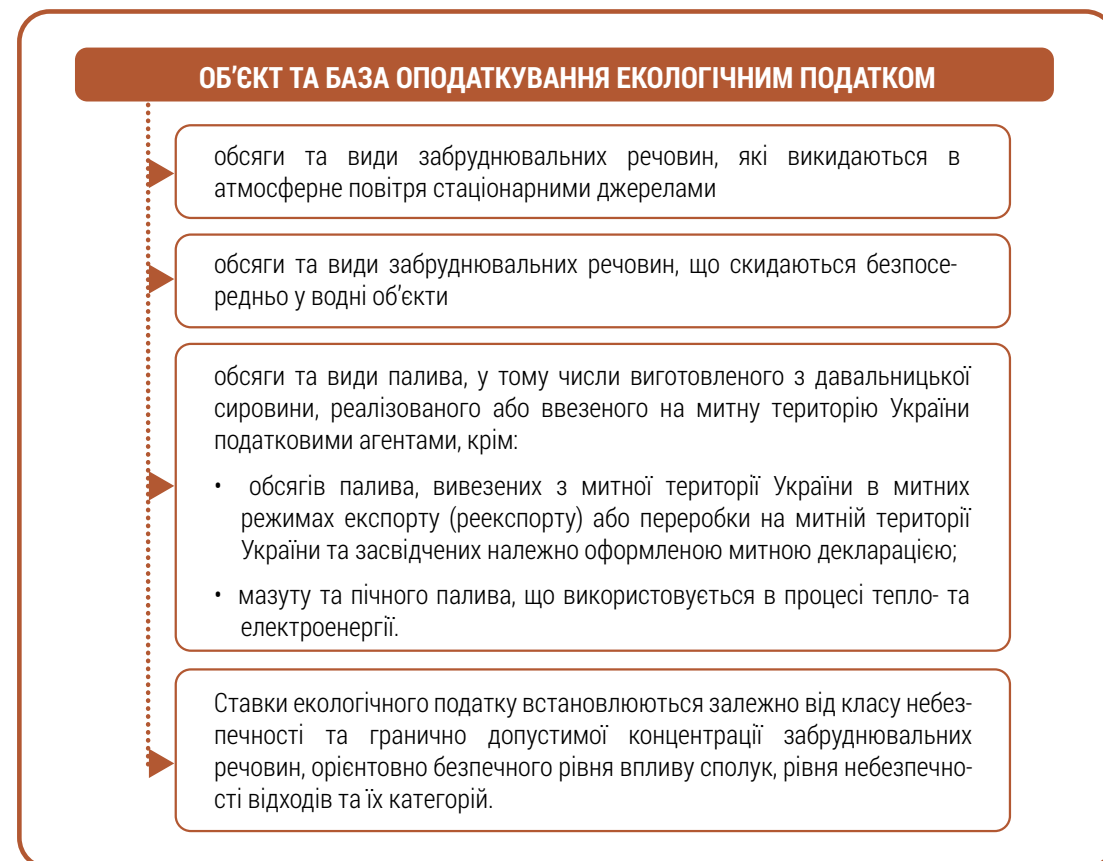

Рис. 6. Об'єкти та база оподаткування екологічним податком згідно з чинним законодавством України

У ЧОМУ ПЕРЕВАГИ І СКЛАДНОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПОДАТКІВ ТА ПЛАТЕЖІВ (ЗБОРІВ)?

Основною перевагою екологічного оподаткування є мотивація забруднювачів зменшувати рівень забруднення довкілля та вплив на зміну поведінки споживача (стимулювальне оподаткування). Оскільки сукупний ефект від застосування екологічних податків і платежів (зборів) залежить від показників екологічної результативності платника, такі інструменти можуть мати потужну стимулювальну дію.

У країнах з перехідною економікою екологічні податки і платежі (збори) слугують основним інструментом ринкового регулювання охорони довкілля та ефективного використання природних ресурсів. Одна зі складностей їх застосування полягає в тому, що, оскільки податки є доходною частиною бюджету, вони не становлять гарантованої зв'язки між підвищенням ефективності охорони довкілля та використанням бюджетних коштів. Це є особливо актуальним для країн з перехідною економікою в Центральній і Східній Європі.

Надходження від податків і платежів (зборів) залежать від податкових ставок. Якщо ці ставки занадто низькі, податки і платежі (збори) втрачають свою стимулювальну роль; якщо ставки занадто високі, це може негативно вплинути на економічний розвиток.

ЯКА ЦІЛЬ ТА ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ СТИМУЛІВ?

Економічне стимулювання є складником економічного механізму державного екологічного управління. Усі економічні регулятори, торкаючись майнових інтересів виробників та природокористувачів, сприяють розумінню залежності між економічною користю і дотриманням екологічних вимог.

Крім прямих регуляторів, таких як екологічні податки, платежі (збори), видача дозволів чи ліцензій, екологічне стимулювання передбачає застосування:

- фінансово-кредитного механізму природоохоронної діяльності (пільгове кредитування, субсидування);
- цінової політики (регулювання цін на первинні ресурси і кінцеву продукцію);
- формування ринку екологічних товарів, послуг та робіт;
- введення прискореної амортизації основних фондів природоохоронного призначення тощо.

Існує дві групи методів еколого-економічного стимулювання: позитивні та негативні мотивації. Ці дві сторони економічного стимулювання можна визначити як міру зацікавленості й міру відповідальності. Більш конкретні заходи щодо економічного стимулювання залежать від рівня, на якому воно здійснюється. На рівні окремих працівників воно має форму заробітної плати, премії, матеріальної відповідальності, штрафів; на рівні організацій – це ціна кінцевої продукції (послуги), прибуток, фонди економічного стимулювання; на рівні держави – це податкова, фінансова, цінова політика.

У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ОСНОВНИЙ ПРИНЦИП ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ?

Фінансово-кредитний механізм є важливим важелем стимулювання раціонального використання природних ресурсів та природоохоронної діяльності. До інструментів цього механізму можна зарахувати:

- пільгове кредитування природоохоронних заходів, у т.ч. модернізацію виробництва із застосуванням технології більш чистого виробництва;
- позики зі зменшеними розмірами відсотка;
- субсидії, спеціальні виплати підприємствам-забруднювачам за скорочення різних видів забруднення (наприклад, викидів чи скидів);
- субсидії та трансферти регіонам, що виділяються на природоохоронні цілі на безоплатній основі.

Політика пільгового кредитування передбачає надання пільгових кредитів на природоохоронні цілі з бюджету, а також залучення банківських кредитів. Перевага банківського, порівняно з бюджетним, кредитування полягає в дотриманні принципів платності і перевіряння, що забезпечує виключно цільове використання кредитних коштів та мінімальні строки реалізації природоохоронних заходів. При цьому держава надає банку-кредитору податкову пільгу (зниження податкової ставки на прибуток), чим стимулює банки до кредитування природоохоронних заходів. Крім того, держава може надати банку дотацію на компенсацію кредиту під знижений відсоток, що дає гарантію повернення і платності кредиту. Саме підприємство може гарантувати виплату кредиту власним екологічним фондом.

Екологічна субсидія – виплата або податкова пільга, призначена для купівлі природоохоронного устаткування або реалізації природоохоронних заходів. На відміну від податків чи штрафів, субсидії призначені для заохочення суб'єктів господарювання до природоохоронної діяльності. Можуть застосовуватися у формі прямих виплат, дотацій, податкових пільг чи позик зі зниженою процентною ставкою.

У ЧОМУ ПОЛЯГАЮТЬ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ СУБСИДІЙ?

Екологічні субсидії є одним з найбільш часто вживаних інструментів державної екологічної політики розвинених країн. Їхніми одержувачами можуть бути муніципалітети (наприклад, у США державна програма очистки стічних вод на 75% фінансується за рахунок федеральних фондів) або окремі громадяни (наприклад, у Великобританії одержувачами екологічних субсидій, призначених для утеплення будинків, є родини з низькими доходами). В індустріально розвинених країнах державні субсидії становлять від 60 до 80 % витрат підприємств на впровадження природоохоронних заходів.

Екологічні субсидії можуть бути не менш ефективним засобом державної екологічної політики, ніж податки. Вони можуть застосовуватися для просування на ринок товарів чи послуг з поліпшеними екологічними характеристиками або інноваційних процесів, екологічних інвестицій чи скорочення деяких видів небезпечних виробництв. Проте у зв'язку з мінливими соціальними й виробничими умовами при постійному застосуванні екологічних субсидій їхня ефективність знижується. У разі, якщо субсидії надаються для скорочення небезпечного виробництва, у їхніх одержувачів втрачається мотивація до розгляду інших можливостей зменшення екологічних ризиків виробництва шляхом екологічної модернізації.

ОЕСР⁶ не підтримує застосування субсидій, що часто застосовуються забруднювачами для модернізації, оскільки такий підхід суперечить принципу «забруднювач платить», а ще й тому, що витрати, пов'язані з відновленням стану довкілля, не завжди несуть забруднювачі.

Субсидіювання не повинне стимулювати створення брудних виробництв. Наприклад, окремі сільськогосподарські субсидії сприяють застосуванню шкідливих для довкілля методів. В останні роки в країнах Західної Європи спостерігається тенденція відмовлення в державних субсидіях у разі, якщо в сільськогосподарському виробництві застосовуються хімічні добрива та засоби для боротьби зі шкідниками. Це є одним з методів забезпечення збереження ґрунтів від забруднення внаслідок надмірного вживання хімічних засобів і заохочення виробників сільськогосподарської продукції до переходу на органічні методи виробництва.

Переваги екологічних субсидій полягають у такому:

- у деяких випадках екологічні субсидії можуть бути єдиним законним засобом стимулювання більш чистого виробництва, оскільки місцеві влади часто можуть бути позбавлені права регулювати рівень екологічних податків чи платежів (зборів);
- їхнє застосування одержує менше опору з боку виробників або споживачів (як, наприклад, у разі застосування екологічних податків чи платежів (зборів));
- одні й ті самі компанії чи підприємства можуть користуватися відразу декількома видами екологічних субсидій.

Можливі негативні наслідки застосування екологічних субсидій для посилення конкурентоспроможності окремих суб'єктів господарювання компенсуються вигодами для всієї економіки країни, зокрема:

- поліпшенням якості життя;
- збільшенням рентабельності в секторах, що залежать від стану довкілля (таких, як виробництво високотехнологічних хімікатів, електроніки, харчової промисловості).

Варто відмітити, що застосування екологічних субсидій має передбачати надання преференцій для впровадження інструментів, притаманних зеленій економіці, таких як зелена енергетика, ресурсоефективні технології більш чистого виробництва, виробництво продукції з поліпшеними екологічними характеристиками протягом життєвого циклу тощо.

⁶ Організація економічного співробітництва та розвитку

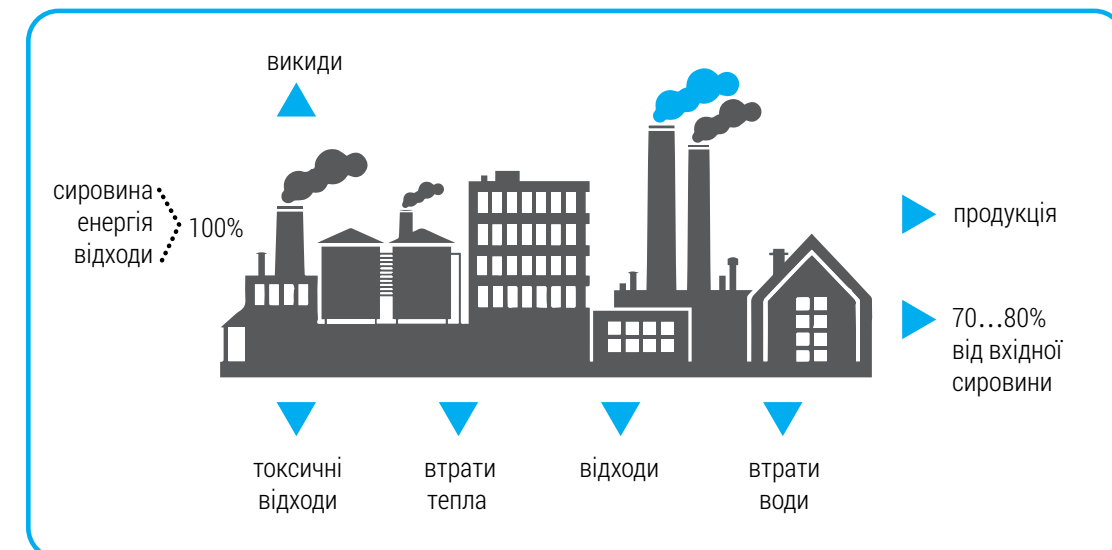

РОЗДІЛ III

ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО
ВИРОБНИЦТВАЯК ЗНАЙТИ БАЛАНС МІЖ ЕКОЛОГІЧНИМ ВПЛИВОМ
ТА ЕКОНОМІЧНОЮ СТАЛІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА?

Більшість промислових підприємств України мають зношені виробничі фонди та використовують морально застарілі технології, а їх потужність розрахована на великі обсяги виробництва, які не досягаються в сучасних ринкових умовах. Такі технології призводять до перевитрат сировини, матеріалів, палива та енергоносіїв, що збільшує собівартість продукції й підвищує екологічне навантаження.

Сталість підприємства ґрунтується на системі управління екологічними аспектами та впровадженні ресурсозберігальних технологій більш чистого виробництва. Такий підхід дозволяє оцінити ситуацію, потенціал та шляхи економії щодо ефективного використання всіх ресурсів та зниження собівартості продукції і зменшення утворення відходів та викидів у атмосферу, підвищити ресурсоефективність та конкурентоспроможність.

Поєднання екологічної ефективності виробництва з економічним зростанням підприємства є основною ідеєю сталого виробництва.

Переваги сталого виробництва:

- заощадження коштів;
- підвищення продуктивності;
- якість продукції;
- організаційна ефективність;
- ринкова та суспільна прийнятність.

ЩО ТАКЕ ISO ТА ISO 14000?

ISO (International Organization for Standardization) – Міжнародна організація зі стандартизації. Почала функціонувати 23 лютого 1947 як добровільна неурядова організація. Вона була започаткована на основі досягнутої на нараді в Лондоні (Велика Британія) у 1946 році угоди між представниками 25-ти промислово розвинених країн про створення організації, що має повноваження координувати на міжнародному рівні розроблення та прийняття різних промислових стандартів.

Відтоді ISO було розроблено та прийнято понад 20 тис. міжнародних стандартів, що охоплюють майже всі аспекти технологій, виробництва, систем управління та метрологічної діяльності.

International
Organization for
Standardization

Усі стандарти ISO є добровільними, але можуть затверджуватися як обов'язкові на національному рівні згідно з чинним законодавством або в межах окремих організацій (підприємств) і т. ін.

Поява наприкінці 90-х минулого століття міжнародних стандартів серії ISO 14000 «Екологічне управління» вважається однією з найбільш значимих міжнародних природоохоронних ініціатив.

ISO 14001 – стандарт, що містить вимоги до систем екологічного управління (екологічного менеджменту). Стандарт не встановлює жодних вимог в абсолютному значенні щодо впливу організації на стан довкілля, за винятком того, що організація в спеціальному документі має оголосити про свій намір відповідати вимогам національного природоохоронного законодавства та встановленим нею показникам екологічної дієвості. Це зумовлено тим, що міжнародні стандарти не можуть втручатися у сферу дій національних нормативів.

Система екологічного управління є частиною загальної системи управління організацією, під якою розуміється організаційна структура, планування діяльності, розподіл відповідальності, практична робота, а також процедури, процеси та ресурси для управління екологічними аспектами.

ISO 14001 є першим і вважається основним міжнародним стандартом серії ISO 14000. Решта стандартів розширюють та(або) доповнюють його вимоги.

Серія стандартів ISO 14000 системно розвивається. З часом актуалізуються прийняті стандарти, розробляються і приймаються нові.

ЯКА МЕТА ТА ПЕРЕВАГИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ?

Аналіз результативності природоохоронної діяльності, оцінка та аудити є дуже цінними інструментами управління, але мають, принаймні, один істотний недолік: вони можуть дати характеристику екологічної ситуації на підприємстві лише на момент проведення оцінювання. Встановлені факти порушень, недоліки та вжиті заходи, спрямовані на їх усунення, не гарантують того, що через якийсь час не виникнуть ті самі або нові проблеми в діяльності організації. Саме тому виникає необхідність створення системи управління, яка забезпечить постійну координацію і взаємодію між функціональними одиницями організації в цьому напрямку.

Мета системи екологічного управління – дотримання вимог природоохоронного законодавства, мінімізація негативних впливів на довкілля, пов'язаних з діяльністю організації та її продукцією, досягнення високого рівня екологічної безпеки на різних етапах виробництва й споживання товарів, надання послуг, виконання робіт.

Розроблення та впровадження системного підходу в управлінні екологічними аспектами забезпечує скорочення споживання на одиницю продукції сировини, води, енергії. До інших переваг можна зарахувати також економію на витратах, поліпшення якості продукції й виробничих процесів, забезпечення безперебійності виробництва, поліпшення умов праці, що веде до посилення мотивації персоналу, і, звичайно, поліпшення іміджу організації.

Ядром системи є документи, що визначають напрями організації діяльності та управління екологічними аспектами, а також конкретні заходи, розроблені відповідно до екологічної політики, цілей і завдань.

Під час впровадження системи керуються принципом послідовного поліпшення, тобто досягнення кращих показників у всіх екологічних аспектах діяльності підприємства, там, де це практично можливо. Послідовне поліпшення необхідно демонструвати, доводити зацікавленим сторонам: органам влади, громадськості, партнерам, інвесторам, конкурентам.

ЯК СТВОРИТИ ЕКОЛОГІЧНУ ПОЛІТИКУ?

Екологічна політика є публічною заявою, проголошеною керівництвом організації про свої наміри й принципи, пов'язані з екологічною дієвістю організації, яка слугує підставою для діяльності й встановлення цільових і планових екологічних показників.

Екологічна політика повинна відображати стратегію організації щодо виконання основних принципів захисту довкілля, постійного вдосконалення, спрямованості на задоволення інтересів зацікавлених сторін, дотримання вимог природоохоронного законодавства, державних нормативів та екологічних стандартів.

Приклад екологічної політики

ТОВ СП «НІБУЛОН» є одним із найбільших вітчизняних виробників і експортерів сільськогосподарської продукції (пшениця, ячмінь, ріпак, кукурудза, сорго, соя, соняшник та ін.). Розвиваючись, підприємство

планомірно розширює географію та масштаби виробничої діяльності. Компанія має 22 виробничі підрозділи, розташовані в дев'яти областях України.

ЕКОЛОГІЧНА ПОЛІТИКА

Мета діяльності підприємства – випуск конкурентоспроможної продукції, яка відповідає вимогам ринку та є екологічно чистою й безпечною для вживання людиною, що можна досягти тільки на основі розвитку, модернізації виробництва й підвищення рівня його екологічної безпеки.

Екологічна політика підприємства спрямована на забезпечення ефективного використання та відтворення природних ресурсів (поверхневих та підземних вод, атмосферного повітря, ґрунтів та ін.), охорону навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки виробництв.

Керівництво й персонал підприємства повною мірою усвідомлюють важливість і необхідність впровадження технологій з мінімальним впливом на довкілля.

Усі новозбудовані об'єкти ТОВ СП «НІБУЛОН» пройшли державну екологічну експертизу, основна мета якої заборонити реалізацію проектів, які становлять підвищену екологічну небезпеку. За цієї мети на підприємстві постійно досліджуються наявні виробничі процеси для оцінки їх впливу на природне середовище та впровадження сучасних екологічно безпечних технологій.

Захист атмосферного повітря від забруднення:

- застосування закритої технології транспортування зернових вантажів;
- встановлення мереж аспірації забрудненого повітря з очищенням на пилоочисному обладнанні;
- використання пилоочисних установок вищого світового рівня (виробництва Данії, Німеччини);
- використання енергозберігальних технологій – зерносушарок (виробництва США).

Транспортування зернових вантажів водним транспортом вплине на зменшення вантажопотоку по автомагістралях, що позитивно позначиться на стані атмосферного повітря.

Благоустрій та озеленення території підприємства, міст та сіл.

Захист водних ресурсів від забруднення:

- перехід на використання безфосфатних мийних засобів;
- упровадження сучасного світового досвіду при будівництві флоту для транспортування зернових вантажів;
- застосування технологій найвищого світового рівня для очищення господарсько-побутових і дощових стічних вод;
- додержання режиму санітарної охорони підземних вод, що використовуються для водопостачання.

Захист здоров'я людини:

- контроль продукції, що випускається, за показниками безпечності для здоров'я;
- доведення підземної води до питної якості на устаткуванні світових стандартів;
- забезпечення господарсько-питних потреб персоналу якісною водою.

Скорочення утворення відходів виробництва і забезпечення безпечного поводження з ними:

- упровадження європейського підходу щодо роздільного збирання виробничих відходів з метою подальшої передачі їх ліцензованим організаціям для утилізації або повторного використання;
- місця тимчасового зберігання відходів відповідають санітарним та екологічним стандартам;

Підприємство має власну хіміко-технологічну лабораторію, яка, відповідно до галузі акредитації, веде моніторинг довкілля в межах діяльності підприємства та перевіряє продукцію.

Джерело: www.nibulon.com

ЯК ЗАБЕЗПЕЧИТИ НАЛЕЖНЕ ЕКОЛОГІЧНЕ ПЛАНУВАННЯ?

Екологічна діяльність планується на основі екологічної політики.

Програма планування повинна включати:

- визначення екологічних аспектів;
- визначення екологічних цілей та завдань відповідно до екологічних аспектів;
- розроблення заходів, спрямованих на досягнення екологічних цілей;
- встановлення кількісних показників, за допомогою яких буде проводитись оцінювання екологічних впливів та екологічна дієвість організації.

При виборі екологічних аспектів треба враховувати їх важливість, наявність законодавчо встановлених вимог та практичну можливість управління ними. Для кожного з обраних екологічних аспектів встановлюються та документуються цілі та завдання, які визначають зобов'язання організації щодо поліпшення показників чи підтримання своєї діяльності в рамках цього аспекту.

Цілі та завдання повинні бути визначені для всіх ієрархічних та функціональних рівнів організації. Вони повинні встановлюватися таким чином, щоб можна було перевірити, як вони досягаються; бажано, щоб вони були кількісними. «Мінімальним» рівнем досягнення цілей є дотримання вимог природоохоронного законодавства.

Після встановлення цілей та завдань організація розробляє плани заходів для їх досягнення. Такі плани є сукупностями заходів, спрямованих на покращення екологічних характеристик підприємства. Для кожного із заходів визначається відповідальна особа, етапи реалізації, показники очікуваної результативності.

Для виконання розроблених планів заходів і досягнення встановлених показників екологічної результативності треба забезпечити наявність необхідних умов. Для цього варто звернути особливу увагу на такі моменти.

По-перше, забезпечити підготовку, обізнаність та компетентність персоналу як щодо його безпосередньої діяльності і відповідальності у сфері управління екологічними аспектами, так і щодо системи екологічного управління в цілому, на рівні організації;

По-друге, визначити види своєї діяльності та роботи, пов'язані із суттєвими екологічними аспектами, планувати та організувати їх таким чином, щоб забезпечити виконання цілей та завдань на рівні проектування, закупки, виробництва, складування, технічного обслуговування, будівництва та модернізації тощо.

По-третє, визначити потенційні ризики, що можуть негативно впливати на довкілля, розробити схеми реагування на них.

ЩО ТАКЕ ЕКОЛОГІЧНА ДІЄВІСТЬ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЯК ЇЇ ОЦІНИТИ?

Екологічна дієвість; екологічні характеристики (*environmental performance – англ.*) – вимірні результати управління організацією своїми екологічними аспектами. У контексті системи екологічного управління результати може бути виміряно щодо екологічної політики організації, її екологічних цілей та екологічних завдань, а також інших вимог до екологічних характеристик.

ЯКІ ПОКАЗНИКИ ДЛЯ ОЦІНКИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ДІЄВОСТІ ПОВ'ЯЗАНІ З ЕКОЛОГІЧНИМИ, СОЦІАЛЬНИМИ ТА ЕКОНОМІЧНИМИ АСПЕКТАМИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ?

Показники екологічної дієвості та екологічного стану (ПЕД та ПЕС) можуть бути використані для демонстрації того, яких успіхів досягає організація у трьох напрямках стійкого розвитку (соціальному, економічному та екологічному) за допомогою керування своїми суттєвими екологічними аспектами.

Показники дієвості управління можуть репрезентувати поліпшення в соціальному вимірі (наприклад, показники, які показують те, яким чином проводиться чи буде проводитися навчання, щоб поліпшити визначені екологічні аспекти) або в економічному вимірі (наприклад, інвестиції в нові технології з тим, щоб розв'язувати проблеми, пов'язані з екологічними аспектами та економією коштів, за рахунок поліпшення екологічної дієвості).

Показники дієвості функціонування можуть бути пов'язані із середовищем функціонування організації (наприклад, зниження обсягів використання енергії та водних ресурсів).

Показники екологічного стану можуть не бути безпосередньо пов'язані з процесами організації, але в деяких випадках можуть бути пов'язані з успішним екологічним управлінням організації, що само по собі може відобразитися на всіх трьох напрямках стійкого розвитку, зокрема

- поліпшення якості водних ресурсів (екологічний аспект);
- поліпшення якості життя – дедалі більше людей мають доступ до питної води (соціальний аспект);

Рис. 8. Схема оцінки екологічної дієвості

- зниження витрат на отримання питної води (економічний аспект).

Рішення та дії керівництва організації тісно пов'язані з дієвістю функціонування організації. На рисунку 8 схематично показано послідовність ОЕД з посиланнями на номери та назви відповідних розділів стандарту, що містить настанови щодо застосування ОЕД⁷.

Принципи ОЕД стосовно інформації щодо дієвості охоплюють:

- відповідність: інформація щодо дієвості повинна відображати зусилля організації з управління своїми екологічними аспектами;
- повноту: інформація щодо дієвості повинна бути повною, щоб забезпечити можливість аналізу всіх чинників;
- несуперечливість і точність: інформація щодо дієвості повинна бути несуперечливою та точною, щоб забезпечити можливість порівняння минулої, сучасної та майбутньої дієвості;
- прозорість: треба, інформація щодо дієвості повинна бути чіткою та прозорою, щоб бути доступною передбачуваним користувачам і щоб вони розуміли її настільки, аби могли приймати обґрунтовані та зважені рішення.

Приклади характеристик даних, що стосуються показників для ОЕД:

- *прямі вимірювання чи розрахунки*: основні дані або інформація, наприклад, кількість тонн викинутих у довкілля забруднювальних речовин;
- *відносні вимірювання чи розрахунки*: дані чи інформація у порівнянні з іншим параметром або у відношенні до нього (наприклад, рівень виробництва, час, місце розташування чи фонові умови), такі як кількість тонн викинутих у довкілля забруднювальних речовин у розрахунку на тонну виготовленої продукції, чи кількість тонн викинутих у довкілля забруднювальних речовин у розрахунку на одиницю торгового обігу;
- *індексовані за еталонним значенням величини*: описують дані або інформацію, які виражено в одиницях виміру чи у формі, що дозволяє встановити співвідношення інформації з обраним стандартом або базовою лінією, наприклад, викиди забруднювальних речовин у поточному році, виражені у відсотках від цих викидів у базовому році;
- *агреговані*: описують дані або інформацію одного типу, але з різних джерел, які зібрано та виражено у вигляді комплексного значення, наприклад загальна кількість тонн визначеної забруднювальної речовини, викинутої у довкілля під час виготовлення продукції у поточному році, визначається сумуванням викидів багатьох підприємств, що виготовляють цю продукцію;
- *зважені*: описують дані чи інформацію, які модифіковано за допомогою застосування коефіцієнта, що враховує їх суттєвість.

⁷ ДСТУ ISO 14031:2016 Екологічне управління. Оцінювання екологічної дієвості. Настави (ISO 14031:2013, IDT)

ЧИ ПОТРІБНО ВПРОВАДЖУВАТИ СИСТЕМУ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬНОГО БІЗНЕСУ?

Малі та середні підприємства (МСП) є одним із ключових секторів ринкової економіки. За останні роки кількість таких підприємств в Україні має динаміку до зростання. За даними Державної статистичної служби України, у 2014 році їх частка становила 99 % від загальної кількості об'єктів підприємницької діяльності. МСП забезпечує близько 15 % внутрішнього валового продукту України. Більше половини малих та середніх підприємств працює у сфері торгівлі та громадського харчування, приблизно 14 % є виробниками промислової продукції, а 10 % зайняті в будівництві.

Виробнича діяльність МСП зосереджена в основному у таких галузях промисловості, як харчова, текстильна, хімічна, машинобудівна, виробництво будівельних матеріалів та ін. Будь-яке промислове підприємство чинить негативний вплив на навколишнє середовище та, як наслідок, зазнає економічних втрат. Вплив окремих МСП на довкілля може бути незначним, проте сумарне забруднення у вигляді викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря, забруднення стічних вод та відходів є досить відчутним та потребує системного підходу зі зменшення навантаження на довкілля.

З метою надання нормативно-методичної допомоги організаціям, особливо малим і середнім підприємствам, при розробленні та впровадженні системи екологічного менеджменту, що задовольняє вимоги ISO 14001, у 2010 році ISO був прийнятий міжнародний стандарт ISO 14005:2010 Системи екологічного управління. Настанови щодо поетапного запровадження системи екологічного управління, використовуючи оцінювання екологічних характеристик. Цей стандарт було впроваджено до національної системи стандартизації у 2015 році шляхом тотожного перекладу (пряме застосування).

ЩО ТАКЕ ДОБРОВІЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ЗВІТНІСТЬ?

Організації, які прагнуть продемонструвати свою екологічну дієвість, інформують зацікавлені сторони про досягнення. Найкращий спосіб надання такої інформації – підготовка щорічного екологічного звіту.

Такий звіт є добровільним і зазвичай включає опис діяльності підприємства, його вплив на довкілля та вжиті заходи, спрямовані на зниження цього впливу. З роками екологічні звіти переважно інтегрували в екологічний складник звітів організації про корпоративну соціальну діяльність.

Публікація екологічного звіту може мати ряд переваг. Створення звіту забезпечує краще розуміння екологічних аспектів, пов'язаних з діяльністю організації, і розширює базу для управління нею для підвищення ефективності екологічної дієвості й зниження мож-

ливих екологічних ризиків. Крім того, видання звіту може сприяти підвищенню конкурентоспроможності підприємства. Досвід доводить, що страхові компанії, органи влади, інвестори, клієнти й жителі прилеглих районів краще ставляться до діяльності того підприємства, яке демонструє розуміння питань охорони довкілля, усвідомлює їх важливість і прагне до покращення своїх екологічних показників.

Деякі підприємства побоюються, що у звіті, крім позитивних фактів, вони повинні будуть представити інформацію, що може негативно позначитися на їхньому іміджі (аварії, недостатньо високі екологічні показники). Проте дослідження показують, що ризик втрати, пов'язаний з ненаданням екологічної інформації, можуть мати більш серйозні наслідки. До них належать:

- приховані витрати, пов'язані із втратою облікової інформації про споживання енергії, води й утилізації відходів;
- потенційна можливість втрати інвесторів або клієнтів, яка пов'язана з недостатнім висвітленням екологічних питань порівняно з конкурентами;
- потенційне підвищення витрат на страхування за рахунок нездатності ефективно управляти екологічними ризиками;
- псування взаємовідносин з місцевою владою, контрольними органами й місцевими жителями.

Екологічний звіт, як правило, містить таку інформацію:

- загальні факти про організацію
- опис впливу організації на довкілля (екологічні аспекти діяльності);
- екологічна політика;
- встановлені екологічні цілі та завдання;
- показники оцінки ефективності екологічної діяльності підприємства;
- опис системи екологічного управління;
- інформацію про досягнення у сфері захисту довкілля, раціонального використання природних ресурсів, екологічної безпеки, поліпшення екологічних характеристик продукції;
- інформацію про відповідність діяльності вимогам природоохоронного законодавства;
- інформацію про екологічну дієвість (бажано у порівнянні з минулими роками);
- інформацію про реалізовані екологічні проекти, у тому числі соціального спрямування;
- контактну інформацію для отримання додаткової інформації про екологічну діяльність організації.

Екологічний звіт повинен задовольняти такі критерії:

Повнота інформації. Звіт повинен надати повну картину про екологічну діяльність підприємства. Для цього до початку формування звіту необхідно визначити його межі (тобто встановити, які види діяльності підприємства будуть включені у звіт). Крім того, у звіті повинні бути висвітлені всі екологічні аспекти.

Достовірність інформації. Інформація повинна бути об'єктивною, включати позитивні й негативні аспекти екологічної діяльності, й ґрунтуватися на визнанні права зацікавлених сторін в

одержанні вичерпної інформації. Необхідно впевнитися, що звіт не містить упереджених або помилкових висловлювань; результати, очікувані від реалізованих програм, не завищені; у звіті демонструються тільки ті досягнення, які безпосередньо пов'язані з екологічною діяльністю підприємства.

Зворотній зв'язок. Необхідно враховувати потреби й вимоги різних зацікавлених сторін.

Порівняність результатів. Читач може бути зацікавлений у порівнянні даних, представлених у звіті, з результатами попередніх років або з даними інших підприємств, що працюють у тій само або подібній галузі промисловості. Тому опублікована інформація повинна бути послідовною й узгоджуватися з інформацією минулих років.

Актуальність. Багато організацій публікують екологічний звіт раз на рік. Проте звіт, опублікований в Інтернеті, може оновлюватися частіше. Звіт повинен якомога повніше відображати вплив на довкілля, події та діяльність за звітний період часу.

ЩО ТАКЕ БІЛЬШ ЧИСТЕ ВИРОБНИЦТВО?

Більш чисте виробництво (БЧВ) – комплексна превентивна екологічна стратегія постійного застосування у виробничих процесах, яка використовується як при виготовленні продукції, так і при наданні послуг для підвищення економічної ефективності виробництва, зниження виробничих ризиків для персоналу та зменшення навантаження на навколишнє середовище.

Загалом БЧВ передбачає зниження споживання сировини, матеріалів, води та енергетичних ресурсів, відмову від використання високотоксичних речовин (заміна таких речовин більш безпечними аналогами), а також скорочення обсягів усіх викидів і відходів підприємств.

При виробництві продукції БЧВ зумовлює зниження негативного впливу на навколишнє середовище протягом усього життєвого циклу. При наданні послуг характеризується застосуванням ефективного екологічного управління під час розроблення та надання послуг.

Впровадження БЧВ для підприємств пов'язане із зростанням економічної ефективності виробничих процесів, покращенням екологічних показників та посиленням потенціалу конкурентоспроможності.

Основними практичними інструментами БЧВ є:

- належне ведення господарства (експлуатація);
- заміна матеріалів у виробничих процесах;
- покращення контролю виробничих процесів;
- оновлення виробничого обладнання;
- зміна технології виробництва;
- відновлення/повторне використання відходів у виробничих процесах;
- використання корисних побічних продуктів;
- удосконалення кінцевого продукту для зменшення його екологічного впливу під час та/або після його використання (утилізації).

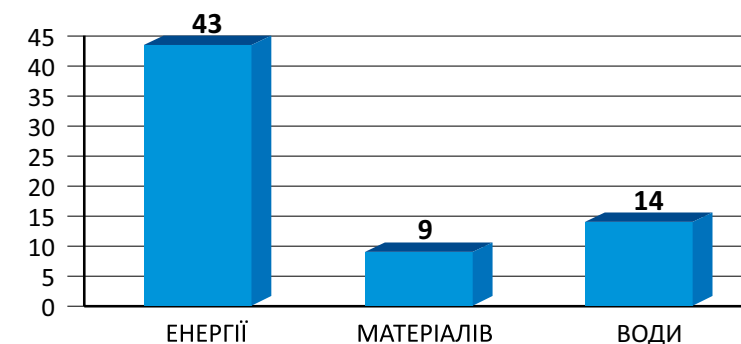
Гарний приклад:

ПАТ «Дніпропетровський завод металокопструкцій ім. І.В. Бабушкіна» належить до холдингу «Укрсталькопструкція» та виробляє високоякісні зварні сталеві копструкції для металургійного, енергетичного й будівельного секторів. Металообробка є однією з найбільш енергоємних галузей, тому підприємство вкрай зацікавлене в пошуку способів підвищення енергоефективності виробництва. Участь у демонстраційному проекті з упровадження методології БЧВ дала можливість випробувати на практиці її переваги. Результати оцінки стали підґрунтям для ряду управлінських рішень щодо економії ресурсів. Результатами спільної роботи експертів та команди підприємства стали 18 заходів, що мають на меті скоротити споживання енергії, води, матеріалів і знизити обсяги утворення шкідливих викидів та відходів. Загальний економічний ефект від реалізації цих заходів сягає 94 000 євро на рік. При цьому впровадження більшості опцій не потребує значних інвестицій, а термін їх окупності становить близько 1 року. Серед високовартісних опцій розглянуто термомодернізацію будівель з окупністю близько 5 років. ПАТ «Дніпропетровський завод металокопструкцій ім. І.В. Бабушкіна» має давню та успішну історію. Водночас ефективна оцінка його виробництва за сучасною методикою є цінною основою для розуміння рівня його ефективності, продуктивності й екологічності, а також визначення цілей для подальшого розвитку.

ПРОФІЛЬ КОМПАНІЇ

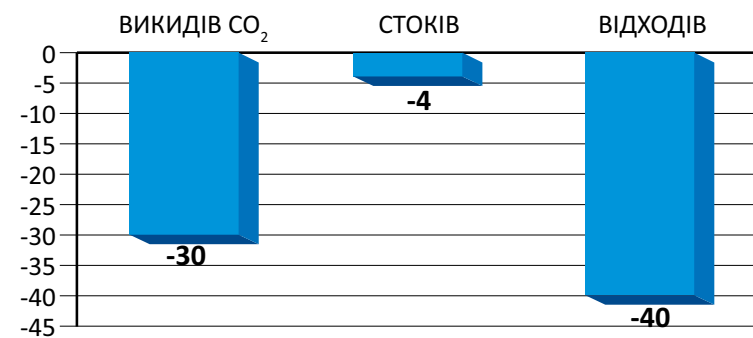
ЗМІНА ПРОДУКТИВНОСТІ РЕСУРСІВ (%)

Примітка: Профіль компанії забезпечує візуальне відображення продуктивності ресурсів та інтенсивності забруднення, показаної у вигляді зміни в % порівняно з вихідними значеннями. Екологічні характеристики покращуються, якщо зростає продуктивність ресурсів, а інтенсивність забруднення знижується.

ЗМІНА ІНТЕНСИВНОСТІ ЗАБРУДНЕНЬ (%)

ЗАПРОПОНОВАНІ ОПЦІЇ

ОСНОВНІ ОПЦІЇ	ПЕРЕВАГИ			
	Економічні		Використання ресурсів	Скорочення забруднень
	Інвестиції [євро]	Збереження [євро/рік]	Зменшення використання енергії, води і/чи матеріалів (за рік)	Зменшення утворення стоків, викидів і/чи відходів (за рік)
1. Енергоменеджмент • Компенсація реактивної потужності • Виведення навантажених трансформаторів • Заміна пневмоінструменту електричним • Заміна ламп в системі освітлення • Утеплення адміністративної будівлі	112 240	53 480	1 295 020 кВт*год енергії	1 030 т CO ₂ -екв. викидів в атмосферу
2. Водний менеджмент • Збір дощової води для поливу території та зелених насаджень	210	460	2 000 м ³ води	-
3. Управління матеріалами • Використання фарб, які не потребують попередньої дробоструменевої обробки поверхонь • Запобігання утворенню відходів металу	14 130	39 730	175 т матеріалів 158 400 кВт*год енергії	158 т відходів 209 т CO ₂ -екв. викидів в атмосферу
Всього по ВСІМ опціям	126 580	93 670		

Джерело: Впровадження ресурсоефективного та чистого виробництва на підприємствах України – 2015-2016. Галузь виробництва будівельних матеріалів, КМІГОР «Центр ресурсоефективного та чистого виробництва»

ЩО ТАКЕ «ЗЕЛЕНИЙ ОФІС»?

На початку це була лише концепція управління організаціями офісного типу, яка мала на меті раціональне використання ресурсів та зменшення негативного впливу на довкілля. У 2012 році ця концепція трансформувалася у стандарт, що містить чіткі критерії та показники, яким має відповідати офіс, щоб вважатися зеленим. Впровадження стандарту мало також на меті запобігти можливим маніпулюванням зеленим трендом серед компаній і запровадити єдиний підхід для оцінювання екологічних характеристик та результативності діяльності організацій.

Отже, справжній зелений офіс повинен відповідати встановленим правилам та критеріям їх оцінювання, тобто стандарту⁸.

Стандарт «Зелений офіс» є універсальним, його можна застосовувати для організацій офісного типу будь-якої форми власності та масштабів. У багатьох країнах подібні стандарти популярні як серед великих компаній, так і серед бюджетних організацій. У деяких європейських країнах впровадження цього стандарту рекомендовано профспілковими організаціями, оскільки він сприяє створенню більш безпечного й комфортного робочого місця і, як наслідок, запобіганню ряду захворювань, пов'язаних з виробничим середовищем.

В Україні стандарт «Зелений офіс» був розроблений національним технічним комітетом стандартизації ТК 82 «Охорона довкілля» та прийнятий у 2012 році. В основу стандарту була покладена концепція «зелений офіс» та показники за кращими практиками її впровадження у поєднанні з критеріями визнаних на міжнародному рівні систем оцінки будівель і споруд LEED⁹, BREEAM¹⁰, DGNB¹¹.

Стандарт встановлює обов'язкові та додаткові критерії, за якими оцінюється екологічна результативність організації.

Основним завданням при впровадженні та подальшому перегляді критеріїв є:

- енергоефективність;
- раціональне використання водних ресурсів;
- раціональне використання матеріальних ресурсів;
- забезпечення сталих (зелених) закупівель;
- обмеження вмісту небезпечних для довкілля та здоров'я людини речовин у матеріалах і засобах, що використовуються для забезпечення функціонування офісу;
- зменшення та раціональне поводження з відходами.

Не менше 50% додаткових критеріїв повинні бути виконані для отримання екологічного сертифікату класу «Standard», не менше 70% – для класу «Premium» і 90% – для «Platinum» класу.

Процедура оцінки відповідності стандарту «Зелений офіс» проводиться незалежною компетентною стороною – органом з оцінки відповідності, за схемою екологічної сертифікації згідно з ISO 14024. Процедура сертифікації дозволяє ясно й чітко зрозуміти, чи відповідає організація вимогам стандарту. Такий підхід відповідає міжнародній практиці і правилам ділової етики.

⁸ COUOEM 08.036.067:2012 Зелений офіс. Екологічні критерії та метод оцінювання життєвого циклу.

⁹ Система стандартів для оцінювання екологічних переваг будівель британської компанії BRE Global (1991). На відповідність стандартам BREEAM (BRE Environmental Assessment Method) сертифіковано понад 200 тисяч будівель у всьому світі, з яких близько 90% знаходяться у Великобританії.

¹⁰ Система управління енергетичним і екологічним проектуванням, яка була розроблена і впроваджена Американською радою з зеленого будівництва (1998). Сертифікати LEED (Leadership in Energy and Environmental Design) мають десятки тисяч будівель в 135 країнах світу.

¹¹ DGNB (Deutsche Gesellschaft für Nachhaltige Bauen) – Рада зі сталого будівництва Німеччини. У 2007 році DGNB була розроблена й успішно впроваджується система оцінювання та сертифікації екологічних, економічно і енергетично ефективних будівель і навіть цілих районів. Видано понад 650 сертифікатів, близько 300 проектів перебувають у стадії оцінювання.

ДЛЯ ЧОГО ВПРОВАДЖУВАТИ СТАНДАРТ «ЗЕЛЕНИЙ ОФІС»?

Аргумент 1. «Зелений офіс» допомагає економити

«Зелений офіс» дозволяє більш раціонально використовувати ресурси, необхідні для роботи офісу. Незважаючи на інвестиції в будівництво (реконструкцію, ремонт) офісу, можна отримати економічні вигоди від раціонального використання електроенергії, води, паперу, відмови від одноразових речей і т.д.

Щоб почати економити, досить переглянути порядок роботи компанії, звички її співробітників, їх ставлення до ресурсів і довкілля та впровадити необхідні зміни. Причому почати можна з дрібниць. Наприклад, налаштувати ПК на «сплячий» режим, вимкати електроприлади з мережі; робити повторну заправку відпрацьованих картриджів і використовувати двосторонній друк.

Аргумент 2. Впровадження «зеленого офісу» не вимагає особливих витрат, але приносить істотні вигоди. Уся справа в нових звичках. Економія води, тепла, електроенергії, друк, утилізація відходів, транспорт – усі повсякденні речі можна робити на багато раціональніше. Також закупівля продукції, позначеної екологічним маркуванням, наприклад «пластик придатний до переробки», «вторинна переробка», «підлягає компостуванню», а також маркування, що підтверджують відповідність добровільним екологічним стандартам: FSC, OEKO TEX, Ecolabel (ISO 14024) та ін. Використання електрообладнання класу енергозбереження «А» і вище.

Аргумент 3. Наявність сертифіката про відповідність стандарту позитивно впливає на репутацію. «Зелений офіс» – це ще одна можливість підтвердити корпоративно-соціальну відповідальність бізнесу.

Аргумент 4. Найголовніше, люди – основа успіху будь-якої компанії.

Від їх здоров'я, працездатності та відданості справі компанії залежать результати її комерційної діяльності. «Зелений офіс» дозволяє створити сприятливі умови для роботи, скоротити число днів непрацездатності, знизити «плинність» кадрів.

ЩО ТАКЕ «ЗЕЛЕНИЙ КЛАС»?

Процеси екологічного виховання та освіти безпосередньо пов'язані з практичною компонентою функціонування навчального чи освітнього закладу, що передбачає системне покращення його екологічних показників.

Заходи з енергозбереження та раціонального споживання води дозволять зекономити ресурси та кошти, які можна буде спрямувати на зміцнення матеріальної бази та інноваційний розвиток закладу.

Роздільний збір твердих побутових відходів та належне управління небезпечними відходами зменшать навантаження на довкілля. Сталі закупівлі, що ґрунтуються на високих вимогах екологічних стандартів, дозволять значно покращити навколишнє середовище та позитивно вплинуть на стан здоров'я учнів.

Саме ця ідея була закладена в основу розробленого технічним комітетом стандартизації ТК 82 «Охорона довкілля» екологічного стандарту для навчальних та освітніх закладів «Зелений клас»¹².

Цей стандарт розроблено на основі стандарту «зелений офіс». Він охоплює основні екологічні впливи закладів освіти на довкілля, які пов'язані зі споживанням енергетичних та водних ресурсів, управлінням відходами, показниками безпеки і якості різноманітних товарів та послуг харчування. Але його основним складником є інтеграція екологічного компонента до системи освіти та виховання, спрямованої на різнобічну підготовку підростаючого покоління і громадян, здатних визначати, розуміти й оптимально розв'язувати екологічні та соціально-економічні проблеми регіонів проживання на основі наукових знань про принципи сталого розвитку, розумного споживання, практичних навичок.

Процедура оцінки відповідності цьому стандарту проводиться незалежною компетентною стороною, тобто сертифікація дозволить ясно й чітко зрозуміти, чи відповідає навчальний або освітній заклад вимогам екологічних критеріїв.

ЩО ТАКЕ «ЗЕЛЕНИЙ ТУРИЗМ»?

За даними Всесвітньої туристичної організації, у понад 40 державах світу туризм став основним джерелом наповнення бюджету, а у 70 країнах – однією з трьох основних статей.

За останні десятиліття кількість туристів у світі неухильно зростала і досягла третини населення планети. За прогнозами фахівців, XXI століття буде століттям туризму, і до цього потрібно відповідно готуватися.

Сферу зеленого туризму можна розподілити на:

- зелені готелі або послуги тимчасового розміщення (проживання);
- послуги з організованого зеленого туризму;
- сільський зелений туризм.

Зелені готелі або послуги тимчасового розміщення (проживання)

З кожним роком екологічна свідомість людей зростає. Для багатьох зелений спосіб мислення та життя став основою для прийняття рішень не тільки при виборі корисних продуктів харчування та безпечних виробів нехарчової промисловості (таких як фарби, мийні засоби, косметика, одяг та ін.), що оточують нас в повсякденному житті, але і більш глобальних рішень. Люди віддають перевагу більш безпечним для здоров'я та довкілля житлу, місцям роботи та відпочинку.

¹² СОУ OEM 08.002.37.078:2013 Зелений клас. Екологічні критерії та метод оцінювання життєвого циклу.

Готелі є невід'ємним компонентом туристичного відпочинку. Додаткові критерії для визначення екологічних переваг готелів разом з послугами, які вони надають, відображені в екологічних критеріях програм екологічного маркування згідно з вимогами міжнародного стандарту ISO 14024.

Заклади, які підтвердили відповідність своїх послуг вимогам екологічних критеріїв шляхом сертифікації та отримали відповідний екологічний сертифікат, отримують право на застосування регіонального або національного знака екологічного маркування.

З 2006 року екологічна сертифікація готелів згідно з ISO 14024 динамічно розвивається. Станом на початок 2017 року понад 1500 готелів й кемпінгів країн-членів ЄС пройшли екологічну сертифікацію та отримали право на застосування знака екологічного маркування ЄС.

До цього варто зазначити, що екологічна сертифікація готелів згідно з ISO 14024 також розвивається і в рамках регіональної програми північних країн Європи (знак екологічного маркування «Північний Лебідь») та національних програм екологічного маркування у 18 країнах світу, у т.ч. Україні.

Екологічно сертифікований готель Scandic (Фінляндія, Ювяскуля)

Екологічно сертифікований готель Ковчег (Україна, Чернівецька обл., г. Мегура)

Екологічний сертифікат та знак екологічного маркування свідчать про те, що заклад є кращим не лише з точки зору впливу на здоров'я людини та навколишнє середовище, але і за рахунок природних компонентів, що використовуються при облаштуванні та функціонуванні готелю і створюють відчуття спокою, затишку, безпеки та єднання з природою.

Фактори, які впливають на попит екологічно сертифікованих послуг з тимчасового розміщення (проживання):

1. Бажання споживачів отримувати більш якісні та більш безпечні послуги.
2. Прагнення споживачів послуг бути інформованим про складники, властивості та інші характеристики послуг, що надаються, – якість питної води та води у прилеглих штучно створених чи природних водоймах, екологічний стан довкілля та об'єктів рекреації (парків, садів, пляжів тощо).
3. Збільшення рівня вибагливості клієнтів відносно якості продуктів харчування, косметичних засобів та побутової хімії.
4. Зменшення обсягів надання якісних послуг за доступною ціною, що обумовлено високим рівнем споживання енергетичних та водних ресурсів.
5. Розвиток модних тенденцій на екологічний стиль, дизайн та здоровий спосіб життя.

Послуги з організованого зеленого туризму

Серед провідних мотивів туристських подорожей на перший план усе більше виступає прагнення людей до спілкування з природою, збільшується число охочих відвідувати місця з незмінним або мало зміненим природним середовищем і тим самим поліпшити свій емоційний стан, зняти психологічне напруження.

Туристичні послуги мають власні особливості й потенційно можуть розглядатися з точки зору оцінки їх екологічних впливів, враховуючи діяльність організації, які їх пропонують, місця для розташування туристів та систему транспортування, туристичні маршрути тощо.

Гарно спланований та організований туризм має містити елементи усвідомленого позитивного ставлення до навколишнього природного середовища, а не тільки його використання, навіть в активних формах.

Суттєвими екологічними аспектами при наданні туристичних послуг, які впливають на навколишнє природне середовище, є споживання ресурсів, поводження з відходами, вибір туристичних маршрутів та місць для розміщення туристів, транспорт і логістика.

Зелений туризм є також об'єктом екологічної сертифікації згідно з ISO 14024.

Екологічно сертифікований туристичний комплекс Porto Carras Grand Resort (Греція, Халдікія)

Сільський зелений туризм

Розвиток сільського зеленого туризму у Європі розпочався в середині XIX ст. Сьогодні Європейський Союз вбачає в сільському туризмі основний важіль економічного підйому своїх сільських територій. Для України сільський зелений туризм – нове поняття, хоча відпочинок на селі використовувався відомими українськими письменниками, художниками, артистами та політиками з давніх часів.

Сільський зелений туризм можна визначити як специфічну форму відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону¹³.

Пріоритетність розвитку сільського зеленого туризму в Україні зумовлюється нагальною необхідністю невідкладного розв'язання соціально-економічних проблем сучасного села.

За даними офіційної статистики, зараз в Україні залишилося близько 28600 сіл. Переважну частину населення цих сіл становлять особи пенсійного або працездатного передпенсійного віку, причому у 8,5 тис. сіл упродовж останніх

трьох років не народилася жодна дитина. Такі поселення приречені на зникнення, а це спричинює втрату сільських традицій, які є коліскою національної культури.

Майже 60 % мешканців сільської місцевості перебувають за межею бідності. За таких умов селянин змушений шукати інші сфери діяльності, які забезпечать йому хоча б прожитковий мінімум. Розвиток сільського зеленого туризму міг би зупинити таку сумну тенденцію в українських селах, підвищити матеріальний добробут та частково розв'язати проблеми зайнятості сільського населення.

У світі сільський зелений туризм розглядається як альтернатива сільському господарству за розмірами отриманих прибутків. До того ж, розвиток інфраструктури сільського туризму не

¹³ Сільський зелений туризм – пріоритет розвитку туристичної галузі України, Биркович В.І., кандидат наук з державного управління. Стратегічні пріоритети. Науково-аналітичний щоквартальний збірник. 2008. - №1 (6). - С.138-143.

вимагає таких значних капіталовкладень, як інші види туризму, і може здійснюватися за рахунок коштів самих селян без додаткових інвестицій. Скорочення міграції з сіл до міст надасть змогу заощадити значні фінансові й матеріальні ресурси, адже, за підрахунками експертів Європейського банку реконструкції та розвитку, облаштування в місті вихідця з сільської місцевості у 20 разів дорожче, ніж створення умов для його життя й роботи в селі.

Розвитку сільського зеленого туризму в Україні сприяють такі фактори:

- збільшуваний попит мешканців українських міст та іноземців на відпочинок у сільській місцевості;
- унікальна історико-етнографічна спадщина українських сіл;
- багаті рекреаційні ресурси;
- відносно вільний сільський житловий фонд для прийому туристів;
- наявність вільних трудових ресурсів для обслуговування туристів;
- традиційна гостинність господарів та доступна ціна за відпочинок;
- можливість надання комплексу додаткових послуг з екскурсій, риболовлі, збирання ягід і грибів, катання на конях тощо.

Найбільш сприятливі передумови для розвитку сільського зеленого туризму об'єктивно складаються на територіях національних і ландшафтних парків, де існує можливість поєднати в повноцінному відпочинку пізнання природничого, історико-етнографічного та культурного потенціалу регіону.

На зразок ушлявленого у світі заповідного музейно-анімаційного середовища козацької доби на острові Хортиця, де з перших кроків турист потрапляє у світ запорізького козацтва і, за бажання, може спробувати зварити козацький куліш, опанувати козацькі ремесла, узяти участь у козацьких кінних іграх, набути навиків ратного мистецтва тощо.

Аналогічно з анімаційною спрямованістю розвивається музейний комплекс Трипільської культури у м. Ржищеві й с. Трипілья, що на Київщині, де турист поринає в атмосферу трипільської доби.

З елементами обрядово-побутової анімаційності реалізується на території національного природного парку «Гуцульщина» проект музею гуцульської культури під відкритим небом.

Цей музей уможливує туристам відчутти органічне поєднання народної архітектури та живого гуцульського побуту, побачити відроджені гуцульські ремесла і промисли (різьбярство, кушнірство, писанкарство, мосяжництво, гончарство, килимарство, вишивка, бондарство).

Подібні музеї «живої етнографії» можна організувати в будь-якій сільській місцевості, де обирається стратегічний довготривалий орієнтир на розвиток масового сільського зеленого туризму.

ЩО ТАКЕ «ЗЕЛЕНИЙ БАНКІНГ»?

Офіційне тлумачення терміна «зелені банки» поки відсутнє на рівні офіційного визначення, але здебільшого воно стає все більш популярним у суспільстві, особливо в країнах Західної Європи¹⁴.

В Україні вже досить часто можна зустріти банківські установи, які в рамках реалізації власних програм з корпоративно-соціальної відповідальності приєдналися до руху на зменшення шкідливого впливу на довкілля.

Це переважно забезпечується за рахунок переведення банківських операцій в систему електронного обігу, щоб витратити менше паперу (для економії та збереження зелених насаджень), запровадження принципів «зеленого офісу», різноманітних екологічних акцій та інших заходів, що переслідують більше рекламні цілі ніж цілі реального озеленення економіки.

Іноді клієнтові можуть запропонувати «зелений кредит», який дає можливість придбати потрібний вам товар саме в той момент, коли він вам необхідний. Небайдужість до екологічних проблем або просто вживання «зеленої» термінології поки що в більшості випадків розглядається як вдалий рекламний інструмент для підвищення репутації банку.

Але для просування моделі зеленої економіки як нової парадигми розвитку суспільства в банківській системі значно цікавіша зміна моделі фінансування зелених інвестицій та зелених технологій для отримання ними переваги перед коричневими.

Основні способи зробити банківський сервіс по-справжньому екологічним – давати, наприклад, кредити за зниженими ставками для підприємств, що впроваджують екологічні проекти. Саме такий підхід починає розвиватися в банківському секторі багатьох інших країнах світу.

У Європі та США до «зелених банків» відносять альтернативні фінансові інститути, які інвестують у захист навколишнього середовища, енергозбереження, раціональне використання ресурсів, а також підтримку більш чистих технологій, органічного сільськогосподарського виробництва та виробництва продукції з поліпшеними екологічними характеристиками.

«Зелені банки» мають надавати високий ступінь прозорості фінансових операцій та соціальної відповідальності щодо клієнтів і власних співробітників.

Банки та інші фінансові установи, що пропонують програми підтримки впровадження енергоефективних технологій і більш чистого виробництва в Україні:

Світовий банк – Україна

www.worldbank.org/uk/country/ukraine

Європейській банк реконструкції та розвитку

www.ebrd.com/ukraine.html

Північна Екологічна Фінансова Корпорація НЕФКО

www.nefco.org

Скандинавський Інвестиційний Фонд

www.scandinavianinvestmentnetwork.com/

ЩО ТАКЕ «ВОДНИЙ СЛІД»?

Надмірне споживання людством прісної води є однією з глобальних екологічних проблем. Для оцінки і контролю обсягів споживання прісної води у 2002 році Ар'єном Гоекстрою (Arjen Y. Hoekstra) було запропоновано концепцію «водного сліду», яка з часом набула популярності.

У 2008 році була заснована міжнародна мережа Water Footprint Network (WFN), що об'єднала науковців, представників урядових і недержавних організацій, бізнесу. Одним із завдань WFN є забезпечення уніфікованою термінологією і методологією оцінки «водного сліду» для різних рівнів.

У вересні 2014 року ISO прийняла міжнародний стандарт ISO 14046, що встановив принципи, керівні вимоги та настанови з оцінки «водного сліду» компанії, продукту або послуги¹⁵.

За визначенням ISO 14046, «водний слід» є набором індикаторів, які кількісно характеризують екологічний вплив, пов'язаний з використанням прісної води. Він надає інформацію, до якого ступеня будь-який продукт чи послуга впливає на екосистему або суспільство внаслідок користування водними ресурсами.

«Водний слід» розраховується для різних рівнів – від індивідуума або групи людей (організації) до національного рівня (держави). Для споживачів різного рівня «водний слід» вимірюється об'ємом води (л або м³) за певний період часу (день, місяць, рік).

«Водний слід» індивідуума – це сумарна кількість прісної води, яку споживає людина в домі, школі, офісі та інших місцях як безпосередньо у вигляді чистої води, так і у складі продуктів харчування, товарів, які вона купує (віртуальна, або прихована, вода). Віртуальна вода становить більшу частину «водного сліду» індивідуума. «Водний слід» кожного середньостатистичного жителя Землі оцінюється в 1240-1385 м³ води на рік. До країн з найнижчим «водним слідом» можна віднести Латвію, Грузію, Угорщину, Китай (600-1000 м³ води на рік на людину), а до країн з найвищим – США, Грецію, Іспанію, Росію (2100-2500 м³). Показник України – 1575 м³ води на рік на людину.

«Водний слід» держави визначається як загальний обсяг прісноводних ресурсів, що споживаються цією державою. Одним з національних індикаторів є питоме споживання води на виробництво продукції. За дослідженнями М. Мекконена (M. Mekonnen) та А. Гоекстри (A. Hoekstra), за період 1996-2005 рр. питомий показник «водного сліду» для України становив 885,3 м³, для сусідніх Білорусі і Польщі – 22,6 та 95,6 м³ відповідно. Середньосвітовий показник – 43 м³.

«Водний слід» держави складається з двох частин: використання внутрішніх водних ресурсів і використання водних ресурсів, що розміщені за межами країни. Розвинені країни все активніше використовують водні ресурси країн, що розвиваються. Так, частка зовнішніх водних ресурсів у величині загального «водного сліду» деяких країн становить: Німеччина – 53 %, Італія – 51 %, Франція – 37 %. Іспанія – 36 %, Росія – 16 %.

Важливим індикатором є також «водний слід» продукту чи послуги – це сумарний об'єм прісної води, використаний на всіх стадіях виробництва. Це поняття майже тотожне поняттю «віртуальної води», запропонованому Джоном Алленом (John Allan) у 1993 році. Різниця в тому, що «віртуальна вода» враховує лише об'єм води, тоді як «водний слід» продукту враховує, де і коли ця вода була використана.

¹⁴ DW, інтерв'ю з професором Штутгартського університету Генрі Шефер (Henry Schäfer).

¹⁵ ISO 14046:2014 Environmental management -- Water footprint -- Principles, requirements and guidelines

За прийнятою Water Footprint Network термінологією, «водний слід» включає три елементи:

- **«блакитний водний слід»** – це поверхнева або підземна прісна вода, що споживається в процесі виробництва і надання послуг;
- **«зелений водний слід»** – це дощова/тала вода, що споживається природно і входить до складу продукту;
- **«сірий водний слід»** – прісна вода, яка потрібна для розведення забруднювачів (стічних вод) до нормованого показника якості.

«Зелений водний слід» переважає при вирощуванні сільськогосподарської продукції і виробництві продуктів харчування. Так, «водний слід» 1 кг шоколаду становить 17196 л, з них 98 % припадає на зелену воду і по 1 % – на блакитну та сіру.

На рисунку представлено «водний слід» деяких продуктів. За оцінками, світ витрачає на свої чайно-кавові потреби 140 кубічних кілометрів води за рік. Для порівняння середньорічний стік Дніпра становить 53,5 кубічних кілометрів.

ЩО ТАКЕ «ВУГЛЕЦЕВИЙ СЛІД»?

З метою запобігання кліматичним змінам у світі впроваджуються міжнародні, регіональні, національні та місцеві ініціативи щодо обмеження викидів парникових газів. Ці ініціативи реалізуються із застосуванням таких інструментів як оцінка, моніторинг та інформування.

Викиди парникових газів відбуваються протягом життєвого циклу продукції. Вуглецевий слід – це показник, що вимірює сумарний обсяг викидів парникових газів, спричинених прямою або опосередкованою діяльністю людини, організації, підприємства. Застосовується для визначення методів кількісної оцінки, контролю, звітування та перевіряння викидів парникових газів або нейтральності за вуглецевим слідом конкретного продукту чи послуги. Стосується лише однієї категорії впливу – зміна клімату. За допомогою цього показника можна приблизно розрахувати, якої шкоди завдає атмосфері Землі той чи той продукт.

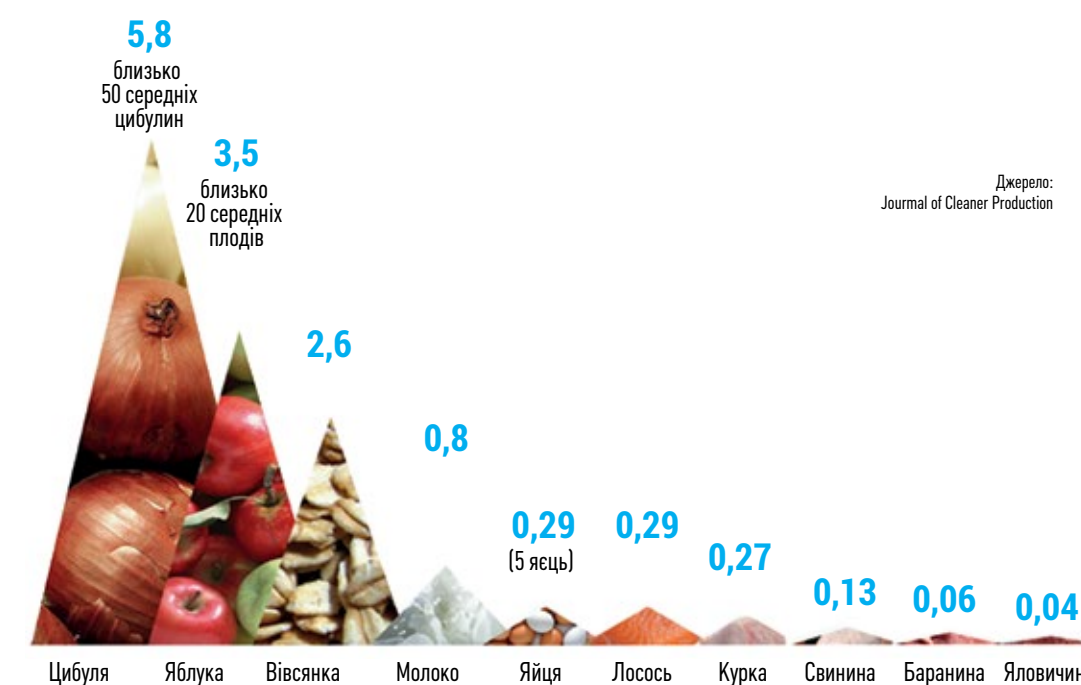
У 2017 році ISO було опублікований стандарт ISO/TS 14067, який містить вимоги та настанови щодо кількісного визначення та надання інформації відносно вуглецевого сліду. Цей стандарт деталізує принципи, вимоги та керівні вказівки для кількісного визначення й передачі інформації щодо вуглецевого сліду продукції протягом життєвого циклу.

Наприклад, щоб визначити обсяг парникового газу, отриманий у результаті виробництва харчових продуктів, потрібно враховувати всі складники на кожному етапі можливого викиду. Наприклад, внесення синтетичних добрив, паливо, що необхідне для функціонування сільгосптехніки і доставки продуктів, використання холодильних установок при зберіганні продукції. Найбільший вуглецевий слід серед харчових продуктів має червоне м'ясо. Для виробництва 1 кг парникового газу потрібно близько 50 цибулин і усього лише 44 г яловичини.

ВУГЛЕЦЕВИЙ СЛІД ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

кількість їжі, що необхідна для отримання 1 кг парникового газу в еквіваленті до CO₂, кг

РОЗДІЛ IV

РИНКИ

ЩО ВІДРІЗНЯЄ ЕКОПРОДУКЦІЮ ВІД ЗВИЧАЙНИХ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ?

Будь-яка продукція має відповідати вимогам державних норм та задекларованим виробником технічним умовам. Екопродукцією може вважатися будь-який продукт, товар, матеріал чи виріб з *поліпшеними* екологічними характеристиками. Такі характеристики визначаються екологічними критеріями (стандарт), яким повинна відповідати продукція, з тим щоб бути позначеною екологічним маркуванням на законних підставах.

Екологічний сертифікат та маркування підтверджують конкурентну перевагу продукції на національному та зарубіжних ринках.

ЯК ПОЛІПШЕНІ ЕКОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОДУКЦІЇ ВПЛИВАЮТЬ НА СПОЖИВЧИЙ ВИБІР?

Переважна більшість споживачів прагне обирати максимально безпечну та якісну продукцію, що задовольняє їхні потреби. На думку психологів, схильність людей до натуральних та екологічних товарів чи послуг пояснюється прагненням краще контролювати своє життя, яке стає все більш динамічним, непередбачуваним, стресовим і техногенним.

Обираючи більш безпечну продукцію, споживач хоче бути впевнений у тому, що задекларована виробником «екологічність» відповідає дійсності. Тому він надасть перевагу у виборі саме сертифікованої продукції.

Насамперед споживача цікавить сам продукт, його якість та задоволення його потреб. Критерії вибору, пов'язані з безпекою та впливами продукту на стан його здоров'я або довкілля, є одними з пріоритетних. Тому екологічні критерії за схемою сертифікації згідно з ISO 14024 обов'язково містять критерії оцінювання показників безпеки, складників та готового продукту, виробу чи матеріалу.

ЯКА ЄМНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ ЕКОПРОДУКЦІЇ?

Це один з найбільш динамічних ринків, який з 2010 року демонструє щорічний зріст до 4%, навіть у період економічних спадів, і має найбільший потенціал зростання.

Розвиток екологічних послуг у сфері туризму, дозвілля та краси потребує все більше екопродукції. Зелене будівництво вимагає інноваційних рішень та екологічних будматеріалів.

Станом на початок 2017 року світовий ринок екопродукції оцінювався у 4 200 млрд євро з часткою ЄС у 21%. У США у період 2004 – 2009 рр. він збільшився на 40%. При цьому попит на екологічно сертифіковані об'єкти нерухомості щорічно збільшувався на 5-10%, на послуги екотуризму (у тому числі готелі, кемпінги) – на 5%, на екотовари з лісоматеріалів (меблі, паркет, папір, канцелярські товари тощо) – на 20-30%. Найбільш активне зростання демонструють ринки екопродукції Азійсько-Тихоокеанський регіону.

ЩО СТИМУЛЮЄ РОЗВИТОК РИНКУ ЕКОПРОДУКЦІЇ?

Зосередимося на основних глобальних тенденціях, оскільки вони мають вплив на ринкові відносини усіх без винятку країн світу.

Крім збільшеного попиту серед приватних споживачів, про що вже неодноразово згадувалося в інших розділах, це курс на сталий розвиток, прийнятий на глобальному рівні.

Стале споживання та виробництво

Відповідальне споживання є 12 пунктом у списку 17 Глобальних цілей сталого розвитку, визначених Організацією Об'єднаних Націй.

Відповідальне споживання (responsible consumption – англ.), або розумне споживання, стале споживання – поняття в економіці, яке передбачає економне використання ресурсів для задоволення необхідних потреб

Усі країни світу прийняли зобов'язання адаптувати Глобальні цілі сталого розвитку до політик і програм на національному рівні. І варто зазначити, що всі вони взаємопов'язані між собою.

Досягнення Цілі 12 «Відповідальне споживання» ставить низку завдань, зокрема забезпечення переходу до використання раціональних моделей споживання і виробництва за участю всіх країн і з урахуванням їх потенціалу й розвитку.

Сталі публічні закупівлі

Одними з інструментів відповідального споживання є екологічне маркування та сталі закупівлі, у тому числі в державному секторі економіки.

Сталі публічні закупівлі (sustainability public procurement – англ.)

ефективні закупівлі, що передбачають інтеграцію вимог добровільних екологічних і соціальних стандартів до предмета закупівлі (критерії відбору), а також оцінювання повної вартості життєвого циклу (критерій вибору).

Враховуючи, що на державні закупівлі припадає близько 12-22 % ВВП, сталі закупівлі мають значний вплив на розвиток екологічних інновацій та впровадження енергозберігальних, ресурсоефективних та більш чистих технологій виробництва.

Застосовуючи цей підхід, бюджетні організації сприяють досягненню таких цілей як поліпшення показників безпеки та функціональних характеристик готової продукції, ефективності використання енергії та водних ресурсів, зменшення відходів виробництва та споживання, зниження викидів парникових газів. У соціальній сфері сталі закупівлі забезпечують створення безпечного та комфортного середовища для навчання, праці та життя. В економічному плані критерієм вибору не є «ціна», а повна вартість життєвого циклу продукції, що забезпечує об'єктивну оцінку економічних вигід чи втрат щодо предмета закупівлі та ефективність закупівлі.

Сталі закупівлі свідчать про прозорість та надійність підходу, що ґрунтується на усталених стандартах і процедурах.

ГЛОБАЛЬНІ ЦІЛІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

25 вересня 2015 - Саміт ООН зі сталого розвитку (Нью-Йорк, США). Схвалений Порядок денний у сфері розвитку на період після 2015 року, який включає 17 глобальних цілей та 169 завдань. Нові цілі та завдання мають комплексний характер і забезпечують збалансованість всіх трьох компонентів сталого розвитку: економічного, соціального та екологічного.

Екологічні критерії систем екологічної сертифікації та маркування розглядаються як найбільш прозорі та надійні стандарти з оцінювання життєвого циклу та екологічних переваг предмета закупівель. Їх застосування як критеріїв відбору рекомендовано керівними документами для здійснення сталих закупівель Програми ООН з навколишнього середовища (ЮНЕП) та міжнародним стандартом ISO 20400¹⁶. Екологічний сертифікат та маркування згідно з ISO 14024 підтверджують відповідність предмета закупівель вимогам таких критеріїв.

Зелені інвестиції

Перехід на енергозберігальні, ресурсоефективні та більш чисті технології виробництва потребує модернізації і вимагає значних коштів. Повної оцінки обсягу фінансових ресурсів, необхідних для переведення всієї світової економіки на стале виробництво, не існує, але ці суми, безумовно, значні. Наприклад, обсяги фінансування, необхідні для досягнення цільових показників у сфері зниження викидів парникових газів за сценарієм Blue Map МЕА, вимагають вкладень приблизно 750 млрд доларів США в рік до 2030 рр. і 1,6 трильйонів доларів США в рік у період 2030-2050 рр.

Зелені інвестиції стали глобальним явищем. Вони можуть здійснюватися в різних формах: пільгові кредити, приватні інвестиції та ін.

Залучити зелені інвестиції в національну економіку допоможе продумана державна політика та інноваційні інструменти фінансування.

З 2004 по 2010 рік Європа і Північна Америка збільшили свої зелені інвестиції в чотири рази, тоді як Азійсько-Тихоокеанський регіон – у десять разів. На сьогодні найбільшими ринками є Північна Америка, Європа й Азія, але регіональна структура в останні роки сильно змінилася. Лідером за видатками стала Азія, змістивши Європу, що значною мірою відображає відмінності в економічних показниках. Частка Європи і Північної Америки у світових зелених інвестиціях знизилася з 68% у 2004 році до 46% у 2010 році, тоді як частка Азії й Океанії зросла з 28% до 42%.

¹⁶ ISO 20400:2017 Sustainable procurement – Guidance (Сталі закупівлі – Настанови)

Вигоди від зелених інвестицій очевидні:

- економічні вигоди: скорочення витрат ресурсів на одиницю продукції і пропорційне збільшення доходів;
- екологічні вигоди: більш ефективне використання ресурсів, зменшення обсягу відходів виробництва і рівня забруднення довкілля;
- соціальні вигоди: збільшення кількості робочих місць, підвищення рівня доходів населення, підвищення стандартів якості життя.

ЯК РОЗВИВАЮТЬСЯ РИНКИ ЕКОПРОДУКЦІЇ В ЄВРОПІ, АЗІЇ, АМЕРИЦІ ТА ІНШИХ КРАЇНАХ СВІТУ?

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

За даними дослідження Євробарометру¹⁷ у 2016 році, 26% європейських виробників пропонують екологічно сертифіковані товари й послуги. 77% споживачів готові платити більше за екопродукцію та послуги, якщо будуть упевнені в тому, що вони дійсно є такими, тобто мають відповідний сертифікат і маркування.

Сталі державні закупівлі є одним з інструментів політики ЄС у рамках реалізації стратегії «Європа 2020», що закріплений на рівні нового права у сфері державних закупівель Директивою 24/2014/ЄС.

На виконання вимог цієї Директиви, з квітня 2016 року до системи закупівель держав-членів ЄС на рівні національного законодавства були впроваджені інструменти, що забезпечують більшу інтеграцію екологічних та соціальних критеріїв до виконавців контрактів або до закуповуваних для державних потреб товарів, послуг чи робіт. Зокрема, мова йде про застосування:

- критеріїв відбору – стандартів підтвердження якості продукції та міжнародних стандартів екологічного маркування (статті 74 і 77);
- вимог і методів визначення вартості закуплених товарів, робіт і послуг у розрахунок їх повного життєвого циклу й додаткових витрат на екологічні, соціальні та технологічні наслідки їх використання (застосування, експлуатації) (статті 31, 68, 78-82).

Раніше, починаючи з 2004 року, застосування цих інструментів мало рекомендаційний характер¹⁸, але навіть це, посприяло зростанню ролі екологічної сертифікації та маркування на ринках держав-членів ЄС.

Схема присвоєння знаку екологічного маркування ЄС Ecolabel EU затверджена Регламентом Європейського Парламенту і Ради ЄС від 25 листопада 2009 року 66/2010/ЄС¹⁹. Дія цього Регламенту не відмінняє дію інших аналогічних сертифікаційних систем у державах-членах ЄС, що впроваджуються на регіональному або національному рівні.

¹⁷ Євробарометр (eurobarometer – англ.) – міжнародний проект регулярних опитувань громадської думки, що здійснюється під егідою Європейської Комісії.

¹⁸ Згідно з Директивою 18/2004/ЄС у сфері здійснення державних закупівель. Ця Директива була скасована Директивою 2014/24/ЄС Європейського Парламенту і Ради ЄС 26 лютого 2014 року про державні закупівлі та скасування Директиви 2004/18/ЄС

¹⁹ Це оновлена у 2010 році редакція, яка була прийнята на заміну редакції аналогічного Регламенту в редакції 1992 року.

Зараз на території ЄС діють 5 сертифікаційних систем згідно з ISO 14024, визнаних на міжнародному рівні. Найбільш упізнаним та поширеним є екологічне маркування регіональних систем – ЄС (Ecolabel EU) і скандинавських країн (Nordic Swan), а також екологічне маркування Німеччини (Blue Angel).

НІМЕЧЧИНА

Перша у світі багатокритеріальна система, що передбачала оцінювання екологічної переваги товарів і послуг протягом життєвого циклу, була впроваджена в Німеччині у 1978 році.

Продукція, що відповідає вимогам екологічних критеріїв цієї системи, отримує право на маркування знаком, який з часом отримав народну назву «Блакитний Янгол» (Blue Angel). Цей знак став своєрідним знаком екологічної безпеки та якості в Німеччині. Зараз 98 % німців надають перевагу продукції, маркованої саме цим знаком.

German Federal Environment Agency – The Blue Angel Ecolabel

1978 – заснована з ініціативи та підтримки Федерального Агентства Німеччини з навколишнього середовища

Станом на січень 2017:

120 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;

12000 сертифікованих товарів і послуг

www.blauer-engel.de/en

Найбільш популярними серед сертифікованих товарів і виробів, позначених знаком Blue Angel, є будматеріали та вироби для оздоблення будівель, продукти хімічної промисловості, електроніка та електротехніка і... автотранспорт.

СКАНДИНАВСЬКІ КРАЇНИ

Перша регіональна система екологічної сертифікації та маркування була заснована в 1989 році Радою Міністрів скандинавських країн і представлена знаком екологічного маркування «Північний лебідь» (Nordic Swan). Ідея знака належить фінському художнику Кесті Варіс: чотири крила в лебедя на знаку символізують країни, які взяли участь у створенні системи (Швеція, Норвегія, Фінляндія та Ісландія, а Данія приєдналася пізніше, у 1992 році).

Nordic Swan є упізнаваним знаком екологічного маркування серед 97% шведів, які розуміють його значення. У цілому в країнах регіону рівень довіри до цього знака серед споживачів становить близько 70%.

Nordic Environmental Label – the Swan

1989 – заснована з ініціативи та підтримки Ради Міністрів скандинавських країн

Станом на січень 2017:

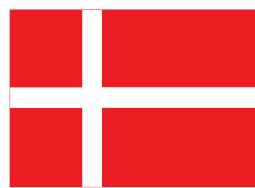
58 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;

12000 сертифікованих товарів і послуг

www.nordic-ecolabel.org

Найбільшій популярності у скандинавських країнах серед товарів здобула екологічна сертифікація продукції хімічної промисловості (мийні засоби, лакофарбові матеріали, клеї і т. ін.), текстилю, будматеріалів та виробів з лісоматеріалів, косметичних засобів та побутової техніки. Серед послуг популярною є сертифікація готелів, ресторанів, магазинів, і навіть публічних заходів.

ДАНІЯ

Яскравий приклад упровадження сталих публічних закупівель – Данія. 12 жовтня 2017 року міська рада Копенгагена затвердила нову ініціативу щодо сталих закупівель для міста, що почала діяти вже 1 листопада 2017.

Відтепер 20 категорій продукції, від мийних засобів і підгузків до комп'ютерів і фарб, будуть закуповуватися виключно за наявності екологічного сертифіката та відповідного маркування.

Кожного року муніципалітет буде розширяти перелік продукції, яка має відповідати цієї вимозі на 2-4 категорії. На 2018 рік у планах закупівля екологічно

сертифікованих іграшок та офісної техніки. 54% мешканців Копенгагена вважають важливим, що їх муніципалітет надаватиме перевагу продукції з поліпшеними екологічними характеристиками, що підтверджено відповідним сертифікатом та маркуванням.

ЄС

На початку 90-х років стався бум упровадження національних екологічних систем сертифікації та маркування в Європі та інших країнах.

У 1992 році Єврокомісією була заснована регіональна програма екологічного маркування ЄС, що представлена знаком «Квітка» (Flower). У 2010 році цей знак був актуалізований і отримав нову назву – Ecolabel EU.

до 2010 року

після 2010 року

European Commission – Ecolabel EU

1989 – заснована з ініціативи Європейської Комісії

З 2010 застосовується актуалізована форма знака у поєднанні з трьома твердженнями, що вказують на екологічну перевагу продукції, залежно від її категорії

Станом на вересень 2017:

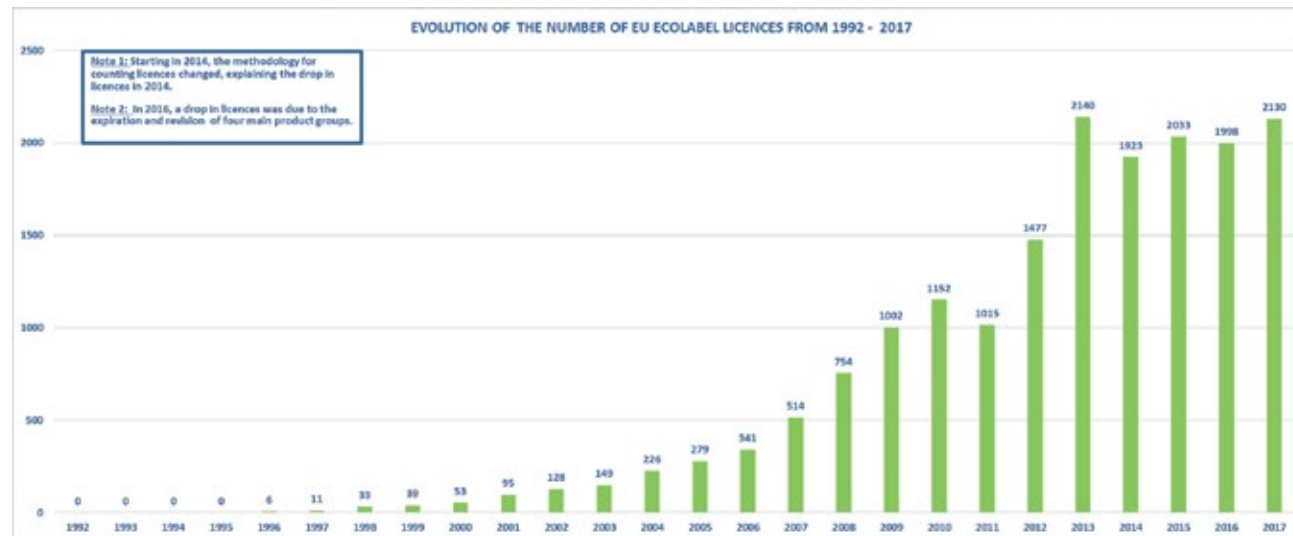
35 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;

2 130 виданих сертифікатів на

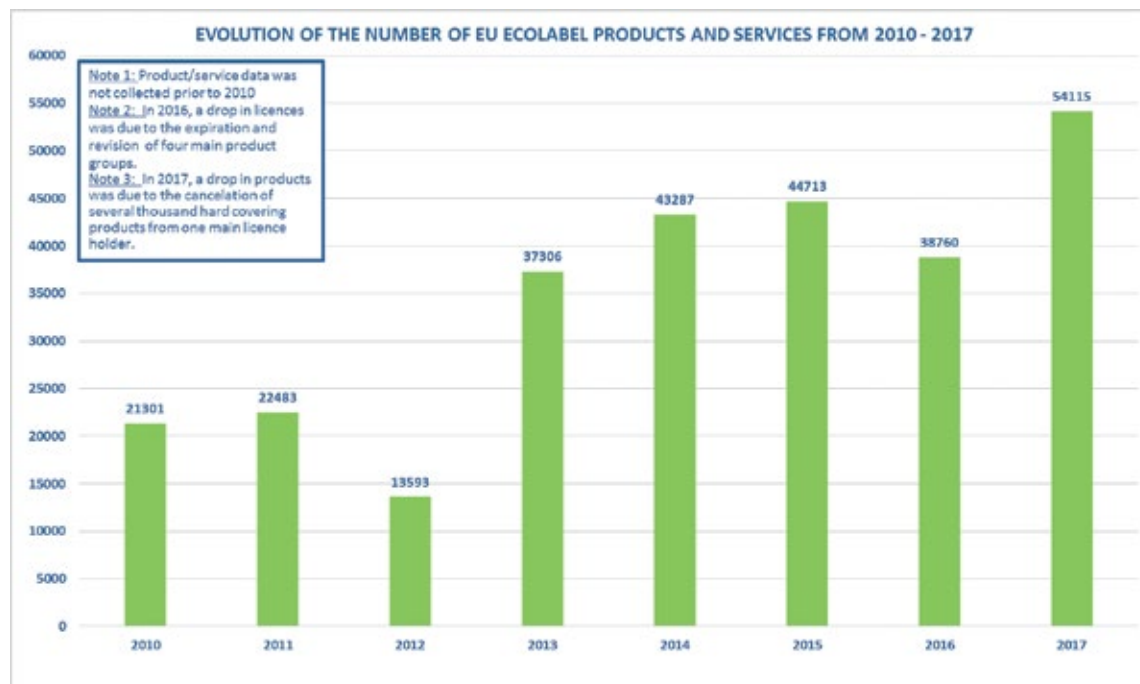
54 115 товарів і послуг

ec.europa.eu/environment/ecolabel

Наступні дві діаграми показують динаміку росту кількості виданих сертифікатів та товарів і послуг, маркованих екологічним знаком маркування ЄС з часу запровадження сертифікаційної системи²⁰.

Кількість виданих екологічних сертифікатів на право застосування знака екологічного маркування ЄС за період 1992- вересень 2017 рр.

Кількість екологічно сертифікованих товарів і послуг, маркованих знаком Ecolabel EU за період 2010-вересень 2017 рр.

²⁰ Оновлення на графіках зазначено за кожні шість місяців, у березні й вересні.

Найбільшого поширення маркування Ecolabel EU здобуло у Франції (476 виданих сертифікатів) та Італії (354). Лідерами серед товарів, маркованих цим знаком, є косметичні та мийні засоби, паперові та текстильні вироби. Серед послуг неперевершеним лідером є послуги тимчасового розміщення (готелі, кемпінги та заклади оздоровлення й відпочинку).

АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКИЙ РЕГІОН

Цей регіон не відстає від тенденцій розвитку ринку екопродукції в Європі, а в деяких країнах навіть випереджає її.

Законодавство Японії, КНР (Китай), Республіки Корея, Республіки Китай (Тайвань), Сінгапуру і Гонконгу ще з початку 2000-х років вимагає закуповувати за державні кошти виключно екопродукцію. Як критерії відбору застосовуються переважно екологічні критерії систем екологічної сертифікації та маркування згідно з ISO 14024, іноді – органічні стандарти. Продукція, що не відповідає вимогам таких критеріїв, не може закуповуватися за державні кошти. Наприклад, у Китаї чи Тайвані учасник конкурсних торгів навіть не зареєструє пропозицію, не зазначивши номер екологічного сертифіката на онлайнній платформі публічних закупівель.

Ця вимога зумовлена тим, що, закуповуючи екопродукцію, держави азійського регіону прагнуть:

- стимулювати розвиток інновацій та технологій більш чистого виробництва;
- посилювати інвестиційний клімат для модернізації;
- підвищувати ефективність державних закупівель, закуповуючи більш безпечну продукцію, виготовлену за прогресивними технологіями виробництва;
- зробити внесок у захист довкілля;
- подати гарний приклад для приватного сектора зі сталого споживання для підвищення стандартів якості життя.

Зараз уже 80% китайців прагнуть споживати більш дорожчу, але екологічну продукцію, 61% планує в майбутньому витратити більше коштів на екологічні товари і послуги.

У 2015 році уряд Китаю затвердив і розпочав реалізацію глобальної стратегії з відродження міжнародних торговельних відносин по лінії історичного Шовкового шляху. Суть цієї Стратегії полягає в усуненні торговельних бар'єрів та активізації торговельно-економічних відносин між країнами-учасниками процесу. Важливе місце в «Новому Шовковому шляху» відведено товарообігу екопродукції для насичення азійських ринків більш безпечними та якісними товарами, що імпортуються. Станом на 2015 рік китайський ринок екопродукції сягав більше 1 трильйона юанів, і вже станом на 2017 рік він збільшився на 20%. Найбільш великий попит – на екологічно сертифіковані харчові продукти та товари хімічної промисловості.

Не відстають від економічно розвинутих країн регіону і країни, що розвиваються: Індія, Індонезія, Філіппіни, Малайзія та інші. Ці країни розвивають екологічні сертифікаційні системи на національному рівні, поступово запроваджуючи сталі державні закупівлі за підтримки Програми розвитку ООН з навколишнього середовища та урядів країн Європи.

В Австралії та Новій Зеландії розвиток ринку екопродукції є складником державної екологічної політики з початку 90-х років минулого століття. Упровадження систем екологічної сертифікації та маркування підтримується на урядовому рівні.

Japan Environment Association (JEA) – Eco Mark Program (Японія)

Станом на січень 2017:

- 62 прийняті стандарти, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 5 597 сертифікованих товарів і послуг

<http://www.ecomark.jp>

Environment and Development Foundation – Green Mark Program (Тайвань)

Станом на січень 2017:

- 150 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 5048 сертифікованих товарів і послуг

<https://greenliving.epa.gov.tw>

Korea Environmental Industry & Technology Institute – Korean Eco-Label Program (Республіка Корея)

Станом на січень 2017:

- 162 прийняті стандарти, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 17 324 сертифікованих товарів і послуг

<http://el.keiti.re.kr>

Good Environmental Choice Australia – Environmental Choice Australia (Австралія)

Станом на січень 2017:

- 22 прийняті стандарти, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 2000 сертифікованих товарів і послуг

<http://www.geca.org.au/>

China Environmental United Certification Center – China Environmental Labelling (Китай)

Станом на січень 2017:

- 98 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 178 895 сертифікованих товарів і послуг

<http://www.sepacec.com/cecen/>

The New Zealand Ecolabelling Trust Program – Environmental Choice New Zealand (Нова Зеландія)

Станом на січень 2017:

- 37 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 1600 сертифікованих товарів і послуг

<http://www.enviro-choice.org.nz/>

США ТА КАНАДА

Ці великі країни з розвинутою економікою не відстають від Західної Європи. Системи екологічної сертифікації та маркування обох країн динамічно розвиваються в тісній кооперації, починаючи з 1991 року.

В обох країнах упроваджені сталі державні закупівлі, що значною мірою стимулюють розвиток ринку екопродукції та послуг. США є світовим лідером з екологічної сертифікації будівель і споруд.

Варто відзначити, що розвиток ринку екопродукції в цих країнах значно стимулював виробників Азійсько-Тихоокеанського регіону перейти на екологічні стандарти при виробництві продукції, що експортується.

Green Seal Inc. – Green Seal (США)

Станом на січень 2017:

- 31 прийнятий стандарт, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 4 400 сертифікованих товарів і послуг

<http://www.greenseal.org/>

UL Environment – ECOLOGO (Канада)

Станом на січень 2017:

- 60 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 7 000 сертифікованих товарів і послуг

<https://www.ul.com/>

ІНШІ КРАЇНИ СВІТУ

Як зазначалося вище, такі глобальні явища, як збільшуваний попит споживачів на екопродукцію у поєднанні зі сталими закупівлями, зеленими інвестиціями та іншими інструментами, притаманними зеленій економіці, впливають на розвиток ринків у всіх країнах світу.

Сталі державні закупівлі поступово впроваджуються у країнах Східної Європи, Росії, Казахстані, країнах Латинської Америки та Африки.

У багатьох країнах є впроваджені сертифікаційні системи згідно з ISO 14024, визнані на міжнародному рівні. У країнах Латинської Америки та Африки вони ще починають впроваджуватися на початковому рівні.

Экологический Союз (С. Петербург) - Листок жизни (Росія)

Станом на січень 2017:

- 23 прийняті стандарти, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 129 сертифікованих товарів і послуг

<http://www.greenseal.org/>

Associação Brasileira de Normas Técnicas ABNT – Environmental Quality

Станом на січень 2017:

- 35 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 751 сертифікованих товарів і послуг

<http://abnt.org.br/>

The Standards Institution of Israel – Israeli Green Label (Ізраїль)

Станом на січень 2017:

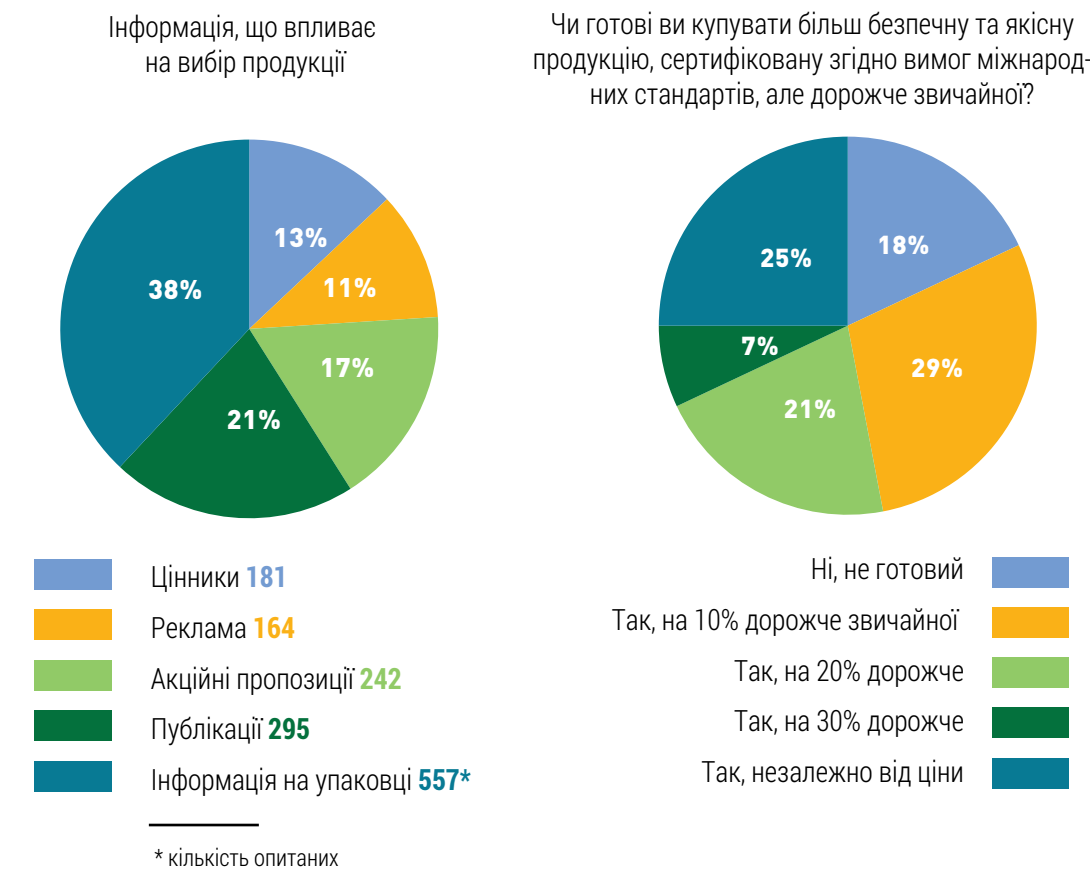
- 85 прийнятих стандартів, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 450 сертифікованих товарів і послуг

<http://www.sii.org.il>

ЯК РОЗВИВАЄТЬСЯ УКРАЇНСЬКИЙ РИНОК ЕКОПРОДУКЦІЇ ТА ЯКІ ЧИННИКИ ВПЛИВАЮТЬ НА ЙОГО РОЗВИТОК?

Серед чинників, що впливають на розвиток національного ринку екопродукції, варто зазначити збільшуваний попит споживачів, курс на сталий розвиток та європейську інтеграцію, закріплені в національному законодавстві та міжнародних зобов'язаннях нашої країни.

Українські споживачі, як і європейські, прагнуть споживати більш безпечну та якісну продукцію. За даними опитування, у 2015 році 82% українців свідомо готові обирати продукцію з поліпшеними екологічними характеристиками та платити за неї дорожче, у разі якщо будуть впевнені в її перевагах. Готовність купувати таку продукцію незалежно від ціни висловили 25% респондентів, платити на 10% більше від середньої ринкової ціни – 29%, на 20% більше – 21%, і на 30% більше – 7%. Не готові переплатити лише 18%²¹.

У цілому український ринок екопродукції не задовольняє споживчий попит. Винятком є мийні засоби, лакофарбові матеріали та теплоізоляція різних типів, що представлені в асортименті екологічно сертифікованої продукції, переважно за доступною ціною. За рештою категорій вибір екопродукції українського виробництва дуже обмежений. Імпортовані товари і вироби постачаються переважно з країн Європи і суттєво дорожчі порівняно з продукцією українського товаровиробника.

Стримують розвиток ринку екопродукції в Україні, перш за все, низький рівень обізнаності суспільства про переваги сталого споживання та виробництва, а також розуміння значень і

²¹ За даними опитування українських споживачів у 2015 р. у рамках програмної діяльності ПРООН в Україні (торговельні мережі «Епіцентр», «BILLA», 1500 респондентів).

правил застосування тих чи тих маркувань. Це стосується і споживачів, і виробників, і замовників (у тому числі в державному секторі).

Міжнародна торгівля, економічний та інноваційний розвиток і подальші заплановані реформи, безперечно, будуть сприяти розвитку цього ринку в Україні. Отже, розглянемо декілька стратегічних напрямів, проте варто наперед зазначити, що наведений у цьому розділі їх перелік не є вичерпним.

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ «УКРАЇНА 2020»

Підписаний Президентом України Указ «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»²² став основним дороговказом подальшого розвитку нашої держави на наступні п'ять років. Так би мовити, це наша з вами «п'ятирічка», заснована на європейському досвіді та підкріплена конкретними показниками, яких необхідно досягти за п'ять років.

Основною метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі шляхом здійснення 62 реформ на засадах сталого розвитку та євроінтеграції.

15 вересня 2017 року Уряд України представив Національну доповідь «Цілі сталого розвитку: Україна» яка визначає базові показники для досягнення цілей сталого розвитку, зокрема щодо сталого споживання. У доповіді представлені результати адаптації 17 Глобальних цілей сталого розвитку з урахуванням специфіки національного розвитку.

У 2015 році за ініціативою Уряду України та за сприяння Програми розвитку ООН в Україні була розроблена національна система досягнення 17 Глобальних цілей сталого розвитку²³, (86 завдань та 172 показники для моніторингу їх виконання). Протягом року над системою працювало понад 800 національних та зарубіжних експертів, використовуючи широкий спектр інформаційних, статистичних та аналітичних матеріалів. Система та встановлені нею показники досягнення Цілей були схвалені у 2017 році

СТРАТЕГІЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Затверджена Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» визначає екологічне маркування як один з інструментів досягнення безпечного для здоров'я людини стану навколишнього середовища (Ціль 3).

Оновлений проект Стратегії до 2030 року, розроблений Міністерством екології та природних ресурсів України, та національний план дій, спрямований на її реалізацію, доповнює попередній варіант Стратегії впровадженням Цілі 1 Формування в суспільстві екологічних цінностей та засад сталого споживання і виробництва. Заходи на досягнення цієї Цілі спрямовані на розвиток в Україні інструментів сталого споживання та виробництва, систем екологічного управління, екологічної сертифікації продукції згідно з вимогами міжнародних стандартів та пропагування екологічного маркування серед споживачів.

²² Указ Президента України «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»» від 12.01.2015 № 5/2015.

²³ Ознайомитись повним текстом доповіді, зокрема цілями та завданнями сталого розвитку – Україна можна за посиланням <http://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/library/sustainable-development-report/sustainable-development-goals-targets-and-indicators.html>

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ» ТА ПРОЦЕС ПОДАЛЬШИХ РЕФОРМ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Застосування екологічних критеріїв відповідає вимогам Закону України «Про публічні закупівлі» щодо необхідності включення до документації конкурсних торгів застосування заходів із захисту довкілля (при проведенні відкритих торгів та попередньої кваліфікації).

До того ж замовник згідно цього Закону має можливість застосовувати екологічні критерії у технічних специфікаціях документації конкурсних торгів у якості критеріїв відбору. Замовники можуть посилалися на стандарти, що встановлюють екологічні критерії до предмета закупівель, у тому числі щодо його характеристик (наприклад, енергоефективність, функціональні характеристики, біологічний розклад та інші екологічні характеристики), тим самим забезпечуючи ефективність закупівлі.

ЗАКЛАДИ ОСВІТИ ПОДАЮТЬ ГАРНИЙ ПРИКЛАД ЗДІЙСНЕННЯ СТАЛИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Пілотні конкурсні торги зі сталих закупівель відбулися в рамках виконання компоненти 1.6 «Заохочення зміни державного споживання через впровадження практики сталих державних закупівель» регіональної програми технічної підтримки ЄС «Екологізація економіки у країнах Східного партнерства ЄС» (EaP-GREEN) у 2017 році.

КИЇВСЬКИЙ ПАЛАЦ ДІТЕЙ ТА ЮНАЦТВА (УКРАЇНА, М. КИЇВ)

Унікальний у країні державний комплексний багатопрофільний позашкільний навчальний заклад, який об'єднує майже 10 тисяч вихованців віком від 5 до 21 року. У минулому році Палац відзначив 80-річний ювілей.

Палац здійснює позашкільну освіту з усіх напрямів, визначених Законом України «Про позашкільну освіту»: науково-технічного, дослідницько-експериментального, еколого-натуралістичного, художньо-естетичного, гуманітарного, туристсько-краєзнавчого,

фізкультурно-спортивного, військово-патріотичного, соціально-реабілітаційного, оздоровчого. Мережа гуртків налічує 60 галузей освіти, 250 навчальних предметів.

Предмет закупівлі: Фарба та витратні матеріали для ремонтних робіт.

Код ДК 021-2015 (CPV) : 44810000-1 - Фарби

Дата проведення аукціону: 24.07.2017

Строк поставки: 26.07.2017 - 27.07.2017

Закуповуючи фарби для поточного ремонту закладу у 2017 році, тендерний комітет встановив вимогу у технічних специфікаціях, що постачальник повинен підтвердити екологічність фарби.

Мотивація: турбота про якість навколишнього середовища вихованців закладу і дотримання найвищих стандартів безпеки.

Переможець конкурсних торгів: Фізична особа-підприємець Білий Максим Юрійович, якій запропонував постачання екологічно сертифікованої фарби ТМ pie ka (Україна).

- Śnieżka Design Lux відро 13.5кг по ціні 750,00 грн/відро
- Śnieżka Eco відро 20 кг (15 л) по ціні 492,00 грн/відро

Ці найменування фарби пройшли екологічну сертифікацію за схемою згідно з ДСТУ ISO 14024²⁴ в українській системі екологічного маркування і позначені екологічним маркуванням «Зелений журавлик». Екологічний сертифікат [UA.08.002.337](https://www.dzo.com.ua/tenders/1312380) та протокол оцінювання підтвердив відповідність фарби вимогам екологічних критеріїв документації конкурсних торгів у повному обсязі.

Вартість закупівлі: 44 532.00 грн.

Детальніше про закупівлю на <https://www.dzo.com.ua/tenders/1312380>

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ДЕРЖАВНА ЕКОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ТА УПРАВЛІННЯ» (УКРАЇНА, М. КИЇВ)

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління – провідна організація Міністерства екології та природних ресурсів України у сфері освітньої, науково-практичної та методичної роботи з питань охорони довкілля, раціонального використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, проведення екологічної експертизи, впровадження механізмів екологічного менеджменту, стандартизації, сертифікації та метрології.

Академія є національною координуючою організацією виконання компоненти 1.6 програми EaP-GREEN «Заохочення зміни державного споживання через впровадження практики сталих державних закупівель».

Предмет закупівлі: Засіб для миття підлоги, засіб для миття вікон, засіб для миття туалетів, порошок для чищення універсальний, мило рідке для рук

²⁴ ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу 1. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT)

Код ДК 021-2015: 39830000-9 - Продукція для чищення

Строк поставки: 01 листопада 2017 - 30 листопада 2017

Мотивація: «просуваючи сталі закупівлі, почни з себе», зменшення впливів на стан водних екосистем і здоров'я людини, зменшення відходів споживання.

Критерії технічних, якісних та кількісних характеристик предмета закупівель, у тому числі екологічні критерії

Продукція для чищення повинна відповідати вимогам:

- Технічного регламенту мийних засобів;
- гігієнічним нормам;
- нормативного документа, що встановлює технічні умови виробництва (ДСТУ, ТУ).

Екологічні характеристики (показники токсичності, дозування, складники, біологічний розклад) повинні відповідати вимогам критеріїв згідно з ДСТУ ISO 14024 (СОУ OEM 08.002.12.065:2016 Мийні засоби та засоби для чищення. Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу)²⁵.

Відповідність повинна бути підтверджена відповідними документами (деклараціями про відповідність, висновки, протоколи випробувань, сертифікати відповідності).

Найменування товару	Технічні характеристики	Кількість
СМЗ	Пральний порошок універсальний для машинного прання (концентрація водневих іонів рН - 9,5-11,5; мийна здатність щодо еталона не менше 85%, відбілювальна здатність щодо еталона не менше 95%, здатність піноутворення не більше 20)	80 кг
Чистячий засіб для твердих поверхонь	Чистячий порошок розфасований у спожиткову тару по 0,5 кг	25 кг
Чистячий засіб для туалетів	Рідкий чистячий засіб розфасований у спожиткову тару по 1 л	24 л
Миючий засіб для посуду	Миючий засіб для посуду розфасований у спожиткову тару по 0,5 л	5 л

Товар, що є предметом закупівлі, мав постачатися в тарі (упаковці), яка повинна відповідати умовам, характеру та особливостям товару згідно з вимогами чинного законодавства.

Пакування чи спожиткова тара повинні бути марковані щодо походження матеріалу, з якого вони виготовлені згідно з ДСТУ 4260²⁶.

Матеріали для пакування повинні бути без вмісту полівінілхлориду, полістиролу, полікарбонату або іншого хлорованого чи галогенованого матеріалу.

²⁵ Цей стандарт враховує всі вимоги європейського законодавства до продукції хімічної промисловості та вимоги Commission Decision EU 10/02/2011 of 28 April 2011 on establishing the ecological criteria for the award of the Ecolabel EU for laundry detergents, 2014 version of the Detergent Ingredient Database (DID-list) Part A у поєднанні з критеріями The Nordic Swan Ecolabel's Requirements (Nordic Swan).

²⁶ ДСТУ 4260:2003 Тара і пакування спожиткові маркування. Загальні вимоги.

Пакування чи спожиткові тара повинні бути придатними для перероблення і не бути обробленими в такий спосіб, що може перешкоджати їх переробленню.

Переможець конкурсних торгів: ТОВ «СИРЕНА ПЛЮС ЛТД», виробник екологічно сертифікованих мийних засобів ТМ TORTILLA (Україна).

Пропозиція екологічно сертифікованої продукції вітчизняного виробника була майже у 2 рази нижчою, ніж інші пропозиції несертифікованої продукції. Присутність екопродукції на українському ринку за конкурентною ціною є початком руйнації міфу про її недосяжно високу ціну для закупівлі бюджетними організаціями.

- TORTILLA ЕКО Універсальний миючий засіб для прибирання, 500мл за ціною 23,34 грн/пляшка
- TORTILLA ЕКО Засіб для миття скла та дзеркал, 450мл за ціною 25,14 грн/пляшка
- TORTILLA Засіб для чищення унітазів, 450мл за ціною 23,34 грн/пляшка
- TORTILLA ЕКО Порошок для чищення поверхонь, 500г за ціною 18,66 грн/пляшка

Ці найменування мийних засобів пройшли екологічну сертифікацію за схемою згідно з ДСТУ ISO 14024²⁷ в українській системі екологічного маркування і позначені екологічним маркуванням «Зелений журавлик». Екологічний сертифікат [UA.08.002.421](https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2017-10-18-000880-b) та протокол оцінювання підтвердив їх відповідність вимогам екологічних критеріїв документації конкурсних торгів у повному обсязі.

Вартість закупівлі: 953,28.00 грн.

Детальніше про закупівлю на <https://prozorro.gov.ua/tender/UA-2017-10-18-000880-b>

²⁷ ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу 1. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT)

УКРАЇНА БУДЕ ПРОДОВЖУВАТИ НАРОЩУВАТИ ПОТЕНЦІАЛ СТАЛИХ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Згідно зі статтею 152 Угоди про Асоціацію Україна – ЄС до 2019 року Україна зобов'язана до 2019 року впровадити в систему закупівель на законодавчому рівні вимоги, що забезпечать більшу інтеграцію екологічних і соціальних критеріїв на основі відповідних стандартів до виконавців контрактів або до закуповуваних для державних потреб товарів, послуг чи робіт, у тому числі:

- стандартів підтвердження якості продукції та міжнародних стандартів екологічного маркування (статті 74 і 77 Директиви 2014/24/ЄС);
- вимог і методів визначення вартості закуплених товарів, робіт і послуг у розрахунку їх повного життєвого циклу і додаткових витрат на екологічні, соціальні та технологічні наслідки їх використання (експлуатації) (статті 31, 68, 78-82 Директиви 2014/24/ЄС).

Вищезазначені зобов'язання відображені у [Стратегії реформування системи публічних закупівель \(«дорожня карта»\)](#) (затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24.02.2016 № 175-р).

Основним бар'єром застосування сталого підходу при здійсненні державних закупівель в Україні на сьогодні є:

- 1) низький рівень обізнаності замовників щодо переваг, принципів, та методів застосування екологічних критеріїв відбору та визначення їх питомої вартості;
- 2) обмеженість застосування критеріїв сталості в документації конкурсних торгів (відносно кваліфікації учасника, технічні специфікації (соціальні критерії), невизначеність екологічних критеріїв (заході з захисту довкілля), оцінка пропозицій проводиться за критерієм «ціна» без урахування вартості життєвого циклу предмета закупівель;
- 3) незначна частка ринку товарів і послуг, що відповідають критеріям сталості.

Над подоланням цих бар'єрів працює Уряд з підтримкою проектів технічної допомоги ЄС.

ПРОГРАМА ТЕХНІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЄС «ЕКОЛОГІЗАЦІЯ ЕКОНОМІК КРАЇН СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ» (EaP GREEN)

Програма EaP GREEN дає можливість прискорити перехід країн Східного партнерства ЄС (Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України) на модель зеленого зростання економіки.

Програма побудована на трьох компонентах:

- **Компонент 1.** Інструменти управління та фінансування для заохочення сталого виробництва та споживання і переходу на зелену економіку.
- **Компонент 2.** Стратегічна екологічна оцінка (CEO) та оцінка впливу на навколишнє середовище (ОВНС) як частина реалізації політики сталого виробництва та споживання.
- **Компонент 3.** Демонстраційні проекти з реалізації, упровадження та поширення ресурсоефективного та чистого виробництва (РЕЧВ).

Компонент 1 EaP GREEN містить 7 завдань, одним з яких є заохочення зміни державного споживання через упровадження практики сталих публічних закупівель (1.6). Здійснює координацію цього напрямку Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління. У рамках реалізації проекту проведено низку досліджень, актуалізовані екологічні критерії на пріоритетні для публічних закупівель категорії продукції²⁸. На сьогодні проект надає консультаційну та методичну допомогу тендерним комітетам, щоб зробити закупівлі більш ефективними. У найближчих планах проекту – видання Настанови щодо здійснення сталих публічних закупівель в Україні та розвиток інформаційної комунікаційної платформи.

Фінансування програми EaP GREEN здійснює Європейська Комісія за спільною участю чотирьох міжнародних організацій: Європейської економічної комісії ООН (ЄЕК ООН), Організації з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Програми ООН по навколишньому середовищу (ЮНЕП) та Організації Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО). Додаткова фінансова підтримка здійснюється іншими країнами, зокрема Австрією, Норвегією, Словенією, Швейцарією та Нідерландами.

В Україні програма EaP GREEN має підтримку двох національних координаторів – від Міністерства екології та природних ресурсів і Міністерства економічного розвитку і торгівлі.

ЗЕЛЕНІ ІНВЕСТИЦІЇ

Основні гравці на фінансовому ринку, такі як Світовий банк, Європейський банк реконструкцій та розвитку, Корпорація НЕФКО та інші, висувають у своїх інвестиційних портфелях обов'язкові екологічні критерії як один з елементів сталості проекту.

ДЕРЖАВНА ДОПОМОГА

Станом на листопад 2017 року триває обговорення проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання на захист навколишнього природного середовища», яку розроблено відповідно до пункту 6 частини другої статті 6 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання».

Метою надання державної допомоги на захист довкілля може бути усунення або попередження завдання шкоди довкіллю, підвищення ефективності використання природних ресурсів, поліпшення екологічних характеристик продукції на усіх стадіях життєвого циклу, у тому числі підвищення енергоефективності та заохочення використання альтернативних джерел енергії.

Прийняття акта найближчим часом забезпечить виконання Україною зобов'язань, взятих відповідно до Угоди про асоціацію Україна – ЄС щодо прийняття національного законодавства про державну допомогу.

²⁸ Будматеріали і продукція хімічної промисловості

УКРАЇНЬКА СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА МАРКУВАННЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Забезпечує розвиток критеріальної бази та надає можливість оцінити поліпшені екологічні характеристики товарів і послуг. Почала свій розвиток з 2003 року, згідно з вимогами ISO 14024. Отримала національну акредитацію та міжнародне визнання у 2010 році. Детальніше про її створення, функціонування та інші аспекти йдеться у III розділі цього видання.

Українська програма екологічної сертифікації та маркування – Зелений журавлик

Знак екологічного маркування
«Зелений журавлик»

Станом на жовтень 2017:

- 52 прийнятих стандарти, що дозволяють оцінити екологічні переваги товарів і послуг різних категорій;
- 112 чинних екологічних сертифікатів
- 934 сертифікованих товарів і послуг

<http://www.ecolabel.org.ua>

Лідерами серед товарних груп з екологічної сертифікації є мийні засоби, лакофарбові матеріали, будматеріали та вироби для оздоблення і продукти харчової промисловості українських товаровиробників.

ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ НА ТОВАРАХ ТА ВИРОБАХ – ЦЕ ЗРОЗУМІЛО. А ЯКИМ ЧИНОМ МОЖНА ВИКОРИСТОВУВАТИ ЕКОЛОГІЧНИЙ ЗНАК ВІДНОСНО ПОСЛУГ?

Екологічний сертифікат підтверджує конкурентну перевагу послуг. Його разом з екологічним маркуванням варто застосовувати в маркетингу та рекламі, використовуючи усі доступні джерела комунікації, коментарі незалежних експертів та результати оцінювання.

Інформування клієнтів та усіх інших зацікавлених сторін про екологічну сертифікацію та її значення дозволить розширити можливості просування послуги з поліпшеними екологічними характеристиками.

Організація, яка отримала право використовувати знак екологічного маркування відносно сертифікованих послуг, може використовувати його на спеціальних дошках, розміщених на будівлі або в офісі, прапорах, рекламній продукції, стендах, сайті і т. ін.

Цікавий приклад сертифікації закладів торгівлі наведений у розділі IV.

Приклад застосування знаку екологічного маркування Nordic Swan відносно послуг тимчасового розміщення (проживання)

ЧИ ВИЗНАЄТЬСЯ ОТРИМАНИЙ В УКРАЇНІ ЕКОЛОГІЧНИЙ СЕРТИФІКАТ НА ПРОДУКЦІЮ В ІНШИХ КРАЇНАХ?

Так. Сертифікат, що виданий за схемою екологічної сертифікації згідно з вимогами міжнародного стандарту ISO 14024, визнається у 205 країнах світу, що співпрацюють з Міжнародною організацією стандартизації (ISO) на урядовому рівні.

ЯКИМ ДОКУМЕНТОМ ВИЗНАЧАЄТЬСЯ МІЖНАРОДНЕ ВИЗНАННЯ СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА ОРГАНУ З ОЦІНКИ ВІДПОВІДНОСТІ?

Органи з оцінки відповідності мають право визнавати результати оцінки відповідності вимогам екологічних критеріїв, проведеної іноземними органами з оцінки відповідності, якщо:

- вони є сторонами Угоди про взаємне визнання з такою організацією щодо відповідних видів діяльності з оцінки відповідності;
- орган на підставі документа про відповідність, виданого іноземним органом з оцінки відповідності, застосовує процедуру оцінки відповідності або її частину та видає документ про відповідність, передбачений цією процедурою, під свою відповідальність.

Стороною Угоди про взаємне визнання у сфері екологічної сертифікації та маркування може бути орган з оцінки відповідності, який:

- здійснює сертифікацію товарів або послуг за схемою згідно з ISO 14024;
- є повноправним членом міжнародної асоціації Global Ecolabelling Network;
- сертифікований за критеріями міжнародної програми взаємної довіри та визнання між системами екологічної сертифікації (Global Ecolabelling Network's Internationally Coordinated Ecolabelling System, GENECIS).

ДОКУМЕНТИ:

Сертифікат GEN – GENECSIS.

Багатостороння Угода про взаємне визнання (Multilateral Mutual Recognition Agreement, MMRA), у якій система екологічної сертифікації та орган з оцінки відповідності зазначений як одна з Сторін Угоди.

Реєстр GENECSIS <https://www.globalecolabelling.net/gen-members/genices/>

ЯК ОТРИМАТИ ПРАВО НА ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ РЕГІОНУ АБО КРАЇНИ, КУДИ ЕКСПОРТУЄТЬСЯ ПРОДУКЦІЯ, ЩО МАЄ ЕКОЛОГІЧНИЙ СЕРТИФІКАТ ТА МАРКУВАННЯ, ОТРИМАНІ ЗА СХЕМОЮ ЗГІДНО З ISO 14024 В УКРАЇНІ?

У разі, якщо система екологічної сертифікації та маркування є Стороною MMRA, отримати сертифікат (ліцензію) на право застосування її маркування можна за спрощеною процедурою.

Така процедура полягає в наданні заявки на сертифікацію разом з копіями екологічного сертифіката та протоколу оцінки, виданих українським органом з оцінки відповідності (у перекладі на англійську або національну мову).

Зарубіжний орган з оцінки відповідності приймає результати оцінки українською стороною, що значно спрощує процедури оцінювання та зменшує витрати на її проведення.

ГАРНИЙ ПРИКЛАД УКРАЇНСЬКОГО ВИРОБНИКА ЦЕГЛИ

ПрАТ з П «Слобожанська Будівельна Кераміка» (СБК) – відомий український виробник цегли. У 2015 році будівельні вироби СБК²⁹ були сертифіковані за схемою згідно з ISO 14024 в українському органі з екологічного маркування, що підтверджено екологічним сертифікатом № [UA_08.002.416](#). Екологічними будівельними виробами з України зацікавилися будівельники з Ізраїлю, що будують за стандартами зеленого будівництва. Але для будівництва об'єктів бюджетної сфери вимагався сертифікат виключно ізраїльського органу та відповідне маркування.

²⁹ Цегла керамічна, камені керамічні та вироби керамічні клінкерні

Враховуючи те, що і український, і ізраїльський органи з екологічного маркування мали міжнародну сертифікацію GENECSIS, оцінювання цегли проходила за спрощеною процедурою. Ізраїльському органу був наданий протокол оцінювання українською стороною, і за результатами його аналізування була встановлена необхідність підтвердити відповідність лише деяким критеріям, що встановлені в Ізраїлі та відрізняються від вимог, встановлених в українському стандарті³⁰.

У часовому та грошовому вимірі витрати СБК становили близько 10% від повної вартості сертифікації та отримання права на застосування екологічного маркування Ізраїлю Green Label. У результаті виробник підтвердив конкурентну перевагу і вийшов на новий ринок.

Краще перед поданням заявки до зарубіжного органу з оцінки відповідності звернутися до українського органу з метою отримання необхідних роз'яснень та спрощення процедури отримання екологічного сертифіката (ліцензії) та маркування іншої країни чи регіону.

Країни, у яких органи з екологічної сертифікації та маркування є Сторонами MMRA: Австралія, Бразилія, Китай (КНР), Республіка Китай (Тайвань), Німеччина, Гонконг, Індія, Ізраїль, Японія, Казахстан, Росія, Республіка Корея, Нова Зеландія, Данія, Швеція, Нідерланди, Швеція, Фінляндія, Канада, США, Сінгапур, Таїланд, Україна.

ЯК ОТРИМАТИ ПРАВО НА ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО ЗНАКА ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ, ЩО ІМПОРТОВАНА І МАЄ ЕКОЛОГІЧНИЙ СЕРТИФІКАТ ЗГІДНО З ISO 14024, ОТРИМАНІЙ ЗА СХЕМОЮ ЗГІДНО З ISO 14024 В КРАЇНІ ВИРОБНИКА?

Надати заявку на сертифікацію разом з копіями екологічного сертифіката (ліцензії) та протоколу оцінки, виданих зарубіжним органом з оцінки відповідності (у перекладі на українську мову).

Український орган з оцінки відповідності аналізує показники, зазначені у протоколі, на повну відповідність екологічним критеріям. У разі, якщо відповідність не підтверджена, орган інформує про необхідність проведення додаткового дослідження, випробування чи документального аудиту інших підтверджених документів про відповідність, а також термінів і вартості робіт щодо додаткового оцінювання.

Детальний алгоритм робіт з екологічної сертифікації та маркування в Україні викладений у розділі III.

³⁰ І українській, і ізраїльській органи з екологічного маркування здійснюють сертифікацію за схемою згідно з ISO 14024. Але екологічні критерії оцінювання життєвого циклу виробів будівельних керамічних у них незначно відрізнялися. Ізраїльські критерії встановлювали ще додаткові показники по 2 радіонуклідах та важких металах. Решта вимог критеріїв були тотожними.

РОЗДІЛ V

ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СТАЛОГО СПОЖИВАННЯ

ЩО ТАКЕ ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ ?

Екологічне маркування (environmental label, ecolabel – англ.)

твердження, у якому зазначені екологічні аспекти певного продукту, засобу, матеріалу чи виробу (надалі – товару), послуги або об'єкта будівництва.

Екологічні маркування можуть бути наведені у вигляді фраз, символу чи зображення на етикетці або пакованні, у технічній документації, рекламних матеріалах тощо.

ДЛЯ ЧОГО ЗАСТОСОВУЄТЬСЯ ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ?

Екологічне маркування має на меті інформувати споживача в стислій і доступній формі про перевірені та підтвержені екологічні характеристики або переваги об'єкта маркування.

Екологічне маркування має широку сферу застосування – від продуктів харчування, промислових товарів, будматеріалів до об'єктів нерухомості та послуг. Загальні принципи та методи його застосування викладені в міжнародних стандартах серії ISO 14020 «Екологічні маркування та декларації». Ця серія стандартів упроваджена до української національної системи стандартизації у 2002-2003 роках (пряме застосування)³¹.

Відповідно до стандартів серії ISO 14020 екологічне маркування поділяють на два основних типи для:

- а) позначення певної екологічної характеристики продукції (II тип);
- б) визначення та підтвердження переваг об'єкта маркування щодо його впливів на стан довкілля і здоров'я людини (I тип).

II тип маркування надає уяву про певну характеристику, пов'язану з впливами на довкілля, яка може бути корисною для експлуатації, обслуговування, ремонту чи утилізації. Маркування II типу належить до самодекларацій, тобто заяв, що не потребують додаткового незалежного оцінювання третьою стороною (сертифікації). Фрази таких заяв, їх тлумачення, методи обґрунтування їх застосування та застереження щодо введення в оману споживача викладені в міжнародному стандарті ISO 14021³².

³¹ Міжнародні стандарти ISO є нормативними документами, що розробляються, приймаються та переглядаються (оновлюються) Міжнародною організацією стандартизації (International Organization for Standardization, ISO). ISO працює на міждержавному рівні з 205 країнами світу. Україна є членом ISO з 1994 року. Представляє Україну в ISO (з квітня 2016) ДП «УкрНДНЦ» (національний орган стандартизації). Наразі це підприємство проходить ребрендинг зі зміною назви на ДП «Українське агентство зі стандартизації» (Ukrainian Agency for Standardization, UAS).

Міжнародні стандарти допомагають долати технічні бар'єри в міжнародній торгівлі, спричинені відмінностями стандартів, розроблених окремо кожною країною.

Стандарти ISO можна застосовувати в національній системі стандартизації прямо (методом підтвердження чи тотожного перекладу) або модифікувати для кращої відповідності національним умовам. Результатом модифікації міжнародних стандартів є створення еквівалентних державних стандартів, які можуть відрізнитися від першоджерела.

³² ISO 14021:2016 Environmental labels and declarations – Self-declared environmental claims (Type II environmental labelling) (Екологічні маркування та декларації – Екологічні самодекларації (екологічне маркування типу II)). Уперше цей міжнародний стандарт був прийнятий у 1999 році. У 2014-2015 роках документ було переглянуто й у 2016 році прийнято оновлену версію. Оновлена версія стандарту впроваджена в українську національну систему стандартизації (ДСТУ ISO 14021:2016) (пряме застосування).

I тип – визначає конкурентну перевагу об'єкта екологічної сертифікації щодо його впливу на стан довкілля і здоров'я людини на усіх стадіях життєвого циклу. Об'єктом сертифікації може бути готова продукція, послуга або об'єкт будівництва. Цей тип маркування передбачає встановлення на кожну категорію продукції³³ екологічних критеріїв для оцінювання її переваг і є більш надійним, тому що право на його застосування надається третьою стороною (органом з оцінки відповідності) за результатами оцінювання.

Екологічне маркування I типу є орієнтиром для кінцевого споживача, замовника, постачальника чи ритейлу, ритейлера орієнтованого на більш безпечну продукцію³⁴ з поліпшеними функціональними характеристиками. Принципи та методи його застосування викладені в міжнародному стандарті ISO 14024³⁵.

ЯКІ ЕКОЛОГІЧНІ ТВЕРДЖЕННЯ ВІДНОСНО ПРОДУКЦІЇ МОЖНА ЗАСТОСОВУВАТИ БЕЗ ПРОВЕДЕННЯ СЕРТИФІКАЦІЇ?

Згідно із стандартом ISO 14021 застосування фраз:

- придатний для компостування;
- здатний до розкладання;
- розбірна конструкція;
- продукція із збільшеним терміном придатності;
- рекуперована (відновлена) енергія;
- придатний для повторного перероблення;
- вміст повторно перероблених матеріалів;
- повторно перероблений матеріал;
- рекуперований (відновлений) матеріал;
- зменшене енергоспоживання;
- зменшене використання ресурсів;
- зменшене водоспоживання;
- придатний для повторного використання;
- придатний для повторного наповнювання;
- маловідходний

відносно продукції, її компонентів чи пакування не потребує проведення сертифікації. Достатньо мати відповідну підтвердну документацію відносно того чи того твердження. Як підтвердний документ може розглядатися проектувальна чи технічна документація, протоколи випробувань або досліджень та інші документи.

³³ Група продукції, що має однакове функціональне призначення. Наприклад, теплоізоляційні матеріали.

³⁴ Більш безпечну, порівняно із загальнообов'язковими державними нормами, що регламентують показники, пов'язані з впливом продукції на стан довкілля та здоров'я людини протягом життєвого циклу.

³⁵ ISO 14024:1999 Environmental labels and declarations – Type I environmental labelling – Principles and procedures (Екологічні маркування та декларації – Екологічне маркування типу I – Принципи та методи). Цей стандарт встановлює принципи та методи розроблення систем екологічної сертифікації та маркування типу I, включаючи вибір категорій продукції, встановлення екологічних критеріїв і функціональних характеристик продукції, а також процедур сертифікації для присвоєння цього маркування. Стандарт впроваджений в українську національну систему стандартизації (ДСТУ ISO 14024:2002) (пряме застосування).

Названі фрази належать до категорії «екологічні самодекларації», або II тип екологічного маркування, і повинні застосовуватися разом з пояснювальним доповненням для запобігання оманливих тлумачень щодо їх значення. Рекомендації щодо пояснювальних доповнень визначені у стандарті ISO 14021.

Разом з вищезазначеними фразами або замість них можуть застосовуватися спеціальні символи. Це не є обов'язковою вимогою, але в разі використання символ має відповідати графічним вимогам згідно з ISO 7000³⁶. Ознайомитися із символами, встановленими цим міжнародним стандартом, і завантажити їх для застосування можна на офіційному сайті ISO за посиланням <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:pub:PUB400001:en> або ввівши до системи пошуку на сайті <https://www.iso.org> код стандарту «ISO 7000».

«ЛИСТОК МЕБІУСА»

Найбільш поширеним символом, що застосовують як екологічну самодекларацію, є «Листок Мебіуса». Його можна використовувати як щодо продукції, так і її комплектувальних чи пакування.

«Листок Мебіуса» варто застосовувати лише для тверджень (а) «вміст повторно переробленого матеріалу» (заштрихований) та (б) «придатний для повторного перероблення» (прозорий). У разі використання «Листка Мебіуса» у значенні «вміст повторно переробленого матеріалу» треба зазначити відсоток вмісту повторно переробленого матеріалу.

У розділі 7 стандарту ДСТУ ISO 14021 наведені більш докладні умови застосування цього символу та вимоги до оформлення підтвердної документації щодо значень його змісту.

Застосовуючи екологічні самодекларації, виробник повинен розуміти, що будь-яка зацікавлена сторона має право отримати підтвердні документи, що доводять відповідність застосування такого маркування вимогам ДСТУ ISO 14021.

ЗАСТОСУВАННЯ ЯКОГО ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ ПОТРЕБУЄ СЕРТИФІКАЦІЇ Й ЧОМУ?

Сертифікація необхідна тоді, коли метою є декларування загальних переваг продукції щодо впливів на стан довкілля та здоров'я людини. Таке маркування застосовується у вигляді знака екологічного маркування встановленого зразка³⁷ у разі з фразами, що вказують на

³⁶ Міжнародний стандарт ISO 7000 Graphical symbols for use on equipment (Графічні символи для використання на обладнанні) встановлює графічні вимоги (зображення) різноманітних символів, що застосовуються щодо продукції, її компонентів або пакування.

³⁷ Графічне зображення знака екологічного маркування I типу встановлює орган з оцінки відповідності, який надає право на його застосування щодо екологічно сертифікованих товарів, послуг або об'єктів нерухомості.

поліпшені екологічні характеристики, номером екологічного сертифіката та посиланням на схему сертифікації згідно з ISO 14024.

Метою сертифікації є надання впевненості всім зацікавленим сторонам, що об'єкт сертифікації відповідає екологічним критеріям. Екологічні критерії встановлюють показники поліпшених екологічних характеристик і впроваджуються як стандарт системи екологічної сертифікації та маркування. На кожну категорію продукції або послуг розробляється окремий стандарт.

Поліпшені екологічні характеристики

визначають поліпшені відносно загальнообов'язкових державних норм показники, які характеризують впливи продукції певної категорії на стан довкілля та здоров'я людини протягом життєвого циклу.

Розроблений стандарт приймається за встановленою процедурою і є невід'ємною частиною сертифікаційної системи. Оцінка відповідності вимогам такого стандарту потребує незалежного оцінювання, яке має право здійснювати компетентний орган з оцінки відповідності із залученням кваліфікованих експертів та аудиторів. Оцінюється готовий продукт та його життєвий цикл: сировина (складники, комплектувальні), технологія виробництва та пов'язані з нею впливи на довкілля, пакування, умови зберігання, транспортування та утилізації.

ЖИТТЄВИЙ ЦИКЛ ПРОДУКТУ: ВПЛИВИ ТА ПЕРЕВАГИ

У разі, якщо відповідність екологічним критеріям підтверджена, видають екологічний сертифікат. Цей сертифікат є підставою для укладання угоди між його користувачем³⁸ та органом з оцінки відповідності на надання права застосування екологічного маркування I типу.

Отже, екологічне маркування I типу забезпечує впевненість споживача та будь-якої іншої зацікавленої сторони (наприклад, органів державного контролю, організації із захисту прав споживачів), що ґрунтується на неупередженому та компетентному оцінюванні третьою стороною виконання встановлених вимог.

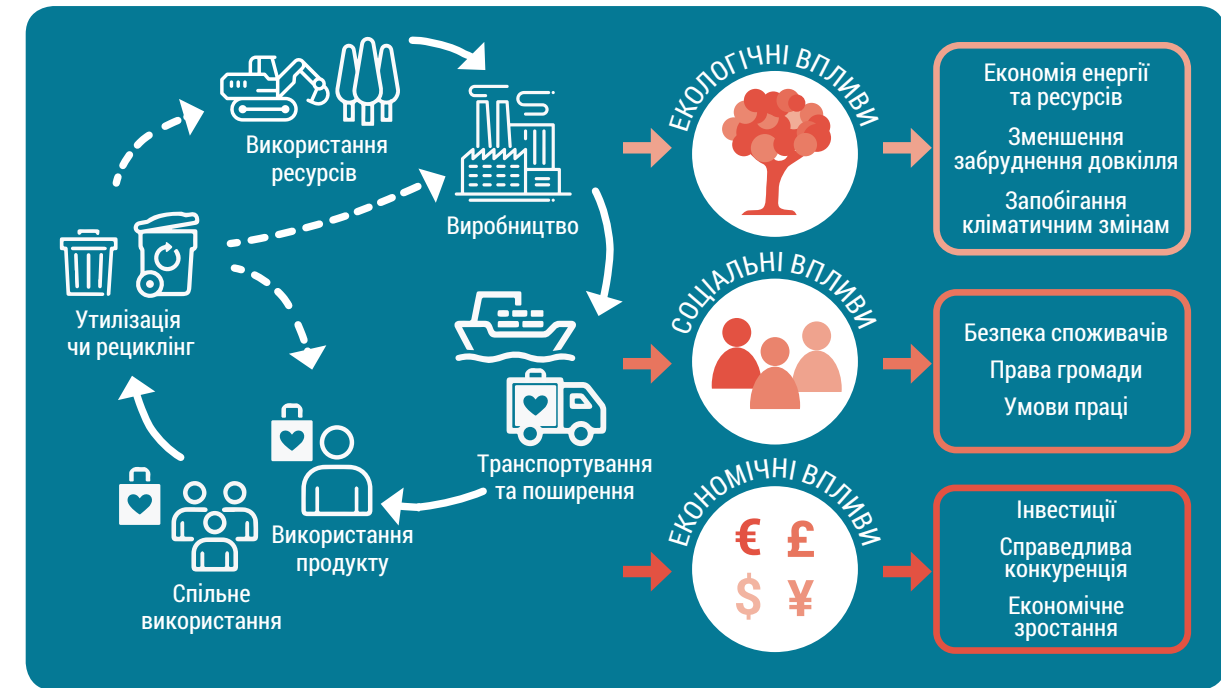
Згідно з ISO 14024 екологічні твердження про переваги продукції можуть бути подані у формі:

- знака екологічного маркування, що належить на законних правах органу з оцінки відповідності (під знаком екологічного маркування обов'язково має бути зазначений номер екологічного сертифіката);
- фраз, які вказують на певну екологічну перевагу об'єкта сертифікації, валідованих органом сертифікації.

Валідація (validation – англ.)

процедура підтвердження відповідності шляхом оцінювання за встановленими показниками.

³⁸ Користувачем екологічного маркування може бути виробник чи власник бренду, а також дилер, імпортер або будь-яка інша зацікавлена сторона.

Знак екологічного маркування ідентифікує екологічно сертифіковану продукцію згідно з ISO 14024 і може бути застосований з іншими елементами екологічного маркування як на пакуванні, так і в рекламних матеріалах, технічній документації і т. ін.

ЕЛЕМЕНТИ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ І ТИПУ В УКРАЇНІ НА ЕТИКЕТЦІ СОНЯШНИКОВОЇ ОЛІЇ (ТМ ОЛЕЙНА)

Екологічні твердження, перевірені органом з оцінки відповідності

Знак екологічного маркування

Номер екологічного сертифікату

	У столовій ложці (10 г):	На 100 г продукту:
Енергетична цінність (калорійність)	376 кДж / 89,9 ккал	3761 кДж / 899 ккал
Пожиивна (харчова) цінність:		
Білки	0 г	0 г
Вуглеводи	0 г	0 г
Жири	9,9 г	99,9 г
З'явих жирних кислот:		
- насичені	Не більше 1,2 г	Не більше 12 г
- мононенасичені	1,4–3,5 г	14–35 г
- поліненасичені	5,0–7,5 г	50–75 г
Вітаміни Е	6,0–7,5 мг	60–75 мг

Без ГМО. Упаковано в захисному середовищі. ДСТУ 4492

Олейна - наразі єдина соняшникова олія в Україні, яка пройшла екологічну сертифікацію*

- виготовлено з насіння високої якості
- на основі сучасних технологій більш чистого виробництва
- збережено природну користь насіння в олії
- виготовлено з пресоаної олії

Виробництво сертифіковано і відповідає вимогам ISO 9001 (якість), ISO 14001 (екологія), ISO 22000 (харчова безпека).

згідно зі стандартом ДСТУ ISO 14024.

Посилання на схему екологічної сертифікації (згідно ISO 14024)

ЯК ФУНКЦІОНУЄ СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА МАРКУВАННЯ В УКРАЇНІ?

В Україні система екологічної сертифікації та маркування почала розвиватися згідно з вимогами ДСТУ ISO 14024 з 2003 року як незалежна й добровільна система. Її розвиток мав на меті сприяти формуванню ринку продукції з поліпшеними екологічними характеристиками за встановленими критеріями оцінки. Забезпечення функціонування системи передбачає:

- розроблення, узгодження, прийняття та періодичний перегляд³⁹ екологічних критеріїв оцінювання життєвого циклу (стандартів), що дозволяють оцінити поліпшені екологічні та функціональні характеристики об'єктів стандартизації;
- оцінювання відповідності об'єкта сертифікації вимогам екологічних критеріїв (сертифікація);
- здійснення нагляду за сертифікованими товарами, послугами чи об'єктами нерухомості (відповідність вимогам екологічних критеріїв та правилам застосування екологічного маркування);
- забезпечення міжнародного визнання результатів оцінювання.

ХТО ЩО РОБИТЬ?

Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу розробляє національний технічний комітет стандартизації ТК 82 «Охорона довкілля»⁴⁰. Екологічні критерії розробляються на чітко визначені об'єкти стандартизації. До складу робочих груп залучені провідні експерти галузі, технологи, екологи. Перша редакція розробленого стандарту проходить публічне обговорення. Після цього її доопрацьовують та пропонують для розгляду Координаційною радою з екологічного маркування⁴¹. Рішення про схвалення стандарту приймається простою більшістю голосів членів Координаційної ради. Далі стандарт впроваджується до системи екологічної сертифікації та маркування згідно з наказом про прийняття.

Екологічна сертифікація здійснюється органом з оцінки відповідності за схемою, що відповідає вимогам ISO 14024.

Нагляд за сертифікованою продукцією та дотриманням правил застосування екологічного маркування здійснює орган з оцінки відповідності⁴² згідно з положеннями, викладеними в Угоді на право застосування екологічного маркування, та органи державного контролю (Антимонопольний комітет, Держпродспоживінспекція) у порядку, передбаченому Законами України «Про захист економічної конкуренції», «Про захист прав споживачів» та «Про рекламу».

Нагляд за діяльністю органу з оцінки відповідності щодо його політики, цілей та результативності діяльності здійснює Координаційна рада з екологічного маркування.

³⁹ Перегляд екологічних критеріїв здійснюють раз на 5 років з метою актуалізації встановлюваних ними вимог або в інших випадках, про що зазначається у стандарті.

⁴⁰ Згідно із Законом України «Про стандартизацію» технічний комітет стандартизації (ТК) є формою співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб з метою організації й виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації. ТК 82 створено згідно із спільним наказом Мінприроди та Держспоживстандарту від 07.09.1993 № 125/80. Функції секретаріату ТК з 2005 року здійснює Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління. На сьогодні до складу ТК 82 входять 37 колективних членів (органи влади, наукові та освітні заклади, експертні та громадські організації, бізнес-асоціації) та 9 індивідуальних членів.

⁴¹ Координаційна рада з екологічного маркування є незалежним колегіальним дорадчо-наглядовим органом, який забезпечує участь усіх зацікавлених сторін у розгляді екологічних критеріїв, розроблених згідно з ISO 14024. Склад Координаційної ради формується на добровільних засадах з 15 осіб – представників органів державної влади (Мінприроди, Мінагрополітики, Держпродспоживінспекції), промисловості, наукових та експертних організацій, громадських екологічних організацій та організацій із захисту прав споживачів.

⁴² Орган, який видає екологічний сертифікат та є стороною Угоди на право застосування екологічного маркування, укладеної між ним та користувачем.

Підтвердження його компетентності відповідно до вимог ISO/IEC 17065⁴³ здійснює Національне агентство акредитації України.

Міжнародне визнання результатів оцінювання забезпечується шляхом сертифікації органу з оцінки відповідності на відповідність критеріям міжнародної програми взаємної довіри та визнання – Global Ecolabelling Network's Internationally Coordinated Ecolabelling System (GENECIS). При сертифікації GENECIS оцінюється відповідність регіональної або національної системи екологічної сертифікації та маркування принципам та методам згідно з ISO 14024 в поєднанні з ISO/IEC 17065. Така сертифікація є доступною лише для організацій, що є дійсними членами міжнародної асоціації Global Ecolabelling Network (GEN)⁴⁴.

СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ТА МАРКУВАННЯ В УКРАЇНІ ЗГІДНО З ISO 14024 (ЗНАК ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ «ЗЕЛЕНИЙ ЖУРАВЛИК»)

⁴³ Міжнародний стандарт ISO/IEC 17065:2012 «Оцінювання відповідності. Вимоги до органів, що сертифікують продукцію, процеси та послуги» встановлює вимоги, дотримання яких спрямоване на забезпечення того, щоб органи оцінки відповідності узгоджено та неупереджено керували схемами сертифікації, таким чином сприяючи визнанню таких органів та прийняттю сертифікованої продукції, процесів та послуг на національному й міжнародному рівнях та полегшуючи міжнародну торгівлю.

⁴⁴ Global Ecolabelling Network (GEN) – міжнародна асоціація, що об'єднує органи з екологічного маркування регіональних та національних систем сертифікації та маркування згідно з ISO 14024.

ЯКІ ВИМОГИ ВСТАНОВЛЮЮТЬ ЕКОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ НА ПРОДУКЦІЮ, ХТО ЇХ РОЗРОБЛЯЄ І ЯК ВОНИ ПРИЙМАЮТЬСЯ?

Згідно з ДСТУ ISO 14024 екологічні критерії встановлюють вимоги, яким повинен відповідати об'єкт стандартизації⁴⁵ з тим, щоб відносно нього було надано право на застосування екологічного маркування.

Вимоги екологічних критеріїв мають відповідати таким принципам:

- 1) екологічні критерії повинні встановлювати чіткі показники, що визначатимуть поліпшені екологічні характеристики об'єкта стандартизації щодо його впливів на стан довкілля та здоров'я людини протягом життєвого циклу⁴⁶;
- 2) якісні та кількісні показники, що встановлюються, мають бути точними, перевірюваними, відповідати призначенню та не вводити в оману споживача щодо значущості переваг;
- 3) вимоги екологічних критеріїв не повинні створювати необґрунтованих бар'єрів у торгівлі;
- 4) вимоги екологічних критеріїв повинні ґрунтуватися на показниках, що відповідають прогресивним технологіям виробництва водночас з науковою методологією підтвердження точних і перевірених даних;
- 5) екологічні критерії не повинні дублювати за показниками вимоги державних норм, а встановлювати більш жорсткі та(або) додаткові вимоги⁴⁷;
- 6) розроблення екологічних критеріїв повинне відбуватися у відкритому форматі за участю зацікавлених сторін та забезпечувати прийняття між ними компромісних рішень.

В Україні екологічні критерії розробляються робочими групами, створеними національним технічним комітетом стандартизації ТК 82 «Охорона довкілля»⁴⁸. До складу робочих груп залучаються провідні експерти галузі, технологи, екологи. Перша редакція розробленого стандарту проходить публічне обговорення. Після цього вона доопрацьовується та виноситься на розгляд Координаційної ради з екологічного маркування⁴⁹. Рішення про схвалення стандарту приймається простою більшістю голосів членів Координаційної ради. Після схвалення, екологічні критерії впроваджуються у якості стандарту системи екологічної сертифікації та маркування

⁴⁵ Визначена у стандарті категорія товару або послуги, або об'єкта нерухомості.

⁴⁶ Екологічні критерії також можуть визначати й поліпшені функціональні характеристики готової продукції залежно від її категорії та призначення. Наприклад, енергоефективність, ресурсоефективність, екодизайн, довговічність, замінність комплектувальних.

⁴⁷ Саме такий підхід забезпечує встановлення переваг сертифікованої продукції, позначеної екологічним маркуванням.

⁴⁸ Згідно із Законом України «Про стандартизацію» технічний комітет стандартизації (ТК) є формою співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб з метою організації й виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації. ТК 82 створено згідно із спільним наказом Мінприроди та Держспоживстандарту від 07.09.1993 № 125/80. Функції секретаріату ТК з 2005 року здійснює Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління. На сьогодні до складу ТК 82 входять 37 колективних членів (органи влади, наукові та освітні заклади, експертні та громадські організації, бізнес-асоціації) та 9 індивідуальних членів.

⁴⁹ Координаційна рада з екологічного маркування є незалежним колегіальним дорадчо-наглядовим органом, який забезпечує участь усіх зацікавлених сторін у розгляді екологічних критеріїв, розроблених згідно з ISO 14024. Склад Координаційної ради формується на добровільних засадах з 15 осіб – представників органів державної влади (Мінприроди, Мінагрополітики, Держпродспоживінспекції), промисловості, наукових та експертних організацій, громадських екологічних організацій та організацій із захисту прав споживачів.

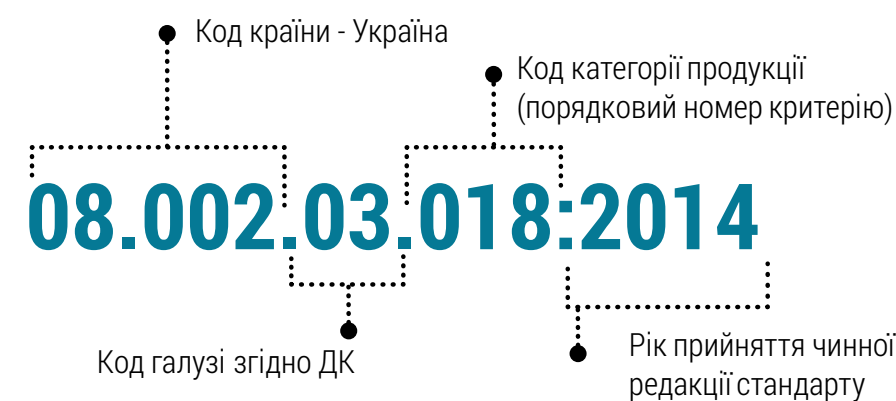
згідно наказу про прийняття. Переважно такі стандарти розробляють шляхом гармонізації з екологічними критеріями європейських регіональних програм екологічного маркування, тобто програми ЄС (Ecolabel EU), Північних країн Європи (Nordic Swan), або інших сертифікаційних систем, що мають міжнародне визнання⁵⁰.

Як правило, вимоги екологічних критеріїв охоплюють (але не обмежені):

- ефективність екологічної політики та результативність управління екологічними аспектами життєвого циклу продукції;
- показники енергоефективності, фізико-технічних характеристик, довговічність, обмеження або заборона застосування складників за факторами ризику для довкілля та здоров'я людини згідно з Регламентом № 1907/2006 Європейського парламенту та Ради ЄС від 18 грудня 2006 року щодо реєстрації, оцінки, дозволу і обмеження хімічних речовин (REACH) (для промислових товарів);
- рівень забруднення натуральної сировини токсичними елементами, вміст ГМО та небезпечних домішок (для харчових продуктів, тканин, косметичних засобів);
- показники питомої активності радіонуклідів;
- показники енергоємності технологічного процесу виробництва;
- показники споживання водних та інших ресурсів у технологічному процесі виробництва;
- показники екологічних впливів виробничої діяльності й обсягів утворюваних відходів виробництва та споживання тощо.

Прийняті екологічні критерії надають можливість провести оцінювання об'єктів стандартизації визначеної категорії щодо їх впливів на стан довкілля і здоров'я людини протягом життєвого циклу.

В українській системі екологічної сертифікації та маркування екологічні критерії позначені як СОУ OEM та мають таке кодування:

⁵⁰ Системи екологічної сертифікації та маркування згідно з ISO 14024, що пройшли сертифікацію GENECIS.

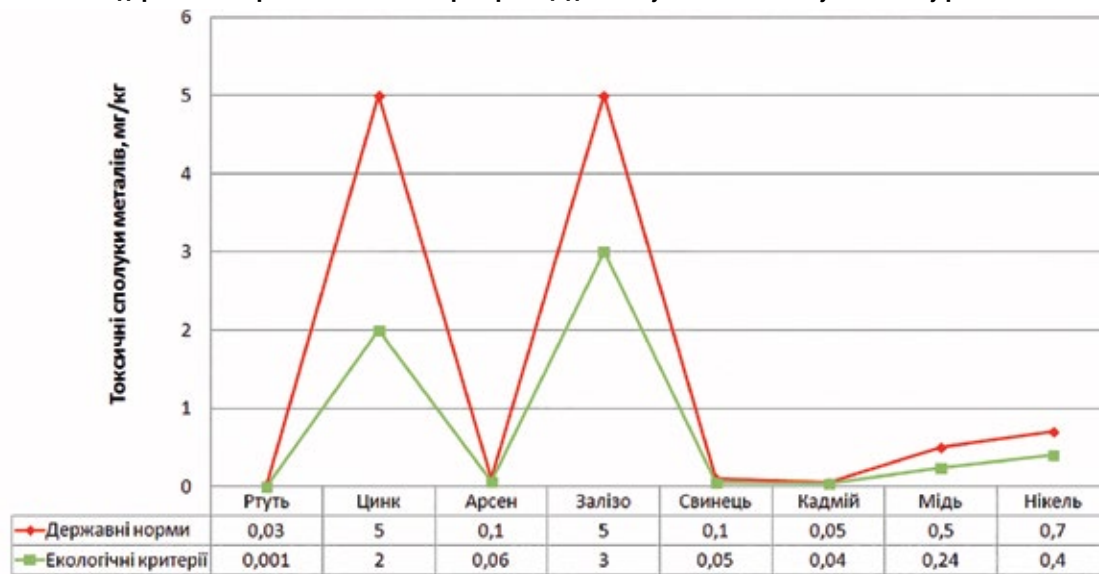
ПРИКЛАД 1

Стандарт СОУ ОЕМ 08.002.03.018:2014 Олії рослинні. Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу містять 23 додаткові до державних норм вимоги щодо системи управління екологічними аспектами виробництва та показників забруднення довкілля, а також до сировини, готової продукції, її пакування, маркування та інформування споживачів.

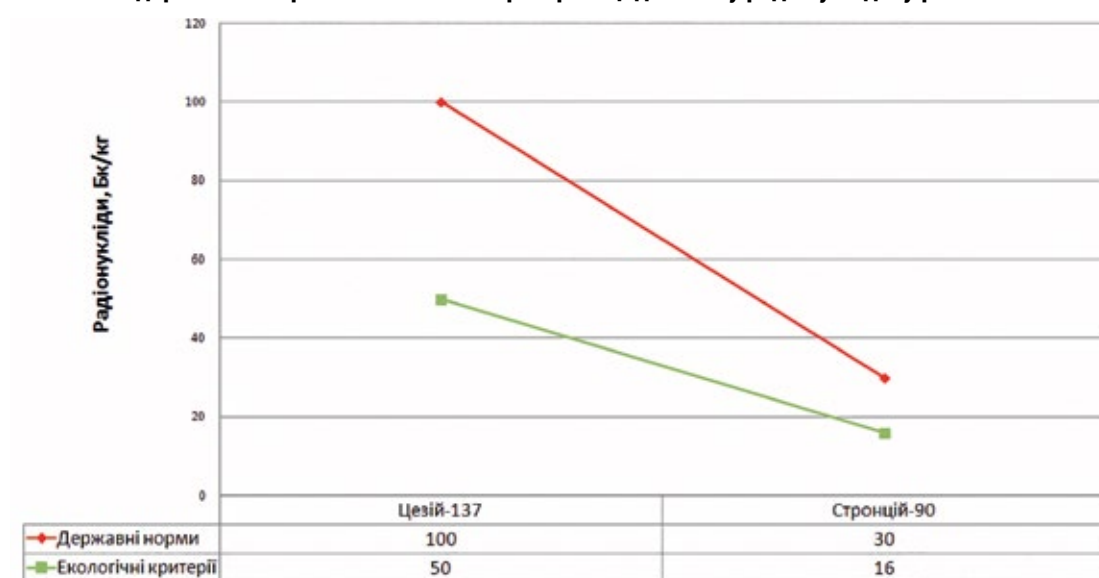
Графіки 1, 2 демонструють різницю між двома критеріями екологічного стандарту та вимогами державних норм щодо максимально допустимих значень вмісту токсичних сполук металів та радіонуклідів.

Вимоги державних норм та екологічних критеріїв щодо вмісту токсичних сполук металів у рослинній олії

Графік 1 – Вміст токсичних елементів згідно з вимогами СОУ ОЕМ 08.002.03.018 та державними нормами

Вимоги державних норм та екологічних критеріїв щодо вмісту радіонуклідів у рослинній олії

Графік 2 – Порівняльний графік вмісту радіонуклідів згідно з СОУ ОЕМ 08.002.03.018 та державними нормами

Вміст пестицидів регламентовано за 16 найменуваннями, що вдвічі більше за державні норми. Також рослинні олії мають бути без вмісту ГМО, будь-яких домішок. Розчинники, що застосовують у технологічному процесі виробництва, повинні відповідати вимогам Директив ЄС 88/344/ЄЕС та 1999/13/ЄС⁵¹.

ПРИКЛАД 2

Стандарт СОУ ОЕМ 08.002.12.019:2014 Лакофарбові матеріали. Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу обмежують вміст летучих органічних сполук (ЛОС) та інших токсичних речовин на рівні показників екологічних критеріїв програми екологічного маркування ЄС (Ecolabel EU).

Таблиця 1 – Показники максимально допустимого вмісту ЛОС у лакофарбових матеріалах згідно з ОЕМ 08.002.12.019

Класифікація лакофарбових матеріалів	Вміст ЛОС, г/л
Матові для внутрішніх робіт (стіни, стеля, блиск < 25 - 60 °)	15
Глянцеві для внутрішніх робіт (стіни, стеля, блиск > 25 - 60 °)	60
Ґрунтовки для дерева чи металу при внутрішніх роботах	90
Лаки та покриття для дерева чи металу для внутрішніх робіт	75
Морилки для дерева для внутрішніх робіт	75
Ґрунтовки	15
Зв'язувальні ґрунтовки	15
Однокомпонентний закріплювач для зміцнення покриття	100
Двокомпонентний закріплювач для зміцнення покриття підлоги	100
Декоративні покриття	90

Стандарт забороняє вміст:

- складників (у тому числі препаратів для тонування) зі сполуками кадмію, свинцю, хрому VI, ртуті, миш'яку, барію (за винятком сульфату барію), селену, кобальту, сурми;
- речовин за факторами ризику для довкілля та здоров'я людини згідно з Регламентом № 1907/2006 Європейського парламенту та Ради ЄС від 18 грудня 2006 року щодо реєстрації, оцінки, дозволу і обмеження хімічних речовин (REACH).

⁵¹ Директива Ради ЄС 88/344/ЄЕС від 13 червня 1988 року щодо зближення законодавств держав-членів на основі того, що стосується екстракційних розчинників при виробництві продуктів харчування та харчових інгредієнтів і Директива Ради ЄС 1999/13/ЄС від 11

Вимоги екологічних критеріїв також:

- обмежують вміст речовин, небезпечних для водних екосистем;
- регламентують вміст алкілфенол етоксилатів (alkylphenolethoxylates, APEOs), сполук ізотіазоліонів (isothiazolinone compounds), перфторованих алкілсульфонатів (perfluorinated alkyl sulfonates, PFAS), формальдегіду (formaldehyde), фталатів (phthalates) за показниками суттєво жорсткішими, ніж вимоги санітарного законодавства України.

Вимоги до виробництва передбачають дотримання вимог природоохоронного законодавства водночас із впровадженням заходів щодо енергоефективності, мінімізацією викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря та роздільним збором відходів виробництва.

Для виготовлення спожиткової тари заборонено застосовувати полівінілхлорид, полістирол, полікарбонат або інший хлорований чи галогенований матеріал. Тара повинна бути придатною для перероблення й не бути обробленою речовинами, які можуть перешкоджати її переробленню за доступними в Україні технологіями.

Система маршрутів транспортування продукції повинна забезпечувати зменшення обсягів витрат палива, викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря та парникових газів від транспортних засобів.

Встановлені екологічні критерії переглядають раз на 5 років. Позаплановий перегляд стандарту здійснюють, як правило, у разі:

- змін державних норм та(або) нормативних документів, що взаємопов'язані з їх вимогами;
- надходження нових даних про технологічні інновації;
- визначення інших факторів, що впливають на стан довкілля та здоров'я людини, пов'язаних зі споживанням та виробництвом об'єкта стандартизації.

Переглядають екологічні критерії робочі групи, створені національним технічним комітетом стандартизації ТК 82 «Охорона довкілля» згідно з плановою діяльністю ТК щодо стандартизації.

ЯКІ СТАНДАРТИ ВСТАНОВЛЮЮТЬ ВИМОГИ ДО ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ НА ПРОДУКЦІЮ ЧИ ПОСЛУГИ ТА ЯК ЇХ ОТРИМАТИ?

Світова практика застосування екологічного маркування ґрунтується на вимогах міжнародних стандартів серії ISO 14020 «Екологічні маркування та декларації», які були впроваджені в національну систему стандартизації шляхом гармонізації (пряме застосування), зокрема:

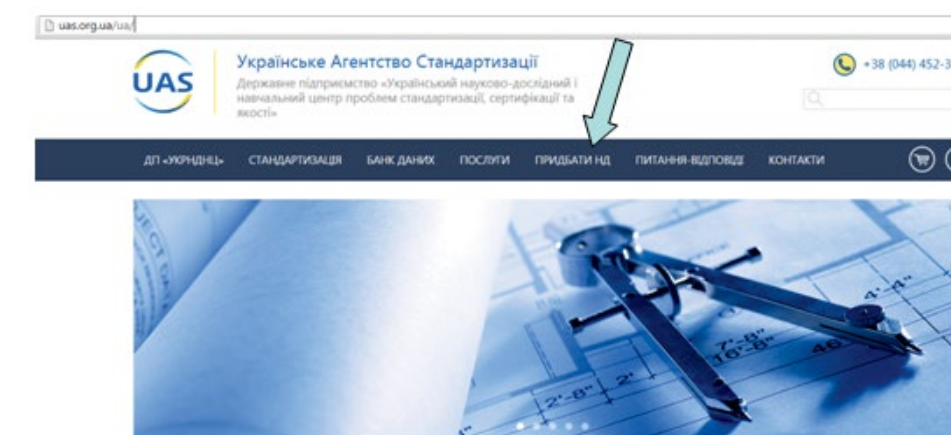
ДСТУ ISO 14020:2003 Екологічні маркування та декларації. Загальні принципи (ISO 14020:2000, IDT) – визначає загальні принципи, якими треба керуватися при застосуванні екологічних маркувань та декларацій;

ДСТУ ISO 14021:2016 Екологічні маркування та декларації. Самодекларації II типу (Екологічне маркування типу II) (ISO 14021:2016, IDT) – встановлює вимоги до застосування екологічних самодекларацій, що вказують на певну екологічну характеристику продукції;

ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу I. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT) – встановлює вимоги до системи екологічної сертифікації та маркування. У цьому стандарті викладені вимоги до екологічних критеріїв (процедур їх розроблення, узгодження і прийняття), методів оцінювання та органів оцінки відповідності, застосування екологічного маркування і т. под.

ISO/TS 14027:2017 Environmental labels and declarations – Development of product category rules (Екологічні маркування та декларації – Правила визначення категорій продукції)⁵² – визначає керівні принципи та вимоги для визначення і перегляду категорій продукції. Цей стандарт є додатковим інструментом для розроблення екологічних критеріїв оцінювання життєвого циклу, тому його основним користувачем є організації зі стандартизації.

Згідно із Законом України «Про стандартизацію» право власності на національні стандарти належить державі. Придбати зазначені стандарти можна виключно в національному органі стандартизації (ДП «УкрНДНЦ»), зробивши онлайнове замовлення на <http://uas.org.ua/> у розділі верхнього меню «Придбати НД»:

Екологічні критерії, що встановлюють вимоги, на відповідність яким здійснюється сертифікація за схемою згідно з ISO 14024 належать до стандартів системи екологічної сертифікації та маркування. В Україні це стандарти серії СОУ ОЕМ «Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу».

Право власності на ці стандарти належать органу з екологічного маркування. Придбати екологічні критерії можна, зробивши замовлення в довільній формі на info@ecolabel.org.ua

ЗА ЯКИМИ КАТЕГОРІЯМИ ПРОДУКЦІЇ ТА ПОСЛУГ УЖЕ ПРИЙНЯТІ ЕКОЛОГІЧНІ КРИТЕРІЇ?

Критеріальна база системи екологічної сертифікації та маркування постійно розвивається. Упроваджуються нові стандарти, переглядаються чинні. Наприклад, на сьогодні розробляється стандарт, що встановлюватиме екологічні критерії та методи оцінювання життєвого циклу об'єктів будівництва. Орієнтовний термін його прийняття – I півріччя 2018 року.

⁵² Новий стандарт серії ISO 14020. Станом на 01.11.2017 знаходиться в процесі гармонізації до національної системи стандартизації.

Дізнатись про чинні екологічні критерії української системи екологічної сертифікації та маркування згідно з ISO 14024 можна на <http://www.ecolabel.org.ua>

Станом на листопад 2017 року в Україні діють стандарти, що встановлюють екологічні критерії оцінювання життєвого циклу для:

- харчових продуктів (плодів та овочів, оброблених і законсервованих; салатів листових; какао, шоколаду та виробів кондитерських цукрових; продукції хлібопекарської, макаронної, кондитерської, кулінарної, сухарної та борошняної; меду натурального; олії рослинної; продуктів перероблення молока та м'яса; продуктів харчових спеціального дієтичного споживання; соусів і майонезів; продукції рибної, ракоподібних та молюсків, оброблених та консервованих);
- напоїв алкогольних та безалкогольних (напоїв алкогольних дистильованих, вин, пива, води питної фасованої, кави та чаїв);
- виробів текстильних;
- матраців;
- меблів та покриття для підлоги з лісоматеріалів;
- будівельних матеріалів та виробів для оздоблення (бетону та виробів з бетону; виробів керамічних; сумішей будівельних сухих; виробів гіпсових будівельних; прокату сталі; матеріалів теплоізоляційних, блоків віконних, шпалер);
- продукції хімічної промисловості (виробів з полімерних матеріалів; лакофарбових матеріалів; мийних засобів та засобів для чищення; добрив; палива автомобільного; твердого палива альтернативного та продуктів для розпалювання);
- косметичних засобів;
- виробів з паперу та пластику (упаковки для харчових продуктів та посуду одноразового використання; виробів санітарно-гігієнічних побутових);
- устаткування електричного та побутових приладів;
- організацій та послуг («зелений офіс»; «зелений клас»; послуг з тимчасового розміщення (готелі, кемпінги, заклади оздоровлення та відпочинку); послуг з оптово-роздрібною та роздрібною торгівлі (заклади торгівлі); послуги банні).

ЧИ МОЖЕ ПРОДУКЦІЯ З ПЕВНОЮ ЕКОЛОГІЧНОЮ ХАРАКТЕРИСТИКОЮ ВВАЖАТИСЯ ЕКОПРОДУКЦІЄЮ?

Ні. Наприклад, мийний засіб не містить фосфатів. Це може вважатися екологічною характеристикою: продукт не містить речовин, що є шкідливими для водних екосистем. Але при цьому ми не маємо уявлення, які ще речовини і якого ступеня токсичності містить цей засіб, на якому виробництві його вироблено, як впливає на властивості засобу спожиткова тара і чи підлягає вона перероблянню тощо.

Відповідь на ці питання можна надати за результатами оцінювання засобу, в Україні – на відповідність СОУ ОЕМ 08.002.12.065:2016 Засоби мийні та засоби для чищення. Екологічні критерії оцінювання життєвого циклу за схемою сертифікації згідно з ISO 14024. Цей стандарт встановлює вимоги додатково до державних норм або понад ними щодо:

- показника біологічного розкладу та загальної токсичності засобу, обмежуючи вміст окремих речовин (кислот, ароматизаторів, барвників), у тому числі небезпечних для довкілля;
- виключає вміст речовин, небезпечних для здоров'я людини та сполук фосфору.

Загалом стандарт містить заборону на застосування 68 речовин і регламентує (обмежує вміст) понад 600 речовин згідно з міжнародною та європейською класифікацією щодо хімічної безпеки.

Вимоги до виробництва передбачають дотримання вимог природоохоронного законодавства водночас з упровадженням заходів щодо енергоефективності та мінімізацією й роздільним збором відходів виробництва.

Вимоги до готової продукції визначають гранично допустимий показник загальної токсичності засобу, що залежить від його призначення, і метод його обчислення. Також регламентується дозування засобу та відповідного маркування. Для виготовлення пакування чи спожиткової тари заборонено застосовувати полівінілхлорид, полістирол, полікарбонат або інший хлорований чи галогенований матеріал. Пакування чи спожиткова тара повинні бути придатними для перероблення і не бути обробленими в такий спосіб, що може перешкоджати їх перероблянню за доступними в Україні технологіями.

Система маршрутів транспортування засобів повинна забезпечувати зменшення обсягів витрат палива, викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря та парникових газів від транспортних засобів. Засоби повинні відвантажуватися оптимальними партіями.

Ось стислий зміст стандарту, що дозволяє оцінити мийний засіб за багатьма критеріями щодо впливів на стан довкілля та здоров'я людини протягом життєвого циклу. І саме за відповідність цим критеріям можна зарахувати продукцію до категорії «еко».

Чому саме життєвий цикл? Тому що не можна виробляти екопродукцію із забрудненої сировини або небезпечних складників, на брудному та ресурсоемному виробництві, у пакуванні з вмістом шкідливих речовин.

Так само і з іншими категоріями продукції. Харчові продукти, позначені маркуванням «без ГМО», потенційно можуть бути виготовлені з неякісної сировини та містити шкідливі для здоров'я людини харчові добавки.

ЯКІ ПРАВИЛА ТА МЕТОДИ ДЕКЛАРУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПЕРЕВАГ ПРОДУКЦІЇ?

Декларування, що вказують на загальну екологічність об'єкта декларування, можна робити виключно за результатами оцінювання третьою стороною (органом з оцінки відповідності) за схемою сертифікації згідно з ISO 14024.

Право декларування екологічних переваг надається користувачу екологічного сертифіката на підставі Угоди, укладеної між ним та органом з оцінки відповідності на право застосування екологічного маркування. Термін дії Угоди дорівнює терміну дії екологічного сертифіката. Як правило, це 3 роки, за умов проходження щорічного нагляду за сертифікованою продукцією.

Твердження, що вказують на певну екологічну перевагу і можуть бути застосовані для декларування, визначає органом з оцінки.

У разі, якщо екологічний сертифікат визнано таким, що втратив чинність, його користувач повинен припинити застосовувати екологічне маркування у формі знака та тверджень про екологічні переваги.

ЯКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ ЗАСТОСУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО МАРКУВАННЯ ТА ХТО ЙОГО КОНТРОЛЮЄ?

Державний нагляд. Безпідставне застосування декларування екологічних характеристик чи переваг продукції порушує вимогу [статті 151 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»](#) (поширення інформації, що вводить в оману). За порушення цієї статті Анти-монопольним комітетом України накладаються і стягуються штрафи в розмірі до 5% від річного доходу за рік, що передувало року, у якому виявлено порушення. Станом на вересень 2017 року зафіксовані ознаки введення в оману споживачів шляхом застосування екологічних тверджень понад 200 товаровиробниками. За цими фактами ведуться розслідування. Є порушники, є вже й оштрафовані...

СТАТТЯ 15-1. ПОШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ВВОДИТЬ В ОМАНУ

Поширенням інформації, що вводить в оману, є повідомлення суб'єктом господарювання, безпосередньо або через іншу особу, одній, кільком особам або невизначеному колу осіб, у тому числі в рекламі, неповних, неточних, неправдивих відомостей, зокрема внаслідок обраного способу їх викладення, замовчування окремих фактів чи нечіткості формулювань, що вплинули або можуть вплинути на наміри цих осіб щодо придбання (замовлення) чи реалізації (продажу, поставки, виконання, надання) товарів, робіт, послуг цього суб'єкта господарювання.

Інформацією, що вводить в оману, є, зокрема, відомості, які:

- містять неповні, неточні або неправдиві дані про походження товару, виробника, продавця, спосіб виготовлення, джерела та спосіб придбання, реалізації, кількість, споживчі властивості, якість, комплектність, придатність до застосування, стандарти, характеристики, особливості реалізації товарів, робіт, послуг, ціну і знижки на них, а також про істотні умови договору;
- містять неповні, неточні або неправдиві дані про фінансовий стан чи господарську діяльність суб'єкта господарювання;

- приписують повноваження та права, яких не мають, або відносини, у яких не перебувають;
- містять посилання на обсяги виробництва, придбання, продажу чи поставки товарів, виконання робіт, надання послуг, яких фактично не було на день поширення інформації.

Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції»

Метою поширення відомостей про екологічні характеристики чи переваги, що вводять в оману, є одержання неправомірної переваги в конкуренції. До нечітких та неконкретних тверджень належить безпідставне застосування формулювань на зразок «еко», «екологічний», «екологічно чистий», «екологічно безпечний», «зелений», «дружній до довкілля», «натуральний» тощо.

Зазвичай, способом поширення екологічних декларувань є реклама в засобах масової інформації, на листівках, засобах зовнішньої реклами, телебаченні, радіо тощо. Перелік джерел поширення оманної інформації не встановлено законодавцем, а отже, це може бути будь-який носій інформації.

ПРИКЛАДИ БЕЗПІДСТАВНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ ДЕКЛАРАЦІЙ У ФОРМІ ТВЕРДЖЕНЬ АБО СИМВОЛІВ

Громадський моніторинг ринку та інформування споживачів. Декілька громадських ініціатив за підтримки засобів масової інформації дають змогу споживачеві дізнатися більше про екологічні аспекти споживання, розібратися зі значенням різноманітних маркувань, а також дізнатися «чого не варто купувати» і про псевдоекологічні товари, внесені до «чорного списку» недобросовісних виробників. З однією з таких ініціатив і відповідною інформацією можна ознайомитися на порталі споживача з питань сталого споживання www.gpp.in.ua

ЧИ ІСНУЄ ЗВ'ЯЗОК МІЖ СЕРТИФІКАЦІЄЮ НА ВІДПОВІДНІСТЬ ISO 14001⁵³ ТА ЗА СХЕМОЮ СЕРТИФІКАЦІЇ ЗГІДНО З ISO 14024?

Обидва стандарти належать до серії стандартів ISO 14000 і були розроблені міжнародним технічним комітетом ISO/TC207 «Системи екологічного управління».

ISO/TC207 «СИСТЕМИ ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ»

ISO /TC 207 був створений у 1993 році у структурі Міжнародної організації стандартизації (ISO) з метою впровадження усталеного інструментарію сталого розвитку щодо його екологічного складника. На сьогодні ISO /TC 207 відповідає за розроблення, підтримку, застосування та перегляд стандартів серії ISO 14000. «Портфель» комітету складається з 24 чинних міжнародних стандартів та інших типів нормативних документів. Наразі в стадії розроблення ще сім нових нормативних документів. Членство в ISO/TC 207 є одним з найвищих за статусом з усіх технічних комітетів ISO, воно має широке та різноманітне представництво. Національні делегації екологічних експертів з більш ніж 100 країн беруть участь у його роботі. Інтереси делегації від України представляє національний технічний комітет стандартизації ТК 82 «Охорона довкілля», експерти якого беруть активну участь у розроблянні та перегляді стандартів серії ISO 14000, а також голосують щодо їх прийняття або внесення змін.

Стандарт ISO 14001 є найвідомішим у світі стандартом, що встановлює вимоги до системи управління на рівні організації для підвищення її екологічної дієвості. З 2015 року діє оновлена редакція стандарту, яка може бути використана в цілому або частково для системного поліпшення системи екологічного управління (СЕМ).

Його застосування допоможе організації досягти запланованих результатів своєї діяльності щодо управління екологічними аспектами, зокрема:

- формулювання екологічної політики;
- досягнення екологічних цілей;
- дотримання відповідності екологічних вимог як згідно з чинним законодавством, так і добровільними стандартами або встановленими організацією критеріями чи показниками досягнення.

Стандарт ISO 14001 застосовний до будь-якої організації, незалежно від її розміру, типу та особливостей, і поширюється на визначені організацією екологічні аспекти її діяльності, продукції та послуг, які вона може контролювати чи на які вона може впливати протягом передбачуваного життєвого циклу. Об'єктом впровадження та сертифікації є система управління організацією.

⁵³ ISO 14001:2015 Environmental management systems— Requirements with guidance for use (ДСТУ ISO 14001:2015 Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування (ISO 14001:2015, IDT)).

На відміну від екологічних критеріїв згідно з ISO 14024, стандарт ISO 14001 не встановлює конкретних критеріїв екологічної дієвості та вимог до поліпшених характеристик продукції.

У випадку зі схемою сертифікації згідно з ISO 14024, об'єктом сертифікації є продукт, послуга чи об'єкт нерухомості відповідної категорії та впливи на стан довкілля і здоров'я людини, що пов'язані з його життєвим циклом.

Схожість між цими стандартами полягає в тому, що вони передбачають наявність встановленої, впровадженої та функціонуючої екологічної політики, цілей та заходів, спрямованих на її реалізацію, здійснення системного аналізу екологічної дієвості.

Для заявників або користувачів екологічного сертифіката стандарт ISO 14001 пропонує відповіді на питання, як саме ефективно управляти екологічними аспектами виробничої діяльності та ланцюгами поставок, і може застосовуватися як документ для керівництва з цих питань.

Екологічна політика

наміри та спрямованість організації стосовно своєї екологічної дієвості, офіційно проголошені найвищим керівництвом; є основою для дій і встановлення екологічних цілей та завдань

Екологічна ціль

узгоджена з екологічною політикою загальна мета щодо довкілля, яку організація встановила досягти

ОРГАНІЧНА ЧИ ЕКОЛОГІЧНА СЕРТИФІКАЦІЯ ТА МАРКУВАННЯ, У ЧОМУ РІЗНИЦЯ І ЩО ОБРАТИ?

Закріплені на законодавчому рівні і органічна, і екологічна сертифікаційні системи є добровільними. Вони різні за своїми вимогами до продукції, органів з оцінки відповідності та методів оцінювання, але при цьому не вважаються взаємовиключними.

На сьогодні система органічної сертифікації згідно із Законом України «Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини» не впроваджена, що спричиняє конфлікт між виробниками органічної продукції (сировини), сертифікованої в інших визнаних системах, та органами державного нагляду щодо законності підстав застосування органічного маркування.

Проблема полягає в тому, що згідно з положеннями цього Закону органічною продукцією (сировиною) може вважатися продукція, отримана в результаті сертифікованого виробництва відповідно до вимог цього Закону.

Згідно із статтею 12 здійснювати виробництво органічної продукції (сировини) має право фізична чи юридична особа, яка пройшла оцінку відповідності виробництва органічної продукції (сировини), отримала сертифікат відповідності та включена до Реєстру виробників органічної продукції (сировини).

Відповідно до положень Закону, такий Реєстр має вести Мінагрополітики. Але саном на листопад 2017 року він не ведеться. Національні детальні правила органічного виробництва, як вимагає Закон, не затверджені⁵⁴. Сам Закон знаходиться у процесі перегляду. Щодо сертифікованої продукції (сировини) українського виробника за європейськими або іншими стандартами органічного виробництва, то згідно із положеннями чинної редакції Закону, не може застосовуватися маркування «органічний». Застосовуватися може тільки знак маркування, що належить до певної сертифікаційної системи із зазначенням номера сертифіката та посиланням на стандарт.

Маркування, у якому застосовується логотип органу сертифікації (ліворуч), та логотип, що вказує на те, що продукція відповідає вимогам Регламенту Ради ЄС № 834/2007 із зазначенням коду органу сертифікації, і на те, що продукт вироблений не на території ЄС (праворуч)⁵⁵:

Український державний логотип для органічної продукції (сировини)⁵⁶:

Станом на листопад 2017 року цей логотип не застосовується, тому що українська національна система органічної сертифікації ще не впроваджена.

⁵⁴ Таки правила згідно із Законом мають бути розроблені Мінагрополітики, узгоджені із зацікавленими сторонами та затверджені постановою Кабінету Міністрів України.

⁵⁵ Цей логотип належить Єврокомісії, право на його застосування надається щодо продукції (сировини), яка пройшла сертифікацію згідно з Регламентом Ради ЄС № 834/2007.

⁵⁶ Належить державі і затверджений наказом Мінагрополітики від 25.12.2015 № 495 (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 19 січня 2016 р. за № 99/28229).

У світі існує близько 160 органів, що керують системою органічної сертифікації мають міжнародне визнання. Деякі з них мають представництва в Україні. У кожного органу є власний логотип для сертифікованої продукції (сировини). Ознайомитися з переліком органів органічної сертифікації,

які мають міжнародну акредитацію, та їх логотипами можна на офіційному сайті International Organic Accreditation Service (IOAS)⁵⁷: <http://www.ioas.org>

Так виглядають найбільш поширені на українському ринку логотипи для органічної продукції (сировини) регіональних, національних та приватних систем:

Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 щодо органічного виробництва та маркування

usda.gov

bio-siegel.de

maff.go.jp

Знаки незалежних сертифікаційних систем, акредитованих в Міжнародній федерації органічного сільськогосподарського виробництва (IFOAM) – органи сертифікації яких представлені на території України: ioas.org

icea.info

agencebio.org

organicstandard.com.ua

soilassociation.org

ecocert.com

Світова практика застосування екологічного маркування ґрунтується на вимогах міжнародних стандартів серії ISO 14020, які були впроваджені в національну систему стандартизації шляхом гармонізації. Присвоєння й застосування екологічного маркування в Україні, що вказує на екологічні переваги продукції, повинні здійснюватися відповідно до державних стандартів, зокрема:

- ДСТУ ISO 14020:2003 Екологічні маркування та декларації. Загальні принципи (ISO 14020:2000, IDT);
- ДСТУ ISO 14024:2002 Екологічні маркування та декларації. Екологічне маркування типу 1. Принципи та методи (ISO 14024:1999, IDT).

⁵⁷ IOAS був заснований Міжнародною федерацією органічного сільськогосподарського руху (IFOAM) у 1997 році як незалежний орган з акредитації систем органічної сертифікації, що відповідають базовим стандартам IFOAM. Акредитація в IOAS забезпечує підтвердження компетентності органів сертифікації, що працюють в органічному секторі, та довіру між ними.

На сьогодні екологічна сертифікація доступна українським виробникам харчових продуктів, промислових товарів, будматеріалів та послуг. З детальним переліком категорій продукції можна ознайомитися на стор. XX цього довідника.

Найбільш поширені в Україні знаки екологічних маркувань програм I типу – органи з екологічного маркування входять до складу Глобальної мережі екологічного маркування (GEN): globalecolabelling.net

Європейська Комісія
ec.europa.eu

США
greenseal.org

Північні країни Європи
svanen.nu

Росія
ecounion.ru

Україна
ecolabel.org.ua

Німеччина
blauer-engel.de

Китай
sepacsec.com

Японія
ecomark.jp

Канада
ecologo.org

Нова Зеландія
enviro-choice.org.nz

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ ТА МЕТОДІВ ОРГАНІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ СЕРТИФІКАЦІЇ ПРОДУКТІВ ХАРЧУВАННЯ

	Органічна сертифікація	Екологічна сертифікація
Мета	Зменшення навантаження на довкілля, турбота про здоров'я споживача та справедлива конкуренція	
Стандарти	Декілька систем. У ЄС згідно з Регламентом Ради ЄС № 834/2007 ⁵⁸ . Окремо – національні системи США, Японії, а також близько 160 приватних систем сертифікації, акредитованих IOAS на основі базових стандартів Міжнародної федерації органічного сільськогосподарського руху. (IFOAM).	У світі діють 28 регіональних та національних систем, визнаних на міжнародному рівні. Ці системи відповідають принципам і методам згідно з вимогами міжнародного стандарту ISO 14024.
I органічні, і екологічні стандарти не відмінюють вимоги державних норм та правил безпеки й не дублюють їх		
Об'єкти стандартизації	Продукція (сировина) рослинного і тваринного походження, дикі рослини, аквакультури, продукти бджільництва.	Продукти харчування (продукти промислової переробки).
Принципи та методи оцінювання	Від поля до прилавка: управління господарством, склад продукту. Аудит фермерських господарств і технологія виробництва готової продукції.	Від сировини до прилавка: показники безпеки сировини, показники енергетичної, ресурсної та екологічної ефективності виробництва, склад продукту, матеріали для пакування, методи зберігання і транспортування. Аналіз протоколів випробувань і документації, яка підтверджує показники. Аудит виробництва проводиться за необхідності, відповідно до рішення експертної комісії.

⁵⁸ Постанова Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів та скасування Постанови (ЄС) № 2092/91.

	Органічна сертифікація	Екологічна сертифікація
Основні обмеження	<p>Без застосування агрохімії (пестицидів, мінеральних добрив, регуляторів росту).</p> <p>Без вмісту ГМО.</p> <p>Без вмісту харчових барвників ненатурального походження.</p> <p>Корм для тварин без консервантів та стимуляторів росту, збуджувачів апетиту, превентивного використання антибіотиків.</p> <p>Безстресові умови утримання тварин.</p> <p>Готова продукція повинна містити у складі не менше 90% органічної сировини.</p> <p>Сталість постачальників сировини (простежуваність ланцюгів постачання).</p> <p>Заборожене рафінування, мінералізація та інші прийоми, що зменшують поживні властивості продукту.</p>	<p>Показники безпеки щодо вмісту токсичних елементів, радіонуклідів, залишків агрохімії, мікотоксинів) у рази вищі, ніж державні норми.</p> <p>Без вмісту ГМО.</p> <p>Без вмісту харчових барвників ненатурального походження.</p> <p>Встановлені показники екологічної результативності технологічного процесу виробництва:</p> <ul style="list-style-type: none"> енергоефективність; споживання води; викиди та відходи. <p>Технологія переробки не повинна впливати на природну цінність сировини.</p> <p>Сталість постачальників сировини (простежуваність ланцюгів постачання).</p> <p>Встановлені додаткові вимоги до пакувального матеріалу/споживчої тари, умов транспортування і зберігання готової продукції.</p>
Об'єкти сертифікації	<p>Сировина: фермерське господарство – урожай</p> <p>Готовий продукт: найменування і партія</p>	Готовий продукт: найменування
Термін дії сертифіката	<p>1 рік (фермерське господарство)</p> <p>або на партію готової продукції</p>	3 роки за умови щорічного нагляду за сертифікованою продукцією
Дізнатися більше:	http://organic.com.ua/	http://www.ecolabel.org.ua/

Порівняльна характеристика органічної та екологічної сертифікації відображає особливості кожної із систем. Чи обирати якусь з них і яку - визначати виробникові, урахувавши ринкові тенденції, технічні та технологічні можливості, водночас з можливістю забезпечення необхідних поставок органічної сировини або досягнення відповідності вимогам екологічних стандартів.

ЩО ОЗНАЧАЮТЬ ІНШІ ЗНАКИ, ЯКІ ВКАЗУЮТЬ НА ЕКОЛОГІЧНІ ПЕРЕВАГИ ПРОДУКЦІЇ?

Найбільш поширеними в Україні є знаки таких незалежних сертифікаційних систем:

Назва знака маркування та організація, яка надає право на його застосування	Категорії продукції та видані сертифікати (ліцензії) ⁵⁹	Схема сертифікації	Географічний розподіл
 <p>Лісова опікунська рада</p>	<p>Сировина та продукція з лісоматеріалів</p> <p>Сертифіковані понад 188 млн га лісів у 80 країнах і видано 30121 сертифікат ланцюга поставок у 117 країнах</p>	<p>Forest Stewardship Council, FSC</p> <p>www.fsc.org</p>	Міжнародний
 <p>Програма підтримки схем лісової сертифікації</p> <p>Міжнародна асоціація, що об'єднує 30 національних систем лісової сертифікації</p>	<p>Сировина та продукція з лісоматеріалів</p> <p>Сертифіковані понад 220 млн га лісів</p>	<p>Program for the Endorsement of Forest Certification; PEFC</p> <p>www.pefc.org</p>	Міжнародний
 <p>Знак «Oeko-Tex Standard»</p> <p>Міжнародна асоціація OEKO-TEX® об'єднує 17 інститутів у сфері текстильної промисловості та має представництва у 40 країнах світу</p>	<p>Текстиль, маркований таким знаком, відповідає стандартам безпеки Oeko-Tex Standard 100 або Oeko-Tex Standard 200.</p> <p>51 000 сертифікатів на мільйони різних продуктів, більше 6500 компаній по всьому світу.</p> <p>Маркування Oeko-Tex Standard 100 стало найвідомішим знаком безпеки для текстильних матеріалів</p>	<p>OEKO-TEX®</p> <p>www.oeko-tex.com</p>	Міжнародний
 <p>Знак «ENERGY STAR®» (Енергетична зірка)</p> <p>Агентство з охорони навколишнього середовища США (EPA)</p>	<p>Обладнання та устаткування</p> <p>Будівлі та споруди (оцінювання енергоефективності)</p>	<p>Стандарти програми ENERGY STAR</p> <p>www.energystar.gov</p>	Національний

⁵⁹ Станом на 01.11.2017 р.

Також варто розуміти значення інших, найбільш поширених знаків маркувань, що вказують, зокрема, на безпеку продукції, але не акцентують увагу на її екологічних характеристиках чи перевагах.

Національний знак відповідності

З січня 2015 року за результатами реформування системи технічного регулювання в Україні відмінена обов'язковість застосування міждержавних (ГОСТ), національних (ДСТУ) та інших стандартів щодо якості та інших вимог за всіма категоріями продукції.

Держава забезпечуватиме лише контроль за дотриманням норм безпеки, що встановлені технічними регламентами та іншими нормативно-правовими актами.

Цей знак є єдиним знаком, що свідчить про відповідність продукції загальнообов'язковим вимогам безпеки, що діють на території України відносно продукції певної категорії. Він належить державі, опис та правила його застосування затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29.11.2001 № 1599.

Цим знаком може бути маркований як сам виріб, так і його упаковка чи супровідна документація.

Виробник має право маркувати продукцію цим знаком тільки за позитивними результатами виробничого контролю. У разі, коли до процедури оцінки відповідності залучається призначений орган оцінки відповідності, під знаком проставляється ідентифікаційний номер такого органу згідно з державним реєстром.

Органом оцінки відповідності може бути як державна, так і недержавна організація, яка має відповідні призначення та акредитацію.

Національний знак відповідності не доповнює та не відмінює значення іншого маркування, яким позначається продукція, у тому числі екологічного маркування.

Знак відповідності вимогам Європейського Союзу (CE Mark)

Цей знак є єдиним знаком ЄС, що підтверджує відповідність продукції європейським нормам безпеки для здоров'я людини, майна та довкілля. Але цей знак не стосується якості продукції та її інших конкурентних переваг.

Правила, права та обов'язки суб'єктів господарювання щодо застосування цього маркування врегульовані Рішенням Європейського Парламенту 768/2008/ЕС від 9 липня 2008 року.

Згідно з цим Рішенням встановлена система контролю ринку ЄС з обігу продукції, що підлягає обов'язковому маркуванню знаком CE. Введена адміністративна та кримінальна відповідальність за порушення правил, що стосуються застосування маркування CE.

CE-маркуванню підлягають:

- обладнання та ємності, що знаходяться під тиском;
- іграшки;
- будматеріали;
- вимірні прилади;
- машинне обладнання та його частини;
- судна, яхти;
- медичне обладнання;
- газове обладнання;
- засоби телекомунікацій;
- прилади низької напруги;
- пакувальні матеріали;
- підйомні матеріали;
- підйомні механізми;
- вибухові речовини та засоби індивідуального захисту.

Продукцію, яка не відповідає європейським нормам, що зобов'язують нанесення знака CE, не допускають на внутрішній ринок ЄС.

Застосування знака CE є особистою відповідальністю виробника. Право на його застосування ніким не надається. Виробник або вповноважений представник на власну відповідальність застосовує маркування CE відносно продукції на підставі позитивного висновку процедури оцінки відповідності або декларації про відповідність.

РОЗДІЛ VI

МАРКЕТИНГ

МАРКЕТИНГ

Отримання екологічного сертифіката та права на екологічне маркування – це початок шляху, який приведе до успіху.

Використовуйте повний потенціал екологічної сертифікації та маркування в маркетингу. Аналіз ринку та маркетингові дослідження окремих компаній демонструють, що ці інструменти дійсно посилюють конкурентоспроможність і працюють на збільшення продажів за умов їх ефективного використання.

Скористайтеся перевагами, що надають екологічна сертифікація та маркування як результати незалежної й компетентної оцінки, проведеної відповідно до вимог міжнародних стандартів.

Кожного разу, коли потрібні роз'яснення чи поради відносно дизайну макета чи стратегії просування, навчання персоналу та з інших питань, звертайтеся до органу з екологічного маркування.

Об'єднуючи зусилля з експертами, Ви досягнете найвищих результатів!

Орієнтовний профіль споживача екопродукції

Екологічна сертифікація та маркування є орієнтиром для споживача, який прагне споживати якісну й безпечну продукцію, що відповідає його потребам.

Такий споживач турбується про здоров'я, має середній і вище достаток. Активний користувач Інтернету, користується ним для пошуку потрібної інформації. Ціна має для нього значення, але перш за все його цікавить продукт. Свій вибір він формує, вивчивши його склад, властивості або технічні характеристики. Також на його вибір матимуть вплив оцінки незалежних експертів та відгуки інших споживачів.

Вік – від 25 до 45. Стать – залежно від категорії продукції. Наприклад, якщо мова йде про харчові продукти, мийні засоби, косметику, текстиль та одяг і, особливо, продукти чи товари для дітей – це переважно жінки. Навіть у період економічних спадів такий споживач не буде жертвувати якістю та безпекою. Він буде споживати менше, шукати альтернативні варіанти. Кількість таких споживачів з року в рік збільшується.

Наявність екологічного сертифіката, знак екологічного маркування та фрази, що акцентують увагу споживача на перевагах маркованої ним продукції, надають впевненість виробнику, що продукція відповідає новим ринковим тенденціям⁶⁰!

Але не менш важливо інформувати споживача про екологічні критерії та стандарти. Це надасть йому можливість переконатися в тому, що екологічне маркування не елемент суто реклами, а надійний результат незалежної оцінки за чітко визначеними критеріями, що вказують на перевагу щодо впливів на стан довкілля та здоров'я людини.

Для інформування варто застосовувати всі можливі канали комунікацій та маркетингові інновації. Але якщо команда, яка займається просуванням і рекламною кампанією, не володіє інформацією про систему сертифікації та екологічні критерії, за якими оцінювався продукт чи послуга, зробити це ефективно майже неможливо.

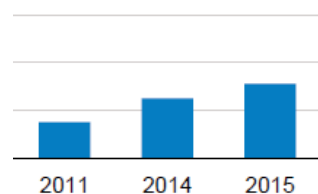
⁶⁰ Про ринки та сучасні тенденції, що впливають на розвиток ринку екопродукції, йдеться в розділі II цього видання.

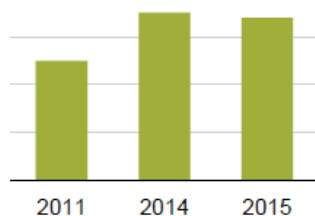

Український споживач робить розумні речі для кращого вибору⁶¹

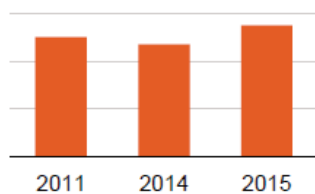
Занотовує щомісячні витрати на продукти та послуги, %

Уважно обирає товари (послуги) (за 7-бальною шкалою)

Сила впливу таких факторів, як якість та безпека (категорія напоїв), %

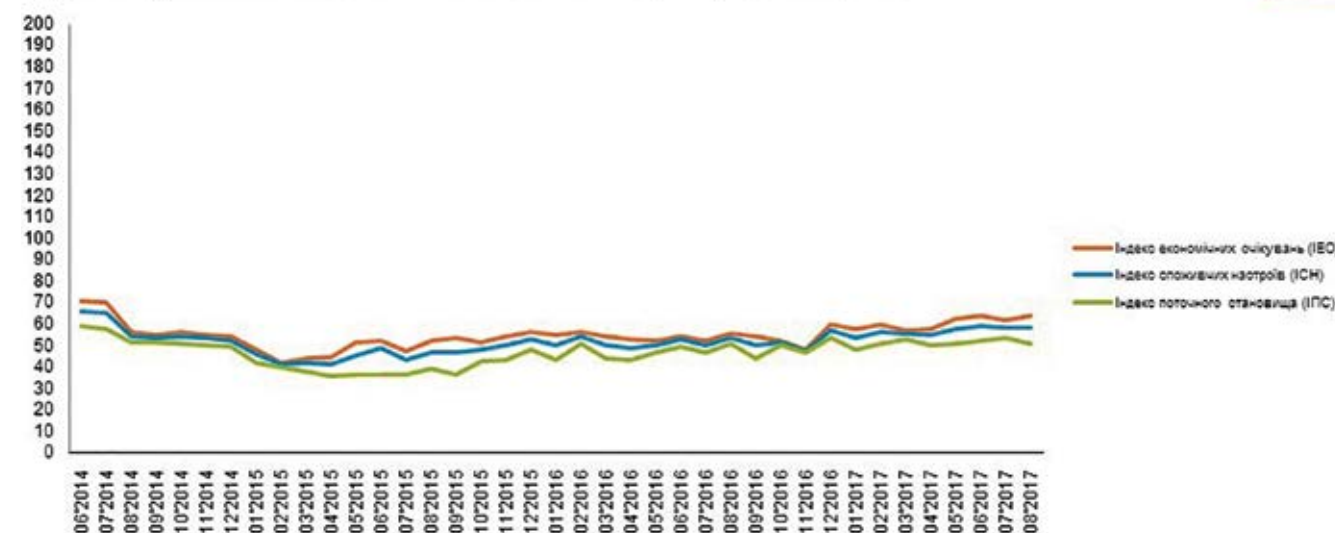
Перший крок до успіху – поінформованість персоналу, що займається просуванням на усіх рівнях, про:

- екологічну політику виробника;
- систему екологічної сертифікації;
- значення екологічного маркування;
- вимоги екологічних критеріїв, на відповідність яким сертифіковано продукцію.

Вивчайте стандарти. Але краще звернутися до професіоналів. Замовте тренінг або вебінар для працівників компанії, її дилерів, ритейлерів. Системно відвідуйте тематичні семінари чи конференції. Підтримуйте постійні комунікації з органом, якій сертифікує за схемою згідно з ISO 14024.

⁶¹ Джерело GfK Ukraine 2015

У серпні 2017 року індекс споживчих настроїв склав 58,6 - дослідження GfK «Споживчі настрої українців»

Очікування інвесторів також поліпшились

Причини оптимізму: стабільність гривні, поступова адаптація до стандартів ЄС, безва

Індекс інвестиційної привабливості ЕВА

Позитивні регуляторні зміни:

- Лібералізація валютного ринку
- Відкритість державних реєстрів
- Електронна система відшкодування ПДВ
- Поступова дерегуляція

Ріст споживання домогосподарств прискорився

Найшвидше зростає категорія побутової техніки, товарів для дому, зокрема за рахунок повільнішого збільшення цін

Споживання домашніх господарств... за цілями

Зміна цін у II кв. 2017

Категорія	Зміна цін, %
Продукти харчування	~1%
Алкогольні напої	~2%
Спортивні товари	~3%
ЖКП	~3%
Робоча техніка	~3%
Спортивні товари	~3%
Транспорт	~3%
Забавки	~3%
Відпочинок і культура	~3%
Одяг	~3%
Ресторани та готелі	~3%
Інші товари та послуги	~3%

Індекс реальної зарплатної плати вийшов на рівень жовтня 2014 року

Компенсовано інфляцію 2015-2016 років. Подальше зростання залежить від динаміки ВВП

Індекс реальної зарплатної плати

Причини зростання реальної зарплатної плати у 2017 році:

- Інфляція під контролем.
- Двохразове підвищення мінімальної зарплатної плати (ослаблять споживчий попит ще відносно слабкий, це підвищення не мало інфляційного ефекту)

2017 рік: Оптимізм бізнесу посилюється

Очікування розвитку бізнесу у наступні 12 місяців вийшли на рівень 2013 року

Індекс ділових очікувань підприємств у наступні 12 місяців

Резюме

Оптимізм бізнесу свідчить про потенціал для зростання економіки.

Першими переваги від зростання економіки отримали торгівля, сільське господарство і переробна промисловість:

- Роздрібна торгівля впевнено зростає у 2017 році.
- Зростають харчова промисловість та машинобудування.
- Сільське господарство активно інвестує.

Головним рушієм зростання у 2017 році є внутрішній споживчий попит.

Ріст споживання домогосподарств прискорився завдяки (1) зростанню реальної зарплатної плати, (2) контрольованій інфляції та стабілізації валютного ринку, (3) збільшенню обсягів споживчого кредитування.

Подальше розкриття потенціалу для зростання економіки залежить від реструктурування та збільшення ефективності у галузях добувної промисловості, металургії, енергетиці та комунальних послугах.

Істотною залишається потреба економіки в інвестиціях.

СТРАТЕГІЯ ТА АРГУМЕНТИ

Розмістіть екологічне маркування на спожитковій тарі чи пакованні.

Обов'язково разом зі знаком маркування має бути зазначений номер екологічного сертифіката. У разі, якщо місце дозволяє, зробіть посилання на те, що продукт сертифікований згідно з ISO 14024. Додайте фрази, валідовані органом з оцінки відповідності, які вказують на перевагу маркованої продукції.

Пам'ятайте, що макети етикеток чи спожиткового пакування необхідно узгодити з органом, що видав екологічний сертифікат.

Стислий порівняльний аналіз державних норм що встановлені Технічним регламентом мийних засобів та вимог екологічних критеріїв оцінювання життєвого циклу стандарту COY OEM 08.002.12.065:2016 (засоби мийні та засоби для чищення) за схемою екологічної сертифікації згідно ISO 14024

Державні норми

- Ступінь біорозкладання ПАР: 60-70% за 28 днів
- Обмеження щодо кількості фосфоровмісних сполук (фосфатів, фосфанатів)

Вимоги екологічних критеріїв

- Понад 40% інгредієнтів – природного походження
- Без вмісту: речовин I, II та III класу небезпеки; речовин згідно переліку (67) – за їх фазами ризику; озоноруйнуючих та фосфоровмісних речовин
- Ступінь біорозкладання ПАР – понад 80%
- Регламентування рівня токсичності продукції – обчислення CDVtox
- Обмеження по вмісту ароматизаторів із встановленого переліку, ЛОС, точка кипіння яких понад 150 °С, цеолітів
- Придатність упаковки до переробки

Підготуйте прес-реліз і проведіть презентаційну прес-конференцію із залученням незалежних експертів, які прокоментують результати оцінки та встановлені переваги продукції, позначеної екологічним маркуванням.

ОСНОВНІ МЕСЕДЖИ

- про те, що продукт пройшов екологічну сертифікацію за схемою згідно з ISO 14024 (або згідно з ISO 14024) і
- отримав право на застосування екологічного маркування на законних підставах;
- сертифікація здійснювалася органом з оцінки відповідності, який має міжнародне визнання в 60 країнах світу (зокрема, у Європі, Азійсько-Тихоокеанському регіоні, США, Канаді та інших);
- процедура сертифікації передбачала оцінювання на відповідність критеріям, які підтверджують переваги продукції щодо впливів на довкілля, здоров'я людини, а також функціональні (якісні, технічні чи інші⁶²) характеристики протягом життєвого циклу (або «від колиски до могили»).

Розкажіть споживачу більш детально про критерії та результати оцінювання.

Найкраще це продемонструвати у вигляді інфографіки, порівняльних графіків (таблиць, діаграм), які представляють ти чи ті показники щодо вимог:

- державних норм;
- екологічних критеріїв.

Ключовими аргументами мають бути:

- більш безпечний;
- краще для здоров'я;
- незалежна експертна оцінка органом, що має міжнародне визнання;
- критерії оцінки встановлюють додаткові вимоги і є більш жорсткими відносно показників безпеки згідно з державними нормами⁶³.

Ці складні факти можна обмежити квінтесенцією – «жменьки» доступної для сприйняття інформації у POS-матеріалах.

Додайте більше деталей на сайті та в засобах масової інформації. Це може бути розділ статті, інтерв'ю або окрема стаття з докладнішою інформацією. Розміщуйте публікації на сайті. Просувайте, використовуючи соціальні мережі та всі можливі канали комунікацій.

Будьте правдивими. Усі товари, послуги чи об'єкти, що позначені екологічним маркуванням, мають поліпшені характеристики відносно впливів на довкілля та здоров'я людини. Інформуєте про те, у чому полягає це поліпшення саме щодо продукції вашого виробництва. Не вводьте

⁶² Залежно від категорії продукції та екологічних критеріїв, встановлених для оцінювання її переваг.

⁶³ Критерії розробляються на основі досліджень і даних інноваційних технологічних рішень щодо продукту, показників, що відповідають технологіям більш чистого виробництва і т. ін., саме тому вони, як правило, доступні для виконання ~ 25% виробників. У комунікаціях слово «критерії» можна замінити на слово «стандарт», «екологічний стандарт», чим по суті вони і є. У вітчизняного споживача слово «стандарт» є більш доступним для сприйняття нормативного документа.

в оману споживачів невизначеністю тверджень. Акцентуйте увагу на тих впливах, що є передбачувані відносно продукції цієї категорії. Розкажіть, як ви досягли таких високих показників (інноваційні технології, рецептура, модернізація, система управління тощо).

Постійно підвищуйте рівень знань про систему екологічної сертифікації та маркування. Вона теж динамічно розвивається. Переглядаються стандарти, критерії методики оцінки. З'являються нові результати досліджень, програмні документи, досвід, про що необхідно знати, що потрібно розуміти та використовувати з користю.

Беріть участь у спеціалізованих виставках та ярмарках. Не забувайте про підтримку заходів, що сприятимуть вашому іміджу виробника екопродукції. Це можуть бути інформаційні кампанії, громадські екологічні проекти чи акції природоохоронного спрямування, конкурси, вікторини, форуми тощо.

Стратегія та аргументація маркетингу залежать від конкретного продукту та типу групи споживачів, до якої варто адресувати звернення. Але є поради, корисні для усіх.

ПОІНФОРМУЙТЕ БЮДЖЕТНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВНІ ПРИВАТНІ КОМПАНІЇ

У разі, якщо ви постачаєте або плануєте постачати товари чи надавати послуги для бюджетних організацій або приватних компаній що здійснюють сталі закупівлі, проінформуйте їх про те, що ви вже є користувачем екологічного сертифіката та маркування згідно з ISO 14024.

Про сталі закупівлі детальніше викладено в II розділі. Вивчайте потенційних замовників в державному секторі користуючись електронними майданчиками. Екологічний сертифікат та

протокол оцінки є підтвердними документами про відповідність предмета закупівель вимогам екологічних критеріїв документації конкурсних торгів.

Надішліть лист з комерційною пропозицією, до якого варто додати буклет відповідного змісту або посилання на сайт. Запросіть експертів й організуйте презентаційну зустріч чи вебінар – під час безпосереднього спілкування із зацікавленими сторонами ви матиме можливість відповісти на усі їх запитання відносно екологічної сертифікації та переваг сертифікованих товарів чи послуг.

Самий простий шлях дізнатися про українські приватні компанії, що орієнтовані на закупівлю екопродукції, – Інтернет. Наприклад, відвідайте сайт Центру корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), який бере активну участь у формуванні спільноти соціально відповідальних компаній. Такі компанії⁶⁴, як Енергоатом, ДТЕК, «Галнафтогаз» (мережа АС ОККО), «Тетра Пак», «Самсунг Електронікс Україна», «Нова пошта» (члени Центру) та багато інших (близько 100 компаній), приєдналися до Глобального договору ООН⁶⁵ і зацікавлені в закупівлях продукції з поліпшеними екологічними характеристиками для забезпечення свого функціонування.

Також закупівля екопродукції може зацікавити компанії, що впроваджують системи екологічного управління, зелені офіси та проекти зеленого будівництва.

ЗЕЛЕНИЙ ОФИС

ДТЕК

ЕКОНОМЬТЕ
БУМАГУ

МЕНШЕ БУМАГИ,
БОЛЬШЕ ДЕРЕВЬ

БЕРЕГИТЕ
ЕЛЕКТРОЕНЕРГИЮ

СПИЩЕ СОСТОЯНИЕ
ДЕМАНИВНО!

СОБИРАЙТЕ
МУСОП
РАЗДЕЛЬНО

У жовтні 2011 року найбільший енергетичний холдинг України ДТЕК розпочав впровадження проекту «Зелений офіс», підтримавши одну з ключових ініціатив Глобального договору ООН. Проект був упроваджений на базі корпоративного центру ДТЕК у м. Донецьк (5 офісів).

⁶⁴ <http://csr-ukraine.org/>

⁶⁵ Глобальний договір ООН ініційований у 1999 році і покликаний об'єднати зусилля бізнесу й організацій системи ООН, трудових, громадських організацій, державних органів на підтримку Глобальних цілей сталого розвитку. Цей документ є найбільшою у світі ініціативою щодо корпоративної соціальної відповідальності. Понад 5000 організацій у світі приєдналися до нього, притримуючи, зокрема, заходи, спрямовані на захист довкілля.

Цілі впровадження проекту:

- зменшення негативного впливу діяльності компанії на навколишнє середовище;
- підвищення рівня раціонального використання ресурсів;
- підвищення рівня обізнаності офісних працівників з питань, що стосуються довкілля.

Із січня 2012 року 25% закупаваних канцтоварів становили товари, виготовлені з вторинної сировини. Також з 2012 року офіси компанії закуповують виключно екологічно сертифікований папір, мийні засоби, комп'ютери та оргтехніку. У липні 2012 року ДТЕК поповнив автомобільний парк 3 електромобілями Mitsubishi I-MiEV EL (5-дверний хетчбек класу «А»).

ЗАБЕЗПЕЧТЕ ПРОСУВАННЯ ЕКОПРОДУКЦІЇ В ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Виділяйте свою продукцію на полицях магазинів. POS-матеріали – диспенсери, воблери, стікери, цінники – привернуть увагу споживача та додадуть йому інформації для вибору на користь екологічно маркованої продукції.

Мобільні POS-стенди мають ряд суттєвих переваг порівняно зі звичайними POS-матеріалами – мобільність і портативність. Мобільність стендів дозволяє вирішувати такі завдання, як виділення марочних продуктів всередині товарної категорії, забезпечення можливості застосування практики точкового маркетингу, а отже, збільшити частоту покупок.

Не забувайте про промо-акції, під час яких промоутери зможуть розповісти більше про переваги екологічно сертифікованої продукції.

Використовуйте періодичні видання торговельних мереж, для того щоб інформувати про екологічну сертифікацію та її значення щодо вашої продукції.

МАКСИМАЛЬНО ЗАЛУЧАЙТЕ ВСІХ, ХТО МОЖЕ БРАТИ УЧАСТЬ У ПРОСУВАННІ ВАШОЇ ПРОДУКЦІЇ

Переконайтеся, що ваш персонал, залучений до просування, цілком інформований з питань:

- принципів та методів екологічної сертифікації за схемою згідно з ISO 14024
- вимог екологічних критеріїв, на відповідність яким сертифікований об'єкт екологічного маркування. Підвищуйте компетентність персоналу шляхом системного навчання.

Інформуйте всіх посередників, які задіяні у ланцюгах постачання «від виробника до споживача», про переваги екологічно сертифікованої продукції та значення екологічного маркування.

У кожному закладі, що займається реалізацією, має бути наявний екологічний сертифікат. До сертифіката варто додати буклет з інформацією про переваги сертифікованої продукції, систему сертифікації та критерії оцінки.

Публікації, інтерв'ю, відеосюжети за участю експертів разом з представниками органів влади, громадських організацій, науковців – цей арсенал варто використовувати на всі 100%.

ІСТОРІЇ УСПІХУ. ОЛЕЙНА

На ринку України ТМ Олейна існує з 1998 року. Станом на листопад 2017 року «Олейна» наразі єдина соняшникова олія в Україні, яка пройшла екологічну сертифікацію за схемою сертифікації згідно з ISO 14024.

Олія ТМ «Олейна» виробляється на потужностях ПрАТ з ІІ «Дніпропетровський олійноекстракційний завод», який входить до міжнародного концерну Bunge. Проведене в 1994 році технічне переоснащення виробництва дало можливість виготовляти продукцію згідно з міжнародними стандартами. У 2005 році завод завершив проект щодо збільшення потужностей екстракційного виробництва, упровадження якого дало змогу збільшити потужність для перероблення насіння соняшнику до 1200 тонн на добу, зробивши виробництво більш ресурсоефективним і безпечним. Проектом також реалізовано модернізацію виробничих будівель та електричного обладнання, що сприяло зниженню обсягів споживання електроенергії та палива.

Екологічний сертифікат №UA.08.002.382 свідчить про відповідність продукції вимогам екологічних критеріїв оцінювання життєвого циклу олій рослинних, зокрема про:

- високі показники безпеки та якості сировини;
- сталість її постачальників;
- високий рівень результативності впровадження заходів на виробництві з енергозбереження, ресурсоефективності, зменшення відходів та впливів на довкілля;
- відсутність у складі продукції ГМО;
- відсутність у складі матеріалів для виготовлення спожиткової тари небезпечних речовин та здатність її до перероблення за доступними в Україні технологіями.

Перша екологічно сертифікована продукція в лютому 2014 року – соняшникова олія ТМ «Олейна Класична» та ТМ «Олейна Духмяна Першого віджиму».

Отримання екологічного сертифіката та право на застосування екологічного маркування було інтегровано в комунікацію зі споживачем на упаковці, POS-матеріалах та в рекламі.

Одним з вдалих прикладів з інформування – презентація екологічних переваг продукції ТМ «Олейна» у жовтні 2014 року. На прес-конференції в рамках Міжнародного форуму для сталого розвитку бізнесу GREEN MIND – 2014 міжнародні експерти 3-х організацій системи ООН⁶⁶, посилаючись на аналіз протоколу незалежного оцінювання, виданого органом з екологічного маркування прокоментували:

- досягнення виробника щодо управління життєвим циклом продукції;
- показники безпеки та якості сертифікованої соняшникової олії.

⁶⁶ Організація ООН з продовольчої безпеки (FAO), Програма ООН з навколишнього середовища (UNEP) та Організація ООН з промислового розвитку (UNIDO)

Висока експертна оцінка була відображена в понад 80 засобах масової інформації (репортажі в новинах, статті та інтерв'ю).

«У 2013 році, коли ми приймали рішення про доцільність отримання екологічного сертифіката для ТМ «Олейна», ми зробили якісне та кількісне дослідження думки споживачів. Тоді ми дізнались, що в Україні понад 60% споживачів вважають натуральність продуктів важливою. Та хоча споживачі все ще мало розуміються на значеннях логотипів екологічного (органічного) маркування, їх намір купувати продукт з поліпшеними екологічними характеристиками зростає на 30%, якщо він має відповідну сертифікацію.

За даними різних досліджень попит на натуральні та мінімально оброблені продукти зростає у світі та в Україні. Отже, брендам потрібно стати більш «натуральними» у сприйнятті споживачів, але не втратити свою диференціацію. Ми бачимо, що успішними стають тільки ті бренди, які змогли знайти свій рецепт доведення диференціації та «натуральності» правдиво, цілісно, релевантно, відповідно до унікальної суті бренду.

Сьогодні більш прогресивні споживачі довіряють та цілеспрямовано шукають продукти, сертифіковані за міжнародними стандартами, зокрема екологічними. Ми також бачимо, що експортні клієнти мають запит на таку сертифікацію. Наприклад, наявність екосертифіката допомогла ТМ «Олейна» побудувати диференціацію під час просування бренду на ринок Китаю».

Євгенія Роїк, керівник відділу маркетингу ДП «Сантрейд» (ТМ «Олейна»).

ТМ «Олейна» демонструє професійність підходів до просування та вдалий результат. Але користувачам екологічного маркування в нагоді може бути і зарубіжний досвід цікавих ініціатив, які значно посилювали результативність маркетингових комунікацій.

ДАНІЯ – КАМПАНІЯ «КВІТКОВИЙ ТИЖДЕНЬ»

Кампанія «Квітковий тиждень» – вдалий приклад успішного маркетингу.

Ініціатива та фінансування: кошти виробників екопродукції – учасників кампанії. Кампанія об'єднала декількох виробників екологічно сертифікованої продукції для дітей і немовлят, позначених знаками екологічного маркування Ecolabel.EU або Nordic Swan?

Мета: підвищення рівня обізнаності про переваги екопродукції та збільшення продажів.

Символ: Рожеве серце як знак щирої турботи. Цей символ був домінантним елементом усіх рекламних матеріалів кампанії.

Девіз: «On our toes for you and your baby» (ідіома з орієнтовним значенням «Для нас головне – Ви та Ваша дитина»).

POS-матеріали кампанії:

- гірлянда «три серця» (розміщувалася у торговельних залах);
- плакати (розміщувалися на фасадах магазинів та аптек, що підтримали кампанію);
- мобільні «серця» (для великих магазинів);
- кулі у формі серця з логотипом знаків екологічного маркування Ecolabel.EU та Nordic Swan;
- екосумки з набором зразків продукції учасників кампанії;
- брошури з інформацією про продукцію та значення екологічного маркування;
- відеоролик, що транслювався в магазинах (мати та її 7-місячний син, мати розповідає про важливість вибору більш безпечної продукції з турботою про здоров'я матері та немовля).

Партнери. Кампанія була проведена в тісній співпраці з великими торговими та аптечними мережами Данії.

Рецепт успішності (за оцінкою її організаторів): партнерство, партнерство, партнерство.

Партнерами кампанії стали громадські екологічні організації, місцеві органи влади (20 муніципалітетів), експертні організації та союзи споживачів. Усі вони надавали організаційну, експертну та інформаційну підтримку.

Партнери продемонстрували під час кампанії бажання сприяти просуванню екопродукції, згадуючи про кампанію у своїх інформаційних матеріалах, беручи участь у публічних заходах, поширюючи сайт кампанії та анонси подій.

Один з етапів проведення кампанії передбачав проведення незалежної експертизи за показниками безпеки: екологічно сертифікованої продукції та іншої, несертифікованої. Експертиза проводилася за 3-ма товарними категоріями: мийні засоби, підгузки та засоби для догляду за шкірою (креми і лосьйони). Зразки для експертизи відбиралися в торговельних мережах незалежною організацією, що спеціалізується на відборі зразків для лабораторних досліджень. Тестування відібраних продуктів проводилося в Центрі споживчих незалежних експертиз. Отримані результати були опубліковані в журналі для споживачів «Tænk».

Ключові інструменти кампанії:

- інформаційна підтримка партнерів (місцевий фокус);
- веб-сайт кампанії;
- лотерея серед споживачів (призи – екопродукція від учасників кампанії);
- інформаційні матеріали та заходи (POS-матеріали, рекламні відеоролики, PR-заходи та прес-релізи).

Епіцентром кампанії були заклади торгівлі, зацікавлені у просуванні екопродукції для дітей та немовлят. Їх участь у кампанії робила їх більш привабливими для споживачів. Це була взаємовигідна співпраця.

Результати. Імовірно, немає іншої цільової групи, яка найбільш переймається питанням якості та безпеки, ніж молоді матері (та батьки). Вони турбуються про своїх дітей, про їх здоров'я та майбутнє понад усе. Проведення кампанії передбачало оцінку обізнаності та реакції цільової групи споживачів у форматі фокус-груп.

Спілкування з великими групами молодих матерів відбувалося до проведення кампанії, під час її проведення та після неї. Учасниці фокус-груп демонстрували свою стурбованість відносно впливів різноманітних хімічних речовин на здоров'я дитини. Майже всі були задоволені інформацією, отриманою під час кампанії про властивості екопродуктів та бажали отримати більше інформації про те, як знайти ці продукти. Вони відзначили зручність, коли товар позначений екологічним маркуванням, виділений на полицях та є можливість дізнатися більше про його переваги завдяки доступним інформаційним матеріалам у магазині чи в аптеці.

Усі заклади, у яких проходила кампанія, інформували про збільшення продажів під час неї: (index = 100): Coop: index 400, Dit Apotek: index 468, Dansk Supermarked: index 109, Matas: index 600, Dermapharm: index 125. Отже, продажі збільшилися на 1,25-6 разів. Найбільш разючі результати були в супермаркетах мережі Coop та Matas.

Вигоди закладів торгівлі та виробників екопродукції. Заклади торгівлі повідомили про збільшення обсягу продажів у цілому, не тільки екопродукції. Виробники екопродукції були задоволені тим, що зекономили кошти на рекламу (у складчину було значно дешевше досягти таких результатів) і «відкрили двері» безпосередньо до своїх цільових груп споживачів. Те, що кампанія об'єднувала декількох виробників і брендів, було її вираженою стороною. Такий підхід у поєднанні з незалежною експертною оцінкою, підтримкою муніципалітетів та громадських організації підкреслив її соціальну спрямованість та викликав більше довіри серед споживачів.

ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНИЙ МАС-МАРКЕТ ШВЕЦІЇ

WILLY:S

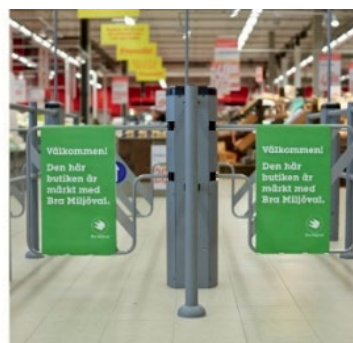
WILLYS – провідна шведська торговельна мережа (199 супермаркетів), яка пропонує доступні товари, і при цьому – екологічно орієнтована!

Мережа розбиває міф про те, що екопродукція – це виключно вузьконішеві товари за високими цінами.

Екологічна політика такої мережі, як WILLYS, безперечно, впливає відразу на мільйони споживачів і на розвиток ринку екопродукції в містах її присутності.

Кілька фактів про WILLYS

WILLYS почав екологічну сертифікацію своїх супермаркетів у 2009 році, поступово збільшуючи їх кількість. Сертифікація здійснювалася за схемою згідно з ISO 14024 у незалежному шведському органі The Swedish Society for Nature Conservation. Сертифіковані заклади торгівлі

позначалися знаком екологічного маркування – знак Bra Miljöval (Good Environmental Choice).

На кінець жовтня 2017 року мережа WILLYS переставлена 199 супермаркетами у 6 країнах, і всі вони мають екологічну сертифікацію. У кожному з них наявні близько 200 продуктів різних категорій, позначених органічним або

екологічним маркуванням.

З 2013 частка продажів екопродукції в мережі збільшилася майже в 3 рази і досягла 6%.

Стратегія WILLYS «Екологічне для всіх», або люди не повинні бути багатіями, щоб купувати безпечні та якісні продукти. Корпоративний колір – червоний, а магазин «зелений»))

На початку керівництво WILLYS мало сумнів щодо доцільності проекту з екологічної сертифікації. Компанія була стурбована тим, що більш високі ціни на деякі екотовари відлякають покупців, які звикли сприймати цю мережу як мас-маркет з доступними цінами. Але через деякий час компанія переконалася в правильності рішення.

Покупці виявилися готовими платити за якісні та більш безпечні для здоров'я і довкілля товари. Головне – донести цю інформацію до споживача, розповісти про те, на якій продукції яке маркування і що воно означає.

На цінниках продуктів, сертифікованих згідно з екологічними чи органічними стандартами, стоять зображення відповідних маркувань на зеленому фоні. Дуже зручно орієнтуватися!

Екологічні критерії для закладів торгівлі, як і критерії на інші послуги згідно з ISO 14024, встановлюють широкий перелік екологічних вимог. Крім стандартних вимог до енергозбереження, поводження з відходами та інших аспектів екологічного управління, необхідно ще відповідати вимозі щодо мінімальної кількості продукції в категорії «еко» або «органік». Виконати саме цю вимогу було найважче. Але WILLYS впорався. І що головне, попит великого ритейлера на

екопродукти підштовхував усе більше і більше виробників «підтягуватися» до рівня тих, хто вже постачав таку продукцію, щоб стати поруч з ними на полиці з зеленим цінником.

Магазин турбується про споживача, не лише пропонуючи екотовари. Він також застерігає покупців про можливу шкоду при неправильному використанні деяких категорій продукції.

Наприклад, на стенді з фарбою для волосся зелена табличка не рекомендує використовувати засіб вагітним, жінкам, які годують, алергікам або дітям до 16 років.

Навчання персоналу є одним з необхідних елементів підтримки екологічної сертифікації. Один-два рази на рік співробітники сертифікованих магазинів проходять тренінги, де вчаться розбиратися в екологічній політиці мережі, значенні маркування й сертифікації відносно продукції різних категорій.

І, звичайно, у супермаркетах встановлені контейнери для збору небезпечних відходів.

«Ми вибираємо для вас продукти з найменшим екологічним слідом», - повідомляє своїм покупцям WILLYS перед касою.

Упевнені, що й українські покупці із задоволенням приходили б у такий магазин, щоб свідомо обрати більш безпечну та якісну продукцію за доступною ціною, довіряючи екологічно сертифікованій мережі супермаркетів.

SHOWROOM ЕКОЛОГІЧНИХ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ, ПОЗНАЧЕНИХ ECOLABEL EU, У БРЮССЕЛІ

З 21 по 25 червня 2017 року Єврокомісія відзначала 25 річчя регіональної програми екологічного маркування ЄС. Головний захід присвячений ювілею – виставка товарів і послуг, позначених знаком регіональної програми екологічного маркування ЄС – Ecolabel EU.

Виставка була представлена у скляному павільйоні в центрі Брюсселя. Вона репрезентувала більше сотні найбільш популярних у країнах Європи продуктів – від текстилю, одягу та меблів до мийних засобів, косметики, лакофарбових матеріалів. Готелі та кемпінги представляли відеоролики та буклети про екологічно сертифіковані послуги з тимчасового розміщення. Усі експонати без винятку мали екологічні сертифікати та маркування Ecolabel EU.

Офіційне відкриття SHOWROOM відбулось 21 червня за участю pana Кестутіса Садаускаса, директора з циркулярної економіки та зеленого зростання Генерального директорату з навколишнього середовища (DG Environment) та pana Хеннінга Шольца, президента органу з екологічного маркування Ecolabel EU.

23 червня SHOWROOM відвідали Комісар ЄС з питань навколишнього середовища, морських справ та рибальства пан Кармену Велья разом із пані Марі-Крістіною Мархем, Федеральним Міністром енергетики, навколишнього середовища та сталого розвитку Бельгії. Разом вони продемонстрували ефективність екологічно чистих мийних засобів, очистивши одне з вікон виставкового модуля.

Протягом 5 днів виставку відвідали десятки тисяч відвідувачів, для яких волонтери громадських екологічних організацій проводили ознайомлювальні екскурсії. Серед них були організовані групи школярів і студентів для перегляду спеціальної презентації про переваги сталого споживання.

Серед відвідувачів проходила лотерея. Призами стали екопродукти, а головним призом – тур вихідного дня з проживанням в екологічно сертифікованому готелі у Брюгге.

Виставка надала можливість інформувати споживачів про ідею та значення екологічного маркування. Почесні гості привернули додаткову увагу засобів масової інформації (понад 100 публікацій та репортажів). Програма Ecolabel EU продемонструвала свої досягнення за 25 років. Виробники екопродукції отримали більше прихильників для власних екобрендів.

У планах розміщення подібних SHOWROOM в інших європейських містах.

СЛОВНИК

екологічна політика	en	environmental policy
загальні наміри та спрямованість організації щодо своїх екологічних характеристик, офіційно проголошені найвищим керівництвом; (ISO 14001)	ru	экологическая политика
наміри та спрямованість заявника чи користувача екологічного маркування стосовно своєї екологічної дієвості (у тому числі щодо продукції), офіційно проголошені найвищим керівництвом.		
Примітка. Екологічна політика – це основа для дій і встановлення екологічних цілей і екологічних завдань (COU OEM 913.03)		
екологічна ціль	en	environmental objective
узгоджена з екологічною політикою загальна ціль щодо довкілля, яку організація встановила досягти (ISO 14001)	ru	экологическая цель
невідповідність	en	nonconformity
невиконання вимоги (ISO 14001)	ru	несоответствие
коригувальна дія	en	corrective action
дія, яку виконують, щоб усунути причину виявленої невідповідності (ISO 14001)	ru	корректирующее действие
довкілля; навколишнє середовище	en	environment
середовище, у якому функціє організація, охоплюючи атмосферне повітря, водні об'єкти, земельні ділянки, природні ресурси, флору, фауну, людей, а також взаємозв'язки між ними.	ru	окружающая среда
Примітка. Середовище в цьому контексті охоплює від середовища організації до глобальної системи (ISO 14001:2015)		
вплив на [довкілля]; [навколишнє середовище]	en	environmental impact
будь-яка зміна в довкіллі, несприятлива чи сприятлива, яку цілком або частково спричинено діяльністю організації чи продукцією (COU OEM 913.03)	ru	воздействие на окружающую среду
екологічний аспект	en	environmental aspect
елемент діяльності організації або її продукції , який може взаємодіяти з довкіллям .	ru	экологический аспект
Примітка. Суттєвий екологічний аспект – це екологічний аспект, який має або може мати значний вплив на довкілля (ISO 14001)		
продукція	en	product
будь-які матеріали, товари, вироби, послуги або об'єкти нерухомості	ru	продукция
категорія продукції	en	product category
група продукції, еквівалентної функційній призначеності (ISO 14024)	ru	категория продукции (группа однородной продукции)

функційна характеристика продукції	en	product function characteristic
характерна ознака продукції , пов'язана з її експлуатаційними параметрами та використанням (ISO 14024)	ru	функциональная характеристика продукции
пакування	en	packaging
матеріал, використовуваний як засіб захисту, або розміщення в ньому продукції під час транспортування, зберігання, продажу або використання.	ru	упаковка
Примітка. У цьому стандарті термін «пакування» охоплює також будь-який предмет, фізично прикріплюваний або додаваний до продукції чи її тари в цілях маркетингу продукції чи подання інформації про продукцію (ISO 14021)		
пакування	ru	процесс упаковки
підготовка продукції до транспортування, зберігання, реалізації і споживання із застосуванням упаковки чи тари		
сировина	en	raw material
первинна чи вторинна речовина, використовувана для виробництва продукції.	ru	сырье
Примітка. До вторинної речовини належить рецикльована речовина (ISO 14040)		
життєвий цикл; ЖЦ	en	life cycle
послідовні та пов'язані між собою стадії продуктивної системи – від придбання сировини чи її добування з природних ресурсів до остаточного видалення (ISO 14040)	ru	жизненный цикл
оцінювання життєвого циклу; ОЖЦ	en	life cycle assessment; LCA
збирання й оцінювання інформації щодо вхідних потоків, вихідних потоків і потенційних впливів на довкілля продуктивної системи протягом життєвого циклу (ISO 14040)	ru	оценка жизненного цикла
екологічна характеристика продукції	ru	экологическая характеристика продукции
характеристики продукції, пов'язані з впливами на стан довкілля і здоров'я людини протягом життєвого циклу		
Європейська система реєстрації, оцінки, дозволу і обмеження хімічних речовин; REACH	ru	Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals; REACH
система, що впроваджена згідно з Регламентом Європейського парламенту та Ради ЄС № 1907/2006 від 18 грудня 2006 року щодо реєстрації, оцінки, дозволу і обмеження хімічних речовин		
екологічне(-а) [маркування] [декларація]	en	environmental label; environmental declaration
твердження, у якому визначено екологічні аспекти певної продукції чи послуги.	ru	экологический знак; экологическая декларация
Примітка. Екологічне маркування чи декларація можуть бути подані як формулювання, позначка чи зображення на етикетці продукції чи пакування, у документації на продукцію, у технічних бюлетенях, у рекламних матеріалах тощо. (ISO 14020)		

маркування текст, умовні позначення або малюнок на пакованні чи спожитковій тарі засобу, а також інші допоміжні способи ідентифікації товару або окремих його властивостей, інформування споживача про виробника, склад, кількісні і якісні характеристики засобу	en	label
маркування нанесення тексту, умовних позначень та малюнків на пакованні чи спожитковій тарі засобу	en	labelling
екологічне твердження формулювання, позначка чи зображення, які називають певний екологічний аспект продукції , складника чи пакування. Примітка. Екологічне твердження може бути зроблене на етикетці, яку прикріплюють до продукції чи пакування, у документації на продукцію, технічних бюлетенях, рекламних матеріалах, у мережі телемаркетингу, а також у цифрових або електронних засобах інформації, таких як Інтернет (ISO 14021) сформульована згідно з екологічними критеріями фраза, що вказує на певну екологічну характеристику чи перевагу сертифікованої продукції (СОУ OEM 913.03)	en	environmental claim
пояснювальне доповнення будь-яке пояснення, яке потрібне чи зроблене для того, щоб замовник, потенційний покупець або споживач продукції могли належним чином зрозуміти екологічне твердження (ISO 14021)	en	explanatory statement
екологічні критерії оцінювання життєвого циклу; екологічні критерії; ЕК екологічні вимоги, яким має відповідати продукція , щоб їй було надане екологічне маркування (ISO 14024) Примітка. ЕК оформлюються у вигляді стандартів організації України окремо для різних категорій продукції та впроваджується до системи екологічної сертифікації та маркування згідно з ДСТУ ISO 14024	en	product environmental criteria
стандарт організації України; СОУ стандарт, що впроваджується до системи екологічної сертифікації та маркування згідно з ДСТУ ISO 14024, зокрема встановлює екологічні критерії на продукцію визначеної категорії (СОУ OEM 913.03)	ru	стандарт организации Украины
перевіряння екологічного твердження; верифікація підтвердження обґрунтованості екологічного твердження за допомогою конкретних, попередньо встановлених критеріїв і методів із запевненням у надійності інформації; (ISO 14021) підтвердження наданням об'єктивних доказів, що встановлені вимоги виконані (СОУ OEM 913.03)	en	environmental claim verification
програма екологічного маркування типу I добровільна, основана на багатьох критеріях, незалежна програма надання ліцензії третьою стороною , яка дозволяє використовувати екологічне маркування на продукції , зазначаючи загальну екологічну перевагу продукції в межах конкретної категорії продукції за результатами розгляду життєвого циклу (ISO 14024)	en	type I environmental labelling programme
	ru	программа экологической маркировки типа I

система екологічної сертифікації та маркування програма екологічного маркування типу I (згідно з ISO 14024)	ru	национальная программа экологической маркировки типа I
регіональна система екологічної сертифікації та маркування програма екологічного маркування типу I (згідно з ISO 14024), що впроваджується на рівні двох і більше держав	ru	региональная программа экологической маркировки типа I
заявник організація , яка подала заяву на проведення екологічної сертифікації продукції згідно з ДСТУ ISO 14024	ru	Заявитель
екологічний сертифікат; ліцензія (для екологічного маркування типу I) документ, виданий за правилами системи сертифікації , яким орган з екологічного маркування надає собі чи організації право на використання екологічного маркування для своїх продукції чи послуг згідно з правилами програми екологічного маркування; (ISO 14024) документ встановленого зразка, який підтверджує відповідність екологічно сертифікованої продукції встановленим екологічним критеріям для цієї категорії (СОУ OEM 913.03)	en	licence (for type I environmental labelling)
	ru	лицензия (для экологической маркировки типа I)
користувач екологічного маркування [сертифіката] сторона, уповноважена органом з екологічного маркування на використання екологічного маркування типу I (згідно з ISO 14024); (ISO 14024) організація , яка отримала право на застосування екологічного маркування відносно екологічно сертифікованої продукції на підставі Угоди на право застосування екологічного маркування (СОУ OEM 913.03)	en	licensee
	ru	лицензиат
орган з екологічного маркування; орган з оцінки відповідності; ООВ орган як третья сторона та його представники, які оперують програмою екологічного маркування типу I (ISO 14024) орган з оцінки відповідності в системі екологічної сертифікації та маркування згідно з ДСТУ ISO 14024 (СОУ OEM 913.03)	en	ecolabelling body
	ru	орган по экологическому маркированию
третья сторона особа чи орган, визнані незалежними від сторін-учасниць розгляду певного питання Примітка. Сторони-учасниці, звичайно, представляють інтереси постачальника («перша сторона») і покупця («друга сторона») (ISO 14024)	en	third party
	ru	третья сторона
сертифікація процедура письмового засвідчення третьою стороною відповідності продукції встановленим вимогам (ISO 14024)	en	certification
	ru	сертификация
екологічна сертифікація процедура письмового засвідчення третьою стороною відповідності продукції вимогам екологічних критеріїв оцінювання життєвого циклу (СОУ OEM 913.03)	en	environmental certification
	ru	экологическая сертификация

<p>екологічна самодекларація</p> <p>екологічне твердження, яке роблять (без підтвердження третьою стороною) виробники, імпортери, дистриб'ютори, роздрібні торговці або ще будь-яка особа, для якої таке твердження може бути корисним.</p> <p>Примітка. Фрази (символи), які належать до екологічних самодекларацій та рекомендації щодо пояснювальних доповнень, визначені у стандарті ISO 14021. у ISO 14021.</p> <p>(ISO 14021)</p>	<p>en self-declared environmental claim</p> <p>ru экологическая самодекларация</p>
<p>поліпшені екологічні характеристики</p> <p>визначають поліпшені відносно загальнообов'язкових державних норм показники, які характеризують впливи продукції певної категорії на стан довкілля та здоров'я людини протягом життєвого циклу</p>	<p>ru улучшенные экологические характеристики</p>
<p>Global Ecolabelling Network; GEN</p> <p>міжнародна асоціація, що об'єднує системи екологічної сертифікації та органи з екологічного маркування згідно з ISO 14024</p>	<p>en The Global Ecolabelling Network (GEN)</p> <p>ru Глобальная сеть экологической маркировки</p>
<p>Міжнародна система координації екологічного маркування GEN; GENICES</p> <p>міжнародна система GEN з підтвердження відповідності систем екологічної сертифікації та органів з екологічного маркування вимогам ISO 14024.</p> <p>Примітка. Передбачає процедуру оцінювання для взаємної довіри та визнання результатів оцінювання між органами з екологічного маркування.</p>	<p>en The Global Ecolabelling Network's Internationally Coordinated Ecolabelling System (GENICES)</p>
<p>технічний комітет стандартизації; ТК</p> <p>форма співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб з метою організації і виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації згідно із Законом України «Про стандартизацію»</p> <p>Примітка. До роботи в технічних комітетах стандартизації залучаються уповноважені представники органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та їх громадських об'єднань, організацій роботодавців та їх об'єднань, наукових установ та навчальних закладів, науково-технічних та інженерних товариств (спілок), громадських організацій споживачів (об'єднань споживачів), інших громадських об'єднань, професійних спілок, провідні науковці і фахівці.</p>	
<p>Технічний комітет стандартизації ТК 82 «Охорона довкілля»; ТК 82</p> <p>провідний ТК у галузі екологічної стандартизації, сфера стандартизації якого закріплена згідно з наказом Держспоживстандарту України від 11.03.2005 № 63.</p> <p>Примітка. До сфери стандартизації ТК 82 належать опис критеріїв екологічного оцінювання впливу діяльності на довкілля та настанови щодо їх застосування, норми забруднення, критерії оцінювання життєвого циклу продукції, загальні вимоги до відходів різних галузей та ін. Функції секретаріату ТК 82 здійснює Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління.</p>	<p>en Technical Committee for Standardization TC 82 «Environmental Protection» (TC 82)</p> <p>ru Технический комитет стандартизации ТК 82 «Охрана окружающей среды» (ТК 82)</p>
<p>Координаційна рада з екологічного маркування</p> <p>незалежний колегіальний дорадчо-наглядовий орган української системи екологічної сертифікації та маркування згідно з ISO 14024, який створюється на громадських засадах і приймає рішення щодо розвитку системи, ефективності діяльності органу з екологічного маркування та прийняття, скасування чи перегляду стандартів системи (у тому числі екологічних критеріїв)</p> <p>(ПО 01:2014)</p>	<p>ru Координационный совет по экологической маркировке</p>

ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

- Meadows D. L. The Limits to Growth / D. L. Meadows, D. H. Meadows, J. Randers, W. W. Behrens III. – New York : Universe Books, 1972. – 211 p.
- Наше общее будущее: Доклад Международной комиссии по окружающей среде и развитию : пер. с англ. / [под ред. и с послесл. С. А. Евтеева и Р. А. Перелета]. – М. : Изд-во «Прогресс», 1989. – 376 с.
- Програма дій «Порядок денний на XXI століття» : Ухвалена конференцією ООН з навколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.) : Пер. з англ. ВГО України. – К. : Інтелсфера, 2000. – 360 с.
- Наше общее будущее [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf>.
- Оронець І. Історико-генетичний підхід у дослідженні еволюції концепції сталого розвитку [Електронний ресурс] / І. Оронець. – Режим доступа: <http://www.bulletin-econom.univ.kiev.ua/articles/2014/161/22.pdf>.
- The Millennium Development Goals [Electronic source]. – Access mode: <http://www.undp.org/content/undp/en/home/mdgoverview>.
- UN Documents: Sustainable Development [Electronic source]. – Access mode: <http://www.un-documents.net/k-001303.htm>.
- UN Global Compact. RIO+20 Corporate Sustainability Forum. Overview and Outcomes. Available at: <http://goo.gl/iOfmwT>.
- United Nations [Electronic source]. – Access mode: <http://www.un.org>.
- United Nations Sustainable Development Knowledge Platform [Electronic source]. – Access mode: <http://sustainabledevelopment.un.org>.
- World Business Council for Sustainable Development [Electronic source]. – Access mode: <http://www.wbcsd.org>
- Экологическое управление и более чистое производство. Дуркин М., Монт О., Плепис А. Швеция, Лунд МИИЭЭ, 2002. – 203 с.
- Системы экологического менеджмента для практиков / Под ред. С.Ю. Даймана. – М.: Изд-во РХТУ им. Д.И. Менделеева, 2004. – 248 с.
- Белмане И., Далхаммар К. Системы экологического менеджмента: от теории к практике. Лундский университет, Швеция. 2000. – 196 с.
- Открытая отчетность в области устойчивого развития и экологическая отчетность <http://www.14000.ru/reporting/>
- Екологічний менеджмент: Навчальний посібник / За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 407 с.
- Яновська Е.С., Кузовенко В.А., Дяченко Н.М. Основи екологічного менеджменту та аудиту: Навчальний посібник. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 178 с.
- Бабина Ю.В., Варфоломеева Э.А. Экологический менеджмент: Учебное пособие. М.: Изд-во «Перспектива», 2002. – 207 с.
- Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: [науково-методичний посібник для вчителів] /О.І. Бондар, В.Є. Барановська, О.В. Єресько, Г.О. Білявський, Ю.М. Саталкін, О.Л. Пруцакова, Г.В. Серова, Н.А. Нагорнева. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС. – 2013. – 152 с.
- Берзіна С.В., Капотя Д.Ю., Бузан Г.С. Екологічна сертифікація та маркування. Методичний довідник. – К.: вид-во Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 114 с.
- Берзіна С.В., Системи екологічного управління. Довідниковий посібник з впровадження міжнародних стандартів серії ISO 14000. – К.: Aiva Plus Ltd, 2008. – 62 с.
- Берзіна С.В. Екологічна сертифікація продукції: Екологічне маркування в запитаннях та відповідях. Методичний посібник. – К.: вид-во ТОВ «Джерела знань», 2006. – 56 с.
- Берзіна С.В., Богдан О.Д., Пермінова С.Ю., Яковенко Л.О. Настанова щодо вибору продукції з покращеними якісними та екологічними характеристиками / Всеукраїнська громадська організація «Жива планета», 2012.
- Барановська В.Є., Берзіна С.В., Богдан О.Д., Возний О.І., Камаса М.Ю., Потапенко В.Г., Савицький В.В., Шереметьєва Л.А., Яреськовська І.І. «На шляху розвитку сталого споживання та виробництва в Україні – Настанова щодо застосування зелених закупівель в державному та приватному секторах економіки – Методичний посібник» – Київ: вид-во «Інтерсервіс», 2013. – 76 с.
- Барановська В.Є., Берзіна С.В., Іванова О.В., Капотя Д.Ю., Сущенко І.М., Пометун О.І., Яреськовська І.І. Впровадження екологічного стандарту «зелений клас» у закладах освіти згідно ДСТУ ISO14024. Методичний посібник. – Київ: вид-во «Задруга», 2014. – 64 с.

Бібліотека екологічних знань

НА ШЛЯХУ ЗЕЛЕНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ: МОДЕЛЬ СТАЛОГО СПОЖИВАННЯ ТА ВИРОБНИЦТВА

довідник у запитаннях та відповідях

українською мовою

Верстка – О. А. Обламська

Підписано до друку 15.12.2017. Формат 60x84/8.
Папір офсетний. Гарнітура Roboto. Офсетний друк.
Умовно-друк. арк. 17,75. Тираж 500. Замовлення № 0118-15.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавництво «Молодий вчений»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а
Телефон +38 (0552) 39 95 30
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 5761 від 09.11.2017 р.